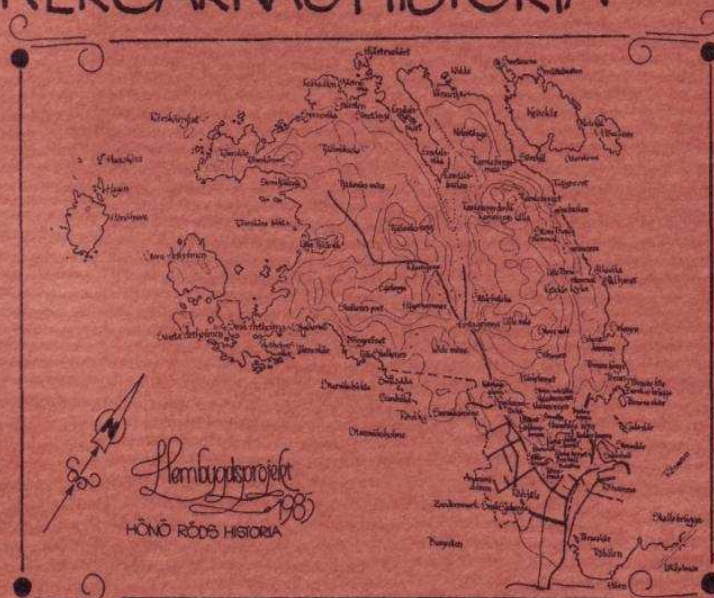

DELRAPPORT 8:1 (10)

Lembygdprojekt

1986

ÖCKERÖARNAS HISTORIA

Röd

~ en by på Hönö

MATERIALET ÄR INSAMLAT OCH NEDTECKNAT AV DELTAGARE
I STUDIECIRKLAR UTGIVET AV KULTURNÄMNDEN
I ÖCKERÖ KOMMUN I SAMARBETE MED
STUDIEFÖRBUNDET VUXENSKOLAN

Innehållsförteckning

INTRODUKTION	4
HÖNÖ RÖD	5
FOLKET I RÖD	6
Röds forntida bebyggelse	14
Från 1500-talet och framåt	18
Skiftet 1824	24
Röd i början av 1900-talet	26
Vägarnas namn idag	27
Fotografier på hus	28
SLÄKTFORSKNING	31
Röd – en gammal släktgård	31
Bohuslän svenskt	37
Slakten Räv	38
Röds och Knipplas gemensamma släktförhållanden	41
Mantalslängder	43
Släktkartor	44
Testamenten	47
Bouppteckningar	49
Domstolsprotokoll	50
BERÄTTELSE OM BÅTAR OCH FISKE	52
Introduktion	52
Fiskebåtar i Röd i början av 1900-talet	54
Julstörmen 1901	55
Kostörmen 1905	56
Gamla Svea	57
Upptagning av koppar vid Bolleskären 1918	61
Sydlands strandning 1921	61
Bärgningen av Otis 1924	62
Fiske efter tonfisk med Flora	64

En fiskeresa med Neptun 1928.....	66
Historien om Carma 1931	67
Nordlands förlisning 1937	69
En otursresa med Roxy.....	71
De mörka åren	72
Anna	76
Beskjutningen av Nya Svea 1942	77
Ett äventyr med Vinita.....	78
När vi blev tagna av tyskarna	81
Med Hispano och Lillvor i England	84
Lidingö	85
Min första Islandsresa med Solbris 1948	87
När vi miste Vinita 1950	90
En salteresa med Britta 1964	93
Med Britta och Boren till Barents hav	94
En alldeles vanlig fiskeresa med GG 166 Mariana	98
 INTERVJU MED HILMER JOHANSSON	 101
 INTERVJU MED ASTRID OLSSON	 111
 FÖRETAG OCH FÖRETAGARE.....	 117
Smedjor.....	117
Oljeaffärer.....	118
Trädgårdsmästerier	118
Båtvarvet.....	119
Lådaaffärer	119
Kyrkbåtarna	120
Hilmer Johanssons vadbinderi.....	120
Ismagasinet	120
Småbåtsbyggeri	123
Livsmedelsaffärer	124
Utdrag ur reskontra.....	126
Utdrag ur inventering.....	127
 HAMNEN.....	 128
 VADLAG OCH RÄCKEN	 133

KVINNAN KRING SEKELSKIFTET	135
Kvinnosysslor	138
Tvätt och mattskurning.....	144
På åker och äng.....	147
Flickor i Röd.....	148
 KÄNDA ANSIKTEN.....	 150
 SÖFFIES BEGRAVNING	 156
 FOTOGRAFIER.....	 158
 JUL, PÅSK OCH ANDRA BERÄTTELSE.....	 163
En nybörjares vedermödor.....	163
Julfirande	165
Min barndoms jul	167
Påsk.....	168
Frida berättar.....	168
Olyckstillbud i Röds sund	169
Grannskap och umgänge	170
 VISSTE NI ATT	 174
 DIALEKTORD	 176

Fotoarbete: Göran Johansson

Karta och textning av rubriker: Gittan Harring

Layout och utskrift: Ingegerd O. Rönnbäck

Introduktion

Hembygdscirkelns arbete med insamlande av materialet till denna bok påbörjades hösten 1983 och avslutades våren 1985. Vi vill rikta ett tack till alla som ställt upp vid intervjuer och till dem som lånat oss fotografier eller på annat sätt bidragit med material. Vi har också som källor använt oss av Svenska Västkustfiskaren och Eriksbergs Jubileumsskrift. Ett särskilt tack vill vi också ge till Daniel Fransson och Henrik Karlsson som gett oss värdefullt material till vår artikel om släktforskning.

Intresset för vårt arbete har varit stort vilket varit mycket stimulerande för oss. Under tiden som vi arbetat med boken har vi hunnit med att medverka i närradion, vi har haft forntidspromenad i Rödborgen och varit omnämnda i GP Nordväst.

Vi hade också en uppmärksammas utställning på Hönö Bibliotek.

Medverkande i hembygdscirkeln har varit:

Gunnar Dannjé	Susanne Larsson
Arvid Eistrand	Bittan Midefelt-Carlsson
Carl-Johan Eknell	Britt Midefelt
Gittan Harring	Helge Svensson
Göran Johansson	Anita Utbult

Och vår förhoppning är att boken ska bli till glädje för Rödbor och andra.

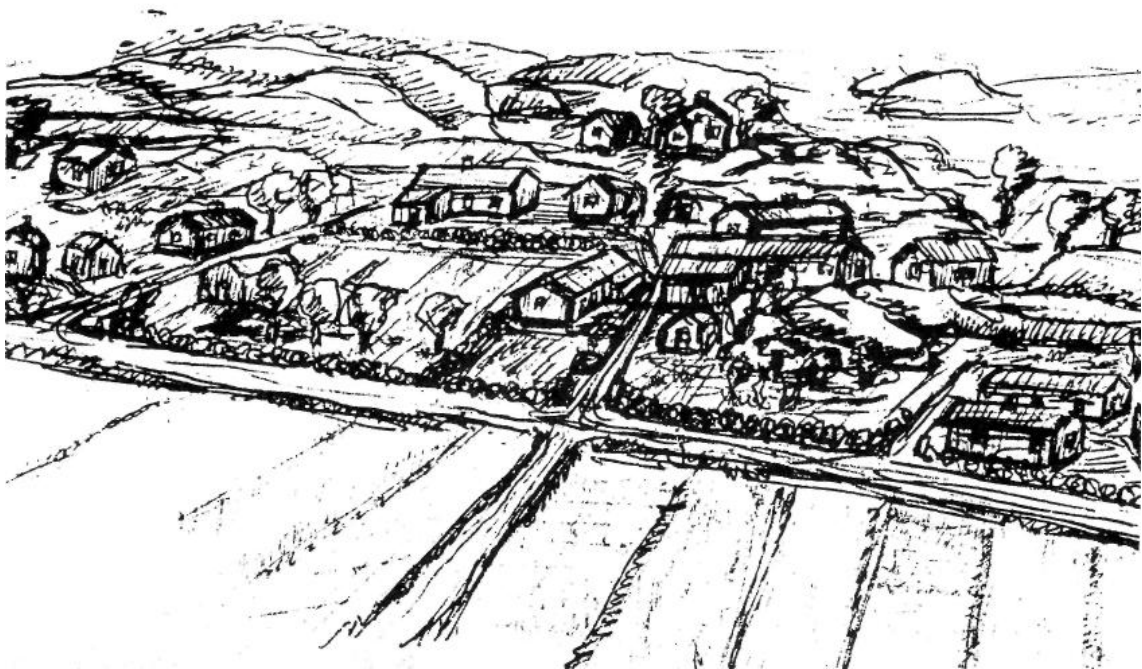

Hönö Röd

Hönö Röd. Det lilla samhället som knappt syns på kartan, som inte så många ute i världen känner till. Men som för de som bodde här och som bor här, är ett centrum i värld och tillvaro.

I århundraden har människor bott här. I århundraden skall människor bo här.

De första invånarna bodde tätt intill varandra och tätt intill berget. Kring sig hade de sina kålgårdar och på avstånd sina ängder. Vid bryggorna sina båtar. De lade namn på sina berg, sina vikar, sina kobbar.

Röds by sedd från söder i början av 1800-talet. Vägen som går tvärs över bilden är nuvarande Ersdalsvägen.

De skrev inte ner sin historia men de berättade för sina barn om sin barn- och ungdoms tillvaro. Kanske väntade de att vi skulle föra deras historia vidare.

Är inte detta också vår skyldighet?

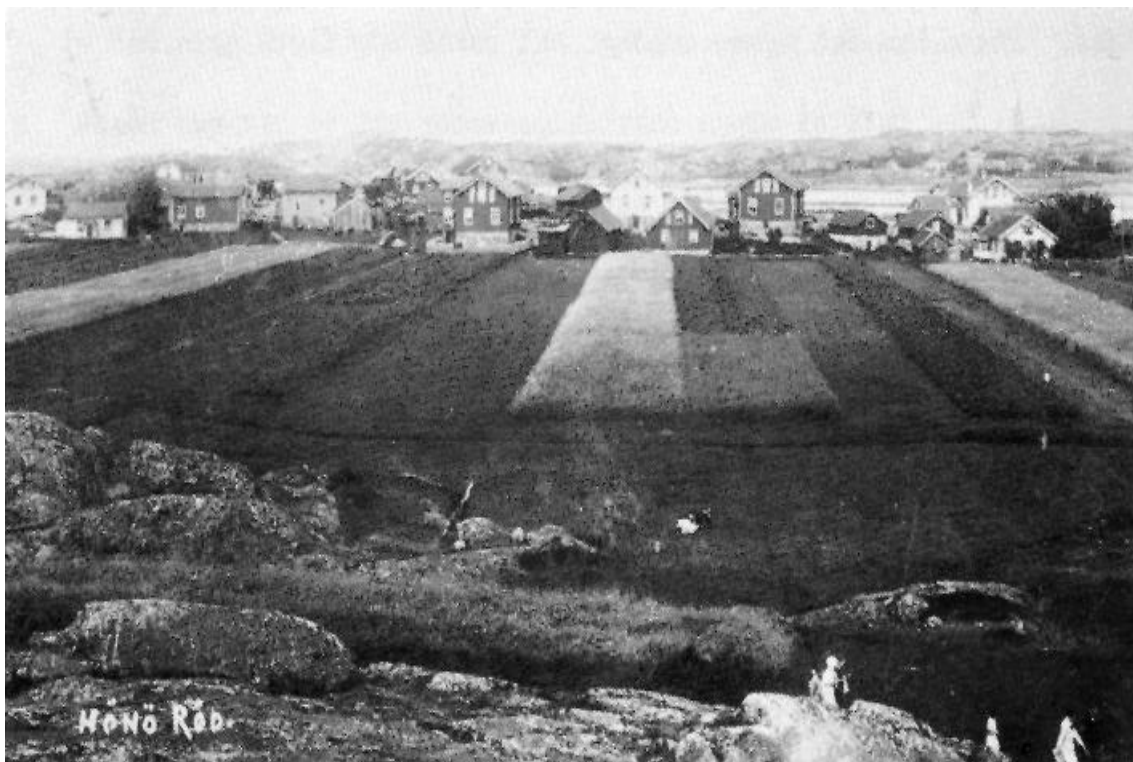
Vi har våra bortgångna anföräldrar att tacka för vår tillvaro och för vad vi anser vara vår kultur. Måtte framtidens Rödbor kunna minnas oss med samma vördnad som vi bör känna för de familjer och släkter som levat i och vårdat vårt lilla samhälle. Med tidernas flykt har våra levnadsförhållanden ändrats. Kvar finns i stort sett bergen, stränderna, sundet och vikarna.

Folket i Röd

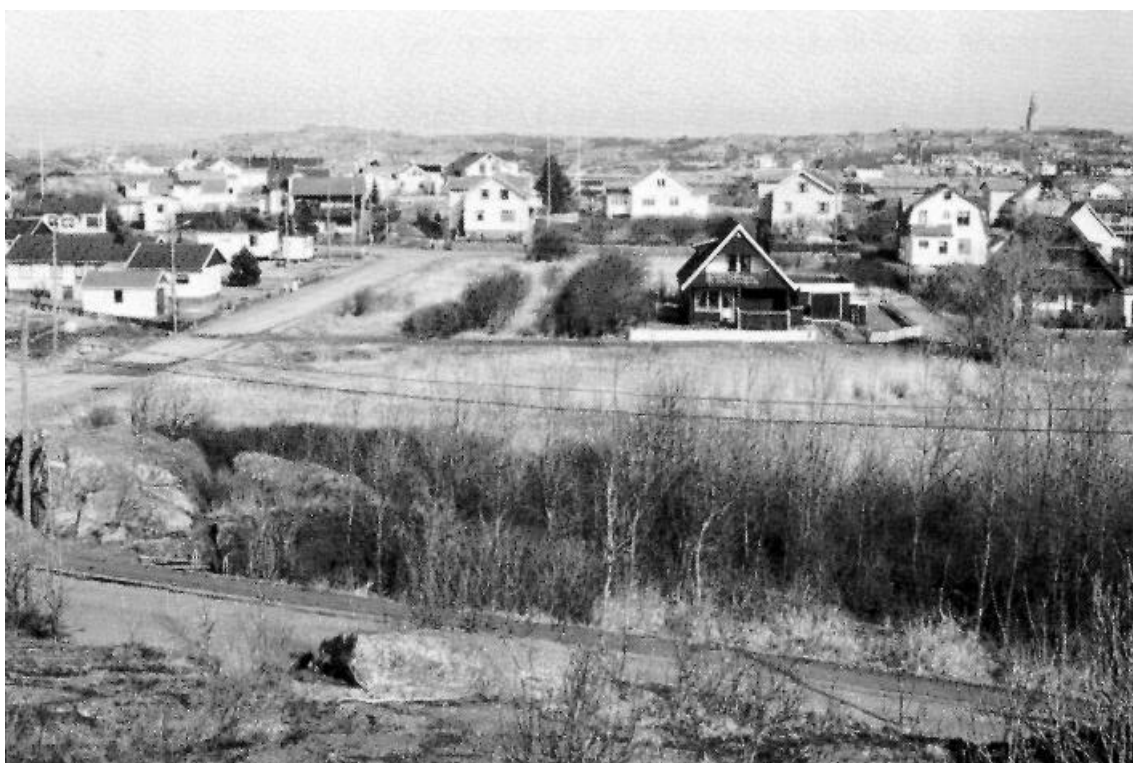
När vi talar om folket i Röd skulle vi önska att vi kunde nämna lika mycket om kvinnorna som om männen. Tyvärr var det ju så att de som hade inomhusarbetet, och som kanske var det mest slitsamma sällan syntes eller hördes.

Vilka Rödbor ska vi då nämna? Ja, ingen kan väl förvänta sig att vårt lilla samhälle skall ha så många framstående personer. Som framgår av Henrik Karlssons släktforskning är den längst tillbaka i tiden kände Rödbon en man vid namn "Hans". Efter honom följer sammanhängande släktrader ända fram till våra dagar.

Hur gärna skulle vi inte vilja veta något om de personer som sedan århundraden tillbaka har lämnat spår av sin primitiva bebyggelse, sina rösen och andra lämningar i Röd-bergen. Tyvärr får vi nog bara nöja oss med gissningar om dessa människors tillvaro. Inte heller senare tiders strandsittare fick i någon nämnvärd utsträckning sina namn präntade. Endast ett mindre antal förnamn är kända.

Röd som det såg ut 1916. Man ser de uppodlade fälten söder om nuvarande Ersdalsvägen.

Samma plats 1983.

De från förtiden mest kända Rödborna är väl Eric Larsson och Anders Rääf. Kanske kan det synas onödigt att räkna upp flera namn men vi tycker vi har haft så många duktiga personer att vi tar med några stycken. Till exempel "Gubben August" (Nils August Andreasson) född 1833. Han var den förste i Sverige som började med snurrevadsfiske. De äldsta vi har ett svagt minne av var födda i början på artonhundratalet. Fader Zacharias (Zacharias Persa) född 1827, fader Olaus (Olaus Christoffersson) född 1836.

Vad vi minns tydligare är gubbarna på bänken i Handlare-Karls affär. Denna låg i en gammal sjöbod vid stranden. Där satt dom och berättade sina upplevelser. Mycket handlade om sista sillperioden som dom alla deltagit i. På bänken i affären satt dom - tre, fyra, fem stycken.

Golvet var överstrött med sågspån. Spottbacken stod i hörnet. Den siktade dom på. Ibland träffade dom den, ibland inte. Det var Kalle på Törnäs, Pers Alfred, Olaus Karl, "Skepparn", Ludvig, Acken, Hermans Karl och Hanses Lars. Där möttes också många andra. Alla kunde berätta om personer och händelser från förr som vi nu har glömt.

För att få med någon enda kvinna vill vi nämna Albertina-mor. Hennes tandlösa, godmodiga leende har vi starkt minne av. Hon var den som oftast fick ställa upp när kvinnorna väntade barn. Barnmorskan, om det fanns någon sådan tillgänglig, hann väl knappast runt så ofta som det behövdes vid den tiden. Till henne gick man också för att få borttaget "silleflas" när man under fisket fått sådana i ögonen.

De äldre som nu är i livet får väl tala för sig själva, men låt oss ändå nämna Röds nuvarande äldste nämligen Hilmer Johansson. Denne ålderman som ända till nittiosju års ålder tar sig en tur till stranden ibland.

Vi har valt ut ytterligare några Rödbor som vi av olika anledningar tycker är värda att särskilt omnämnas.

Lars Sörensson

Lars Sörensson, född 1782, var son till Sören Andersson och sonson till Anders Andersson Rääf. Lars gifte sig med Ingeborg Jonsdotter född 1789. De fick inga egna barn men tog Johanna Malmberg som fosterbarn. Johanna gifte sig med Bengt Hansson som var dräng i Röd. De bosatte sig på Törnäs och fick tre barn. Törnäs tillhörde Lars Sörensson. Emellertid dog Bengt och Johanna flyttade med barnen tillbaka till Lars. Efter en tid dog Lars hustru Ingeborg och senare gifte Lars sig med Maria. De fick en dotter Helena som blev gift med Olaus Christoffersson från Harestad (fader Olaus).

Andreas Andersson

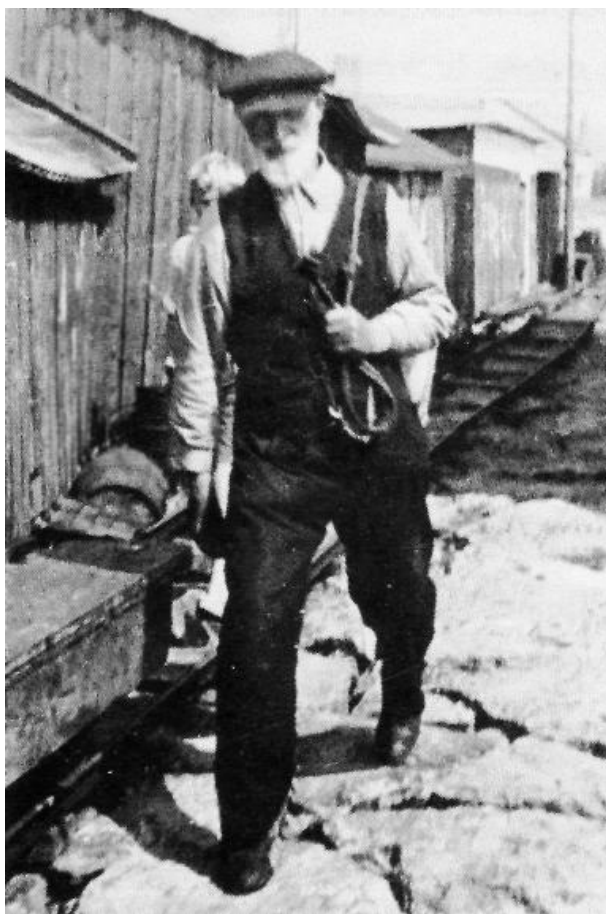
Andreas, född på 1780-talet, blev en av de äldsta Rödborna genom tiderna. Hans födelsedata är osäkra då husförhållsböckerna uppger tre olika årsuppgifter. Enligt en av dem skulle han ha levt i över hundra år. Han var född i Kville församling och där brann kyrkan och alla kyrkohandlingar i mitten av 1800-talet varför uppgifterna om hans födelseår inte kan kontrolleras. Han kom till Röd och blev gift med en hemmansägardotter. Han var en av de åtta skiftesägarna. Hans familj var förföljd av sjukdomar och han levde under den genom tiderna sämsta fiskeperioden. Minnesgoda berättare beskrev honom som ett original med tomtemössa. Han lär den sista tiden ha bott i en jordkällare.

Bouppteckningen efter honom upptar följande: 2 par gamla byxor, 1 väst, 1 hatt, 2 bindtröjor, 2 skjortor, 2 par kalsonger, 1 par strumpor, 1 bolster, 3 täcken, 2 kuddar. Sammanlagda tillgångar summa 7,75. Skulder (begravningskostnad) 8,00.

Olle Andreasson

Olle Andreasson (även kallad Olle på Törnäs) var son till Andreas Andersson och föddes 1814. Han hörde till dem som fick kämpa hårt för sin familjs ekonomi. Han måste dryga ut inkomsten med deltjänst som extra kuströddare, en på den tiden långt ifrån populär sysselsättning.

Ändå lyckades han skaffa en ny fiskebåt som bedömdes som osänkbar. Ödet skulle visa något annat. En aprildag med till en början vackert väder slog det plötsligt om till ett rasande oväder. Många fiskare fick sätta livet till. Olle och hans två söner Ludvig och Johannes strandade på en mindre holme vid Tislarna. Där frös dom ihjäl. Olle hade försökt vada iland men kom bara halvvägs. Där fann man honom ihjälfrusen.

Abraham (1938).

Abraham Andersson

En som vi heller inte får glömma var Abraham i Kvia född 1863. Det var en rolig gubbe, bror till Hanses-Lars och nära släkting till Utter-Anders. Hans skarpa blick och fräna repliker var både fruktade och uppskattade. Vid disken i handelsboden fick ofta de köpande bita ifrån sig efter Abrams inte alltid så polerade kommentarer.

Ett sådant exempel är när hans hustru Anna låg på sitt yttersta. "Ja, käre Abram", sa hon, "nu skall jag snart gå ifrån dig". "Vad är det du säger", sa Abram, "var ska du gå hän i denna tåga (dimma)?"

Han var dock i grund och botten en snäll person. Att stånga ål var Abrams största intresse. Han kunde stå timme efter timme på isen vid ett par hål. På höstarna när makrillen kom i småstim in till stränderna var Abram påpasslig. När han på långt avstånd upptäckte ett smätt och kom sködande mot stimmet hade varken andra medtävlare eller stimmet en chans.

Kalle-Macker

Karl-Johan Ericsson var född i Västergård. Hans släktled några generationer tillbaka var från Röd och han skulle komma att bilda familj och bosätta sig i Röd. Tilläggsnamnet Macker tros ha kommit från den tid när engelsmännen låg med sina örlogsfartyg omkring våra öar. Detta var dock före Karl-Johans tid. Det var ett uttryck som han använde när han spelade kort och som han själv sedan fick heta. Han var född 1842. Han var fiskare som de flesta andra här ute. Den historia vi tecknar ner om Kalle-Macker har väl delvis fallit i glömska och kanske delvis aldrig berättats därför att det var lite hemligheter över händelserna. Men så här ungefär skulle det ha gått till.

Efter en fartygsförlisning var Kalle-Macker ute och fann ett skrin som han såg innehöll femtio svenska kronor och en massa guldkantade papper som tydligen var utländska sedlar men som Kalle inte förstod sig på. Läskunnigheten var det väl lite si och så med på den tiden. Hur som helst så bar han skrinet upp till Rävengrav och grävde ner det under en buske. I medbröders dryckeslag lättas det ju alltid lite på sekretessen och händelsen läckte väl ut i omgivningen. Myndighetspersoner med guldknappar i dubbla rader kom ut och förhörde sig men fann ingenting.

Kalle-Mackers fästmö var Albertina Jönsdotter. Hon var från Håлта, kallades senare Albertina-mor, ibland mackerskan. Hon blev med tiden en mycket populär kvinna i vår hembygd. Nu tjänade hon piga i en Gårdafamilj. Nära intill byggdes ett nytt hus av några snickare från Inland. De hade sitt matställe just i det hus där Albertina hade tjänst. Vid ett tillfälle råkade hon lyssna till när dessa snickare samtalade om att de hade listat ut var skrinet låg nergrävt. Hon var inte sen att springa till sin Kalle och tala om vad hon hade hört. Han var heller inte sen att hämta skrinet och förflytta detta till Skalkenäs där han grävde ner det på nytt. Här skulle det bli liggande en längre tid. När snickarna fann rätt på platsen där skrinet legat fann de tydliga spår i gropen men det var borta.

Tiden gick. Albertina och Karl-Johan blev gifta men hemligheten bevarades. Vid ett tillfälle begav de sig ut för att titta till eller möjligen hämta hem skrinet. När de kommit ett stycke förbi berget Högerhammer tyckte sig Albertina se ett huvud sticka upp över bergskammen, men hon såg inte någon kropp. Hon vågade inte följa med längre och övertalade Karl-Johan att vända tillbaka.

Ännu en tid gick. I deras hem kom ofta en vandrande skedgubbe (tillverkade och sålde vävskedar). Han samtalade med Albertina och anförtrorde henne att han tyckte att Karl-Johan hade blivit så konstig med tiden. Han var så annorlunda och märkvärdig tyckte han. Då talade Albertina om vad det möjligen kunde bero på. Skedgubben var tydligen en hygglig person som ville ge goda råd och han uppmanade dem att kasta det bekymmerbringande föremålet i havet när det blev frånlandsvind. Så skedde också. Kalle inväntade en frisk östanvind, grävde fram skrinet och slängde det i havet. Även 50-kronorssedeln följde med. Så var både detta och bekymren borta. Vart skrinet drev hän kan ingen berätta om.

Rykten om att en viss familj strax efteråt blev ganska välbeställd får kanske tagas som bara ett efterprat.

Om Kalle-Macker behöll något av det som fanns i skrinet får vi heller aldrig reda på men med tidens avstånd och för den spännande händelsens skull ville vi gärna unna honom någon liten behållning av det som säkert ändå aldrig hade kommit i rätta händer.

Kalle-Macker skulle senare möta samma öde som så många av hans yrkeskolleger. En septemberdag år 1899 skulle han med sin trettonårige son Leonard och en tredje person segla hem efter ett besök i Göteborg, men ett häftigt oväder utbröt. Båten bröts ner och alla tre omkom.

Minnesgoda personer kunde berätta om hur Albertina skrek ut sin förtvivlan.

Som vi minns henne var hon en glad och godmodig gammal gumma.

Röds forntida bebyggelse

Att Röd för mycket länge sedan har varit bebott kan vi se på de fornlämningar, rösen, stenhägnader o.s.v. som finns ute i bergen. Dessa gamla märken efter byggnader och gravar har för de flesta av oss varit okända.

För att sprida lite kunskap om vad som finns i Rödbergen anordnades för första gången en forntidspromenad söndagen 24 mars 1984. Från Läns museet i Uddevalla kom Hans Kindgren, som på ett sakkunnigt sätt ledde promenaden och samtidigt berättade vad han visste om våra fornlämningar. Ett trettiotal personer ställde upp i det vackra men kyliga vädret. Ett par av de platser som besöktes kan särskilt nämnas.

Vi kan då börja med röset nr 16 på kartan, det så kallade "döingeröset". Enligt Hilmer Johansson har här begravts sjömän, som skulle ha drunknat när ett ryskt örlogsfartyg förliste utanför Hönö. Man gjorde så förr då någon drunknad, som inte var känd, flöt iland. När sedan någon gick förbi röset skulle han/hon ta en sten eller pinne och kasta på det. Troligen ville man förhindra att den döde skulle gå igen.

Sedan har vi stenhägnaderna vid Lilla Källevik. Dessa är märkliga såtillvida att det här är frågan om flera hägnader som har gemensamma sidoväggar. Det är svårt att säga från vilket århundrade de är. En grov gissning är att de kom till på 1500-talet. Man vet inte heller vad de har använts till, om de varit tillfälliga arbetsbodar eller bostäder.

Så kommer vi till rösen. Dessa är gravar, ofta placerade på högt belägna platser, i vårt fall på bergskrön. De är från bronsåldern, dvs. cirka 3000 år gamla. Våra rösen har samtliga mittgropar, som visar att de har varit plundrade av skattsökare.

Det var ju så att de döda ofta fick med sig saker i graven. Eftersom det på Hönö har hittats bronsåldersyxor, så kan alltså även våra rösen vara från denna tid.

Vid Rävengrav (18) har hittats två yxor från stenåldern. Vad platsen kan ha använts till och vad namnet kommer ifrån vet vi inte. Men eftersom vi har haft flera personer med efternamnet Räv så kan det ju tänkas att det finns ett samband med det.

Kröckle kyrka (19), denna håla i berget, som naturen själv format, ger naturligtvis fantasin fritt spelrum. Det är svårt att säga om den Kristusbild som finns inuti grottan är gjord av människohand eller om det är färgskiftningar i berget som fått ansiktet att framträda.

Vår rundvandring bland dessa gamla minnesmärken var naturligtvis mycket intressant. Så kombinera gärna söndagspromenaden med att leta rätt på de olika platserna med hjälp av vår karta.

1. Stenhägnad	11. Stenhägnad
2. Stenhägnad	12. Område med stenhägnader
3. Stenhägnad	13. Område med stenhägnader
4. Stensättning	14. Stenhägnad
5. Ramlebergets offerkälla	15. Stenhägnad
6. Röse	16. Döingeröset
7. Stenhägnad	17. Röse
8. Stenhägnad	18. Rävengrav
9. Stenhägnad	19. Kröckle kyrka
10. Röse	

En av stenhägnaderna i Rödbergen.

Den enda bevarade jordkällaren finns idag bakom Bobergs hus vid Ersdalsvägen 19.

Från 1500-talet och framåt

Vi skall nu flytta oss ett stycke längre fram i tiden, närmare bestämt till mitten av 1500-talet. Då ägdes gården Röd av Hans. Platsen där gården låg bör ha varit norr om Ersdalsvägen vid Kaptensvägens förlängning. Hur många byggnader det fanns då är oklart. Vid början av 1600-talet då Lars Eriksson ägde gården vet man att där bodde ytterligare sju personer, varav några säkerligen hade familj. Det är ju därför troligt att det fanns fler hus på gården vid denna tid.

Säkrare blir vi dock 1824 då den första kartan gjordes. På den ser man att bebyggelsen ligger koncentrerad på en yta av 200x100 meter. Antalet hus är tjugo. Samtliga ligger på sydöstra sidan av Rödbergen. På Törnäs ligger ett hus och vid bryggorna i hamnen två mindre hus. Det är dock inte säkert att de ovan nämnda är de enda byggnaderna i Röd. Vi vet ju att strandsittare bodde i mera primitiva byggnader, som inte fanns med på kartor.

Namnet på bergskanten väster om hamnen kallas fram till våra dagar för "Bastôva", som vi tror kommer från backstuga. Stenar efter en husgrund finns fortfarande kvar.

Mellan 1825 och 1850 händer inte så mycket med husen i Röd. Ett par hus försvinner och ett par nya byggs upp. Inte förrän i slutet av 1800-talet kommer de stora förändringarna i bebyggelsen. Antalet hus ökar då kraftigt och 1920 fanns det cirka 50 hus, varav 15 har byggts söder om diket utefter bergskanten. Det första huset som byggdes här 1892 var Lars P. Nilssons. Idag är antalet hus, om vi håller oss till området inom Röds by, cirka 150 stycken.

Ett hus som särskilt kan nämnas, och som, vad vi kan se, också är det äldsta i Röd idag, är "August på bergets" hus. Detta byggdes på Törnäs av Bernhard Zachrisson. Han var född 1844 och gift med Lena Larsdotter. Huset flyttades därifrån upp till den plats där det nu står. Byggnadsåret står angivet till 1873.

Ett annat hus som flyttades var kyrkovärdens Andreas. Han flyttade för övrigt sitt hus flera gånger. Det står nu i Bergestan dit det flyttades 1907.

Nämnas bör också "Kalle på Törnäs" hus, som byggdes på Törnäs men sedan flyttades ner till nuvarande hamnområdet. Där placerades det först nära strandkanten, men vid högvatten steg vattnet upp i källaren. Eftersom man hade en ko där, fick man varje gång det var högvatten gå och ta ut kossan. I längden gick inte detta, utan man flyttade upp huset på bergknallen där det står än idag och där bor nu Milda och Sture Axelsson.

Hilmer berättar hur det kunde gå till när husen byggdes förr. När Bernhard Johanssons hus byggdes 1900 beställdes det först uppe i Lödöse och restes där på platsen. Så märktes stockarna. Sen plockades huset ner stock för stock och fraktades hit till Röd med en fraktskuta. Frakten kostade 30 kronor och huset betalade Bernhard 400 kronor för. När skutan kom hit lade den till vid Törnäs och sen bars stockarna upp till den plats där huset skulle stå. Huset restes av Julius i Valen.

en ligger i
 en i en flod
 i en skog i en
 i en i en i en
 i en i en i en
 i en i en i en

Öfver
 Inägorne till $\frac{3}{4}$ Mantal Skatte

HÖNÖ-RÖD

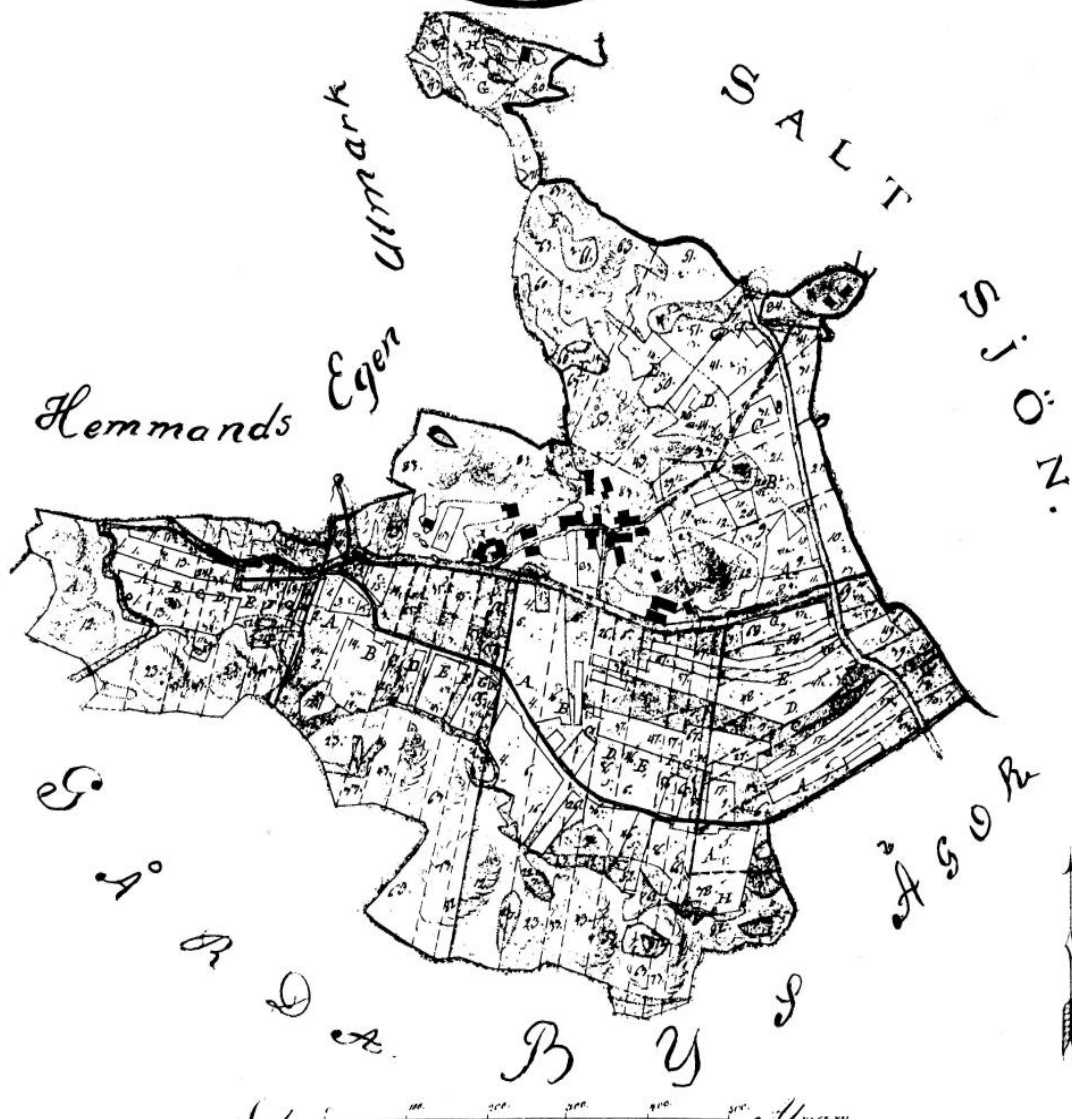
i
 BOHUSLÄN

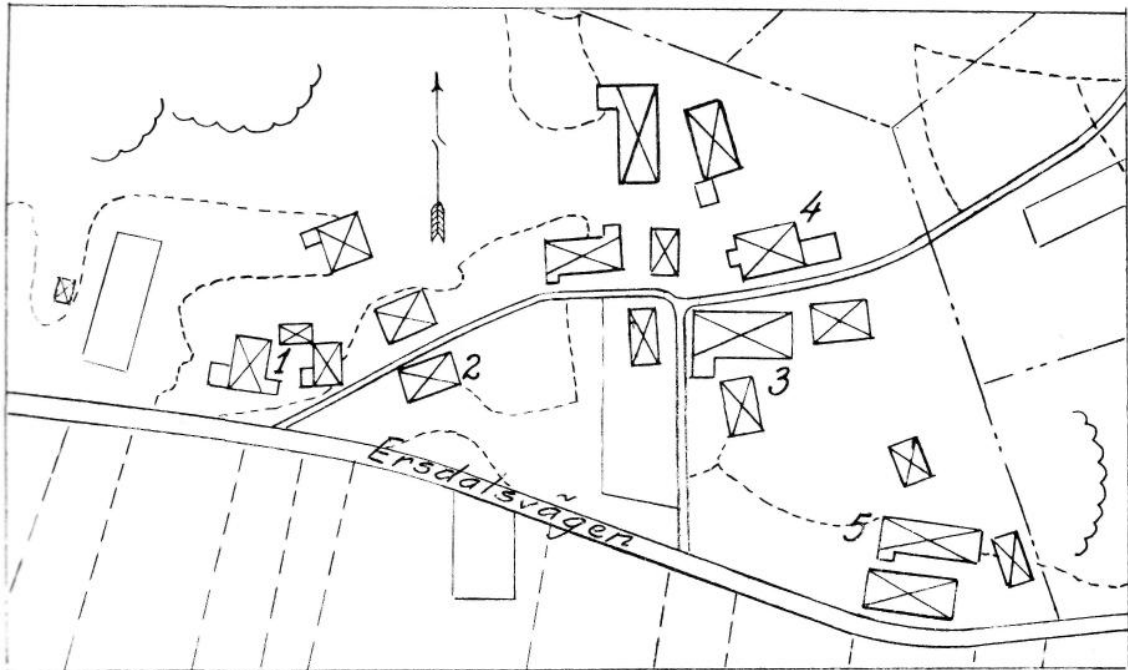
Västra Hisingrs Härad och Öckröds Socken

Afmätte år 1824 af

C. W. Wetterström
 och Skriffläsare fördelte

Carl af
 Wetterström.

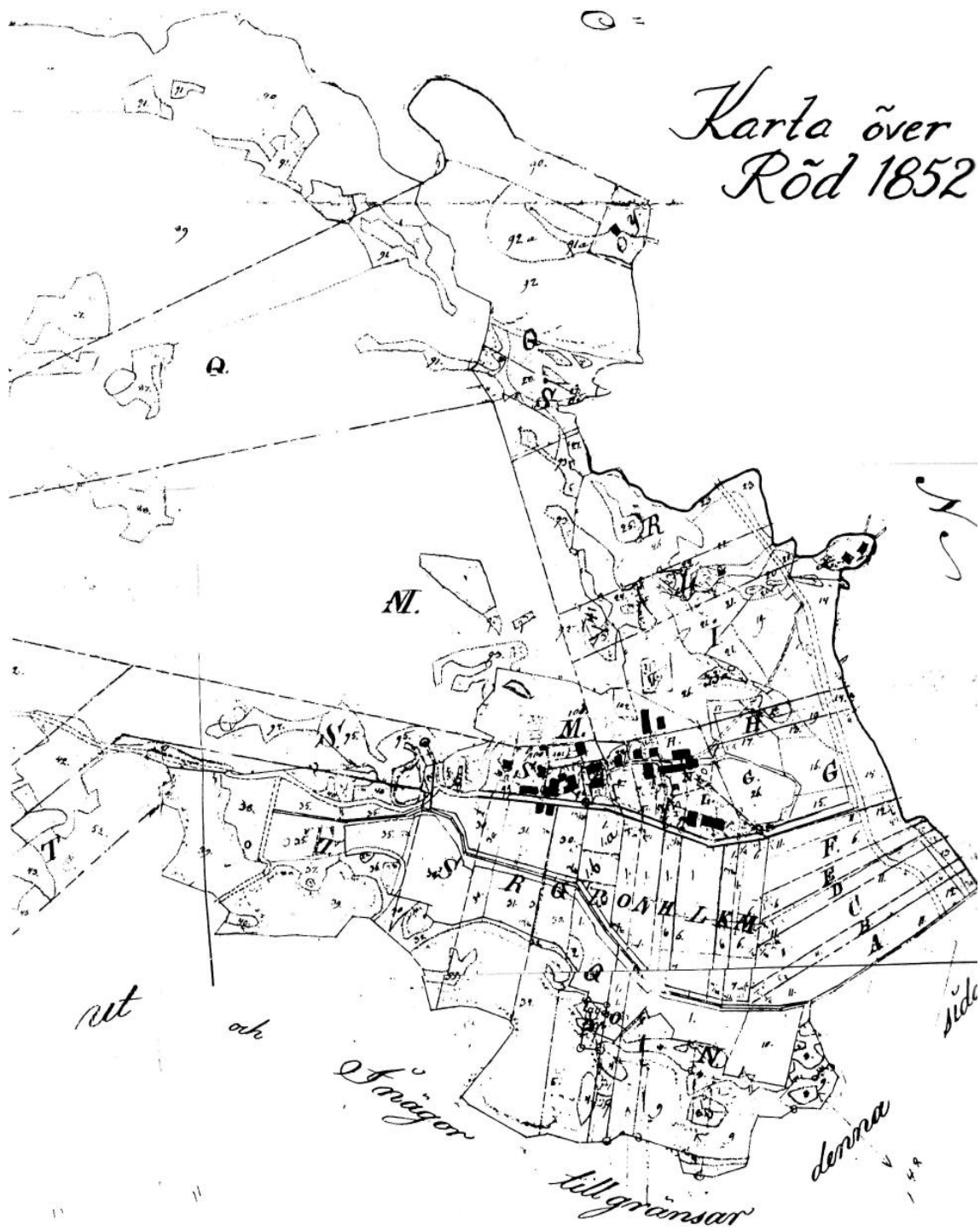

Förstorad kopiering av karta över Hönö Röd, år 1824.

Här bodde:

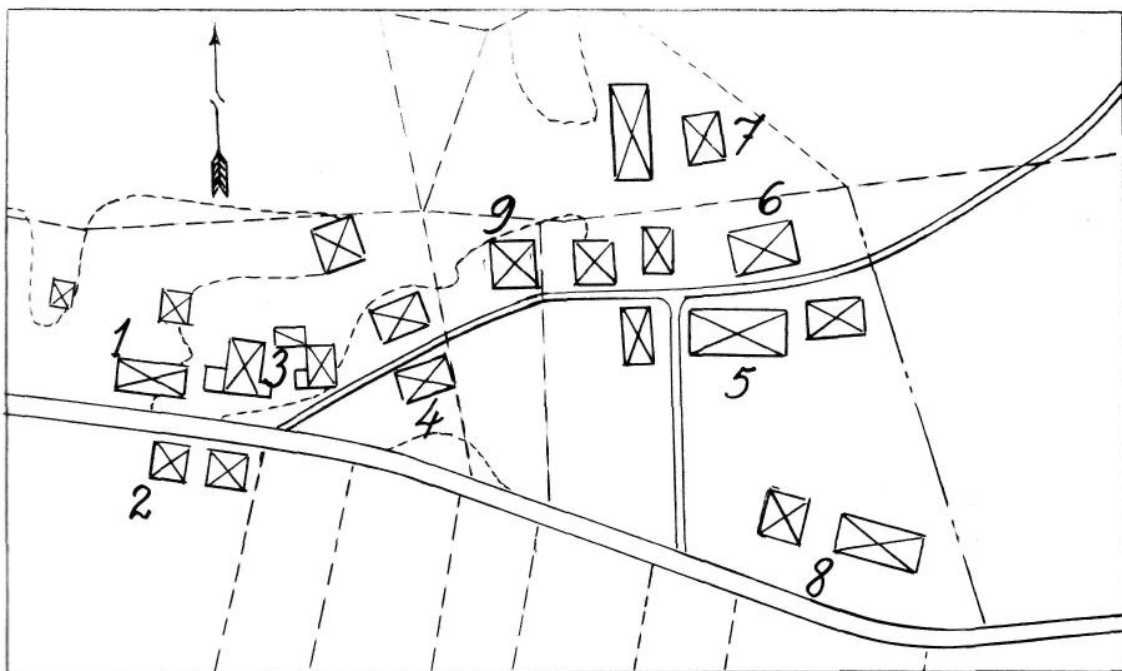
1. Lars Sörensson
2. Andreas Andersson
3. Bengt Andersson
4. Magnus Johannesson
5. Per Svensson

I de andra husen är det mera ovisst vilka som bodde.

K. A. R. T. A.

Alfa Agor till $\frac{3}{4}$ m. k.

År 1850.

Här bodde:

1. Zacharias Henriksson och Ingrid Hising senare Nils August Andreasson	1/16 mtl
2. Elias Andreasson	
3. Lars Sörensson och Maria Malmberg	1/16 mtl
4. Andreas Andersson och Olena Larsdotter	1/32 mtl
5. Anders Bengtsson och Christina Corneliusdotter	3/32 mtl
6. Elisabeth Andersdotter, Johannes Hermansson och Beata Magnusdotter	1/32 mtl
7. Andreas Hansson och Beata Andersdotter	1/32 mtl
8. Zacharias Persson, Anna Lena Corneliusdotter och Anna Ericsdotter	
9. Antagligen Zacharias Hansson och Lena Bengtsdotter	1/32 mtl

Dessutom bodde Bryngel Andersson och Sara Andersdotter, Gustav Andersson och Petronella Andersdotter i Röd, men i vilka hus de bodde är vi osäkra på. Olle Andreasson och Johanna Eliasdotter bodde på Törnäs.

Skiftet 1824

När Eric Larsson på 1600-talet ägde hela Röd (3/4 mantal) fanns inga, skiftesproblem. Decennierna senare delades ägorna upp i tre delar och i början av 1800-talet i fyra.

När den första skiftesindelningen gjordes i Röd år 1824 fanns det åtta ägare som fick dela på fem skiften, så att var och en fick en del i varje skift. Skiftena hade olika markvärden och ägarna tyckte att detta var den mest rättvisa uppdelningen. Före skiftet hade var och en haft en massa jordremsor, ända upp till 50 stycken.

Nyordningen som var påbjuden överallt av myndigheterna mottogs kanske till en början med tveksamhet, men snart insåg man fördelen av att få sina jordbitar samlade i större enheter. Och i en förnyad indelning ett trettio år senare fick var och en sina delar på ett ställe. I och med detta började också bebyggelsen spridas.

Det var illa ställt med läs- och skrivkunnigheten. Detta gjorde väl att man såg lantmätaren som överhetsperson, som man inte gärna protesterade emot. När handlingarna skulle undertecknas var det bara två av åtta som kunde skriva sina namn, men bara en skrev namnen "med hand om penna".

Man var överens om att vägarna skulle "betas och slås" av den som hade vägen över sitt område. Källan i kalvhagen (var den nu låg) skulle alla ha tillgång till, liksom upptagning av lera vid Törnäs.

Lite märkvärdigt tycks det vara att det bara fanns åtta markägare i storskiftet, när det enligt mantalslängden fanns flera ett tiotal år tidigare. Men kanske ägarna sinsemellan kom överens om en annan uppdelning än kartan visar.

Förstående förning bekräftar till omedeligt be-
 stånd med våra underskrifter, som förskrädd
 Abenad den 17de Augusti 1824.

Lars Sörens son	Magnus Johans son
Per Svens son	Lars Larsson
Anders Larsson	Andreas Anders son
Hans Svens son	Anders Nils son

Öfver Byggnadsen förkända öfverkomma
 bekräftar, och underskrifva

W. H. Stenroos
 Landtmåttare

Hans Anders son
 Anders Peters son

De åtta ägarnas namn vid skiftet 1824:

Lars Sörensson	Magnus Johansson
Per Svensson	Lars Larsson
Anders Larsson	Andreas Andersson
Hans Svensson	Anders Nilsson

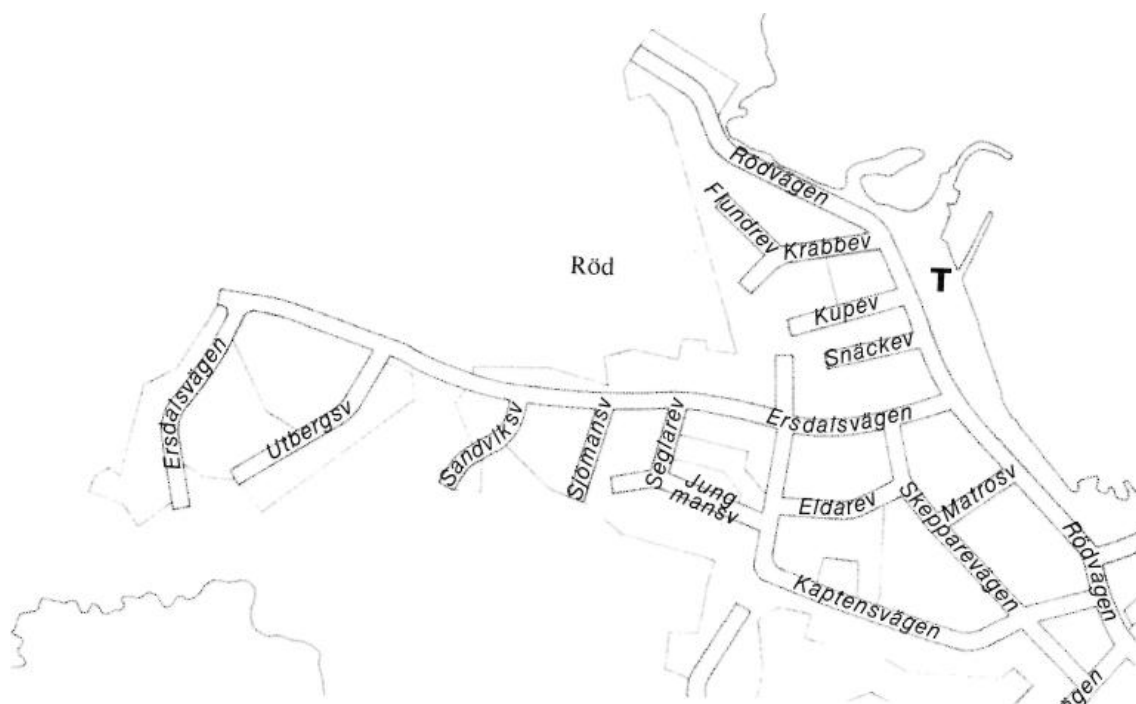
~ Röd ~
i början av seklet

A - Ma-brunnen
B - Gubbens brunn
C - Söffies brunn
D - Hawe-brunnen

1. Emanuel Karlsson	18. Hanses Lars	36. Johan Nilsson
2. John Olsson	19. Hanses Alfred	37. Pers Karls
3. Johannes Andersson	20. August på berget	38. Pers Kaneles
4. Anna Johansson	21. Hermans Karl	39. Adolf Niklasson
5. Hans P. Larsson	22. Bernhard Johansson	40. Karls John
6. Olle Johansson	23. Adolf Boberg	41. Elis Karlsson
7. Abraham Andersson	24. Olle Karlsson	42. Lars P. Nilsson
8. Smedjan	25. Mannes	43. Hilmer Johansson
9. Oskar Corneliusson	26. Lars Corneliusson	44. Oskar Karlsson
10. Skepparns	27. Karl Olausson	45. Johannes Persson
11. Bernhard Ludvigsson	28. Samuels handelsbod	46. Ernst Olausson
12. Edvins	29. Oskar Johansson	47. Pontus Hansson
13. August Karlsson	30. Pers Alfred	48. Albin Larsson
14. Vilhelms handelsbod	31. Martin Johannesson	49. Pers Birger
15. Kalle på Törnäs	32. Johan-Petters	50. August Larsson
16. Signe Hansson (Mars)	33. Söffis	51. Henning Karlsson
17. Ludvigs	34. Karl Eliasson	52. Arvid Karlsson
	35. Konrads	53. Missionskyrkan

Vägarnas namn idag

Vägarna i Röd har nu fått namn. För att läsaren lättare skall kunna hitta de platser som står nämnda i boken har vi tagit med denna karta.

Fotografier på hus

"Pers-Hildas" stod på samma plats som Anders Rääfs hus stod en gång. (I Wilhelm Gustavssons trädgård).

"Ackens" numera Karl-Gustav Karlssons.

"Johan-Petters" numera Claes-Göran Korneliusson.

"Ludviges" numera Anita Jensen.

"August på Bergets" numera Ingemar Svensson.

"Hermans-Karls" numera Evald Karlssons.

Släktforskning

Släktforskarna Daniel Fransson och Henrik Karlsson har varit oss till stor hjälp i sökandet efter när de första människorna slog sig ner i Röd.

Det börjar med "Hans" från mitten av 1500-talet. Efter Hans kommer Eric Hansson och från den tiden har vi kunnat följa släktskapsförhållandena ända fram till våra dagar. Med Daniels och Henriks hjälp har vi gjort släktkartor som bifogas denna redogörelse. En del av de personer som förekommer på dessa kartor har Henrik Karlsson tagit fram uppgifter om. Vi låter här Henrik berätta:

Röd – en gammal släktgård

På Öckerö-öarna har människor bott i ungefär 6500 år. Töcknet ligger tätt över dessa längesedan svunna tider. Det är bara under de senaste 500 åren som man nämner namnen på socknens invånare. En liten glimt får man av Öckerö Norgård 1407, men sedan måste man vänta till år 1528 innan man får veta namnen på de olika gårdarnas ägare. I Röd nämns då Hans och Lasse, båda fattiga (ej jordägande). Röd var ju en kronogård. Hur dessa personer släktmässigt förhåller sig till senare brukare är oklart. Möjligt är att Hans är densamme som nämns 1542-1544. Hans som nämns 1542-1544 måste ha kommit till gården senast 1539 och ha dött eller av ålder frånträtt bruket 1565, då Olof Andersson tillträdde (senast). Olof stod för gården till 1575 eller 1576, varefter Eric Hansson tillträdde. Det är möjligt att Olof var måg till Hans och att Eric övertog gården när han uppnått tillräcklig ålder.

I övrigt är inget känt om Hans familjeförhållanden. Han var jordbrukare och fiskare som de flesta i socknen. År 1542 betalade han bl.a. 200 vitlingar i skatt. Under sin levnad var Hans förskonad från krigshärjningar i denna annars så oroliga del av Norge.

Ändå skedde stora inre förändringar under kung Kristian den tredjes tid (1534-1559). Norge blev ett lydrike under Danmark, efter att tidigare ha varit en union. Dessutom genomfördes reformationen 1536. Biskopen i Oslo hade säkert anledning att besöka Bohuslän, liksom hans senare efterföljare Jens Hilssö.

Med Eric Hansson börjar Röd med säkerhet att kunna kallas släktgård. Från och med honom är släktskapsförhållandena fullständigt säkra och ovanligt kompletta.

Eric tillträdde gården 1576 eller 1577. Han bör ha varit född omkring 1550. Uppgifterna om Erics familj är magra men såpass är känt att han fick en son Lars och säkerligen också en son Anders. De bör ha varit födda på 1580-talet. Anders bodde på gården som husman 1610-1620 men flyttade till Kalven, kanske på grund av att gården inte kunde försörja så många. Han blev där gårdsägare och dog mellan 1623 och 1625. Dock var Kalven inte så värdefull. Brukaren där kallades backstugusittare.

Sonen Lars övertog Röd 1617. Då var det ytterligare sju personer som befolkade gården (Mickel, Rasmus, Anders Svensson, Anders Andersson, Olof, Jakob och Nils Olsson förutom brodern). Några av dem hade säkert familj.

Sista gången som Eric nämns i längderna är 1615. Han bör ha avlidit ungefär det året och hustrun överlevde honom med några år. Hon stod för bruket till 1617 då sonen Lars tillträdde. Vad hon hette är obekant.

Eric levde under en fördelaktig period. Nordiska sjuårskriget (1563-1570) var avslutat och en sillperiod höll på till någon gång vid sekelskiftet.

År 1617 övertog Lars Ericsson faderns gård. Det kan tyda på att han var äldste sonen då ju Anders fick flytta men det kan också finnas andra förklaringar. Två år senare fick Lars en piga från Rörö, Kerstin Jakobsdotter, som han gifte sig med. Tillsammans fick de dottern Anna (1620) som blev gift med Anders Persson Räv, vilken kom att överta en del av gården, sonen Anders som bodde i Röd åtminstone 1667-1675 och sonen Gunne också i Röd 1669-1675. Då mantalslängderna för 1676-1679 saknas är det omöjligt att avgöra vad som hände dem eller vem de var gifta med.

Anders fiskade hummer. År 1667 blev han med flera Gårdabor anklagad för att ha sålt hummer till en stockholmare till ett högre pris än kronan betalat i förskott, när dess länsman tingade hummern. De ville betala tillbaka till kronan som emellertid var mer intresserad av hummern än pengarna, varför de fick böta.

Anders gifte sig omkring 1671. Brodern Gunne gifte sig omkring 1650 och fick sonen Eric som 1695 gifte sig till Gårda. Gunnes änka dog hos sonen i Gårda 1721, 84 år gammal. Namnet anges inte.

Lars Ericsson fick också en tredje son, Eric. Han var troligen född i slutet av 1620-talet. Något exakt år går inte att ange. Han gifte sig någon gång före 1655 och övertog gården efter sin moder 1657. Några år brukade de den tillsammans och efter hans död 1666 stod änkan Kerstin åter för gården med sin son Anders, medan Erics änka Ingeborg stod för hans del. Änkan Kerstin nämns inte senare än 1669 och har sedan blivit gammal eller avlidit. Lars Ericsson hade avlidit någon gång omkring år 1649. Han levde mellan två sillperioder så det var inte lätt att försörja sig på den lilla gården Röd. Han lyckades emellertid att betala skatten då han regelbundet återkommer i längderna.

Lars Ericsson var bara åtta år när hans far Eric Larsson dog. Lars som hette precis som sin farfar hade en tre år äldre syster, Marit och en broder, Eric föddes samma år som fadern dog. Som äldste son fick Lars tidigt bidra till familjeförsörjningen. Modern gifte aldrig om sig.

Den 12 januari 1696 gifte sig Lars med Karin Andersdotter från Öckerö Norgård. Hon var född 1673 och dotter till Anders Jonsson och Lisbet Torstensdotter (troligt att Karins far kom från en gammal Öckerösläkt som härstammade från en Joen Gadd som levde 1568). Modern var syster till Karins svägerskas man (Nils Torstensson på Ryd). Den 1 augusti 1697 föddes första barnet, Ingeborg, och döptes den 6 augusti. Hon fick namn efter sin nyligen avlidna farmor. Anna som föddes den 7 januari 1699 hade namn efter sin morfars mor och Sigrid (1701) efter sin morfars farmor. Den 29 januari 1704 föddes så sonen Lars som kom att bli gift till Gårda 1730. Han kan ha fått namn efter sin farfars far eller morfars farfar.

Vad blev det av de tre systrarna? Jo, Ingeborg blev gift med timmermannen Jöns Wilhelmsen. Familjen bodde i Köpenhamn och fick fyra barn. Anna dog ung. Sigrid gifte sig med Anders Andersson från Ramsön i Jörlanda. De övertog gårdsbruket 1732. Lars och Karin förde ett stilla och redligt liv. På sin ålderdom fick Lars vacklande hälsa. Han dog den 16 oktober 1736, knappt 78 år gammal. Karin fick vara änka i 12 år och slutade sina dagar den 22 november 1748 i en ålder av 75 år.

Efter att ha ägts av far och son i fyra generationer var det en dotter som med sin man övertog gården 1732. Det var Lars Ericsson och Karin Andersdotters dotter Sigrid som då gifte sig med Anders Andersson från Ramsön i Jörlanda. Sigrids bror Lars var mantalsskriven på gården efter fadern 1723-1730 och Sigrid ensam från 1731.

Anders blev kallad Anders Ramsö efter sin födelseort. Han var född 1703 och föräldrarna hette Anders Karlsson och Ingrid Karlsdotter.

Ramsön kunde knappt försörja de familjer som bodde där. Det kanske var anledningen till att Anders och Sigrid i Röd tog till sig Anders brorsdotter Anna Torkelsdotter och att hennes bror Anders Torkelsson blev sjöman. Han gifte sig senare till Heden.

Anders och Sigrid överlämnade gården till Anna Torkelsdotter, när hon 1754 gifte sig med Anders Larsson från Gårda. Han var Annas farbrors svågers son. Sigrid avled 74 år gammal den 2 juni 1777 och begravdes den 8 och Anders den 14 maj 1779.

Eric Larsson

Eric Larssons tragiska öde har behandlats av både Odenvik, Daniel Fransson och Henrik Karlsson. Vi återger en del av den sistnämndes nedteckningar av denne Rödbo.

Den person i Röd som i äldre tid blivit mest känd är Eric Larsson. Han var son till Lars Ericsson och Kerstin Jakobsdotter. Under sin uppväxt fick Eric uppleva en besvärlig tid, med en nedgång i fisket och överbefolkning i Röd. Situationen lättade på femtiotalet när sillen gick till igen. Eric hade dock garderat sig genom att bli skeppare, möjligen tvingad av omständigheterna. Något av de första åren på 1650-talet gifte sig Eric med Ingeborg Persdotter. Hon var född omkring 1620 och förmodligen jämgammal med Eric. Varifrån hon kom är ovisst. 1655 fick de dottern Marit som 1684 gifte sig med Nils Torstensson på Björkö Ryd. År 1658 föddes sonen Lars som kom att överta gården och 1666 sonen Eric, vilken flyttade till Köpenhamn, där han avled 1742.

Eric Larsson var den olycklige huvudpersonen i ett drama, som kom att uppröra hela socknen. På sommaren 1666 var Eric på väg med sin skuta från Stralsund. Med sig som besättning hade han bröderna Måns och Hans Andersson samt Olof Andersson, alla tre från Heden.

Eric's hustru väntade deras tredje barn. Fredagen den 13 juli var en helgdag, "den andra stora böndagen". Vädret var vackert. Under högmässotid ankom skutan till Lilla Kalvsund, där man kastade ankar. Så småningom kom prästen, klockaren och deras drängar samt en piga roende från gudstjänsten tillbaka på väg till Torslanda. De stannade vid skutan och blev välkomnade ombord på traktering. Eric beordrade sin besättning att sätta fram mat och dryck. Sällskapet verkade mest intresserat av drycken, och fram på eftermiddagen kunde höga rop höras från skutan. Prästen och klockaren trätte med varandra, och när Eric försökte gå emellan fick han sig en stöt för bröstet. Han hade också tagit sig en tår när de tre satt i kajutan och pratade långt fram på småtimmarna. Sent på natten, kanske vid gryningen gick prästen, Jacob Rasmussen, och Eric upp på däck. Vad som utspelade sig mellan dem vet man inte, utom att prästen av någon anledning tog ett vedträ och slog Eric i huvudet med så att han föll i vattnet. Han kom inte levande upp igen.

När solen steg upp och människorna vaknade på öarna såg allt fridfullt ut vid skutan. Ingeborg i Röd visste kanske att skutan anlant, men inte att hon aldrig skulle få återse maken i livet. Sonen Eric som uppkallades efter sin avlidne far skulle aldrig få se honom. På måndagen återfann man liket, så att Eric i alla fall kunde begravas i vigd jord. Längre gick pratet om den omoraliske prästen i socknen. Han blev också avsatt.

Eric Larsson blev endast omkring 40 år. Hans hustru levde som änka i Röd ända till 1697 då sonen Lars övertog gårdsbruket och gifte sig. Den 24 juni 1697 avled Ingeborg och blev begravd tre dagar senare. Hennes namn blev bevarat genom att Lars dotter, som föddes i augusti samma år fick heta Ingeborg.

Eric's änka Ingeborg fick uppleva det stora uppsving för socknen, som den nya sillperioden innebar. Under hennes tid var det tre familjer som bodde i Röd och de levde på gården.

Under Eric's och Ingeborg's tid gjordes en jordrannsaking i Röd, då det fastställdes att gården var för dålig för ett helt mantal. Man hade mark för 3:3/4 tunnor utsäde och det var sandjord och svag åker som ibland bränner bort säden. Hö växer till 60 stackar, mulbete nödortfärdigt och mycket berg. På grund av ringa och dålig åker samt åbons fattigdom nedsattes mantalet till 1/4.

Bohuslän svenskt

Bohuslän blev också under denna tid svenskt (1658) och en försvenskingsprocess inleddes. Språket i tal och skrift skulle ändras om.

Enligt Henrik Karlsson är domboksprotokollet från 1666 mycket intressant då det ger en bild av förhållandena i mitten av 1600-talet. Förutom alla personuppgifter om Eric Larsson får man veta vad man åt (rökt ål och spekefläsk) och drack (öl) liksom vad för slags kläder man hade. Eric hade till exempel en rödblommig skjorta och byxor som skulle "bindas upp" och klockaren hade ett "törekläde", dvs. en halsduk. Dessutom kan man tolka karaktären hos vissa av de inblandade. Man får reda på vad ganska många av socknens invånare gjorde under ett par dagar 1666.

Anders Larsson föddes i Gårda den 16 augusti 1732 och var son till Lars Larsson från Röd och Anna Andersdotter från Gårda. Han var alltså dotterson till den gamle skräddaren i Gårda som för övrigt figurerade i ett brottmål 1705. År 1754 den 27 oktober gifte han sig med Anna Torkelsdotter i Röd där hon bodde hos sin farbror och hans fru som var moster till Anders.

Anna var född på Ramsön 1724 och dotter till Torkel Andersson och hans hustru Ingegerd.

Anders och Anna fick följande barn: Anders 1756, Lars 1757 (död 1772), Karin 1760, Torger 1762, Anna 1765, Ingegerd 1767 och Andreas 1770. Anders och Anna var mycket välbeställda. Dessutom var de mycket mana om att ha ett gott rykte. Den 9 december 1790 avled Anna och begravdes en vecka senare. Anders dog mellan 1802 och 1807.

Släkten Räv

Stamfader för släkten Räv var Anders Persson. Varifrån han kom är oklart. Han föddes omkring år 1611 och nämns med säkerhet första gången som husman i Röd 1669. Det är dock möjligt att han kom till Röd redan 1646, då det fanns en backefiskare vid namn Anders Pedersen. Det stämmer bra med att han gifte sig då. Hans hustru hette Anna Larsdotter och var född omkring 1620. Hon var dotter till Lars Eriksson och Kerstin Jakobsdotter i Röd. Det enda barnet Anders Räv och hustrun Anna med säkerhet fick var sonen Lars. Han var född någon gång före 1669 och övertog gården vid sitt giftermål 1695. Anders Räv dog den 24 maj 1693 och begravdes den 29 maj. Han var då 86 år och 8 månader. Anna hade insomnat den 21 september året innan i en ålder av 77 år.

Lars Andersson Räv var född före 1669 i Röd och var son till Anders Persson Räv och hans hustru Anna Larsdotter. Familjen tjänade bra på fiske. Redan som yngling kunde Lars skänka ej oansenliga summor till kyrkan.

Den 20 januari 1695 gifte sig Lars med Sigrid Persdotter från Grötö. Hon var född 1665 och dotter till Per Andersson och Karin Andersdotter.

Nio månader senare föddes dottern Inger som senare kom att överta gården, när hon 1731 gifte sig med Anders Andersson från Gårda. Denne Anders övertog också namnet Räv då.

En och en halv månad efter sin farmors död föddes Anna (1697-11-12) som alltså fick farmoderns namn. Hon blev gift till Björkö Västergård 1728 och kallades då Anna Katarina. Karin (1700-01-22) fick namn efter sin mormor, som avlidit 1695. Hon gifte sig 1735 med skepparen Aron Hansson från Göteborg. Förlovningen kanske skedde 1733 då Karin skänkte en penninggåva till kyrkan.

Anders (1702-05-04) vidare öden är okända, men sonen Per (1705-04-03) nämns i mantalslängden 1726-1733 vara utomlands. Sedan tröttnade man tydligen på att skriva in honom i längderna och inget mer är känt om hans öden.

När Lars Räv dog är osäkert men det var efter hustrun som dog 1738 den 20 april. Hon blev 72 år (10 månader och 14 dagar). Lars namn har levt kvar i Röd mer än 200 år genom hans hus, som kallades Rävelarses bo. År 1731-1732 händer mycket i Röd. Samtidigt som Lars Larsson flyttade till Gårda flyttade Anders Andersson Räv från Gårda till Röd. Denne Anders var Lars hustrus bror men bytet gjordes inte mellan motsvarande gårdsdelar utan Lars lämnade gården till sin syster och hennes man Anders Ramsö.

Anders Andersson från Gårda kom till Lars Rävs gårdsdel när han gifte sig med dennes dotter Inger.

Anders var född den 26 september 1705 och var son till skräddaren Anders Andersson och hans andra hustru Marit Rasmusdotter. Han kom att kallas Anders Räv, inte genom arv, utan genom gifte med Rävelarses Inger som hon kallades.

Anders Räv blev en betydande man i socknen bl.a. kyrkvärd på 1740-talet. År 1757 hade Anders en piga, Helga från Tjörn, som kom i olycka pga. ett nyfött oäkta barn som hon tog av daga och för vilket hon blev avrättad på Hisingens avrättningsplats.

Med Inger Larsdotter fick Anders en son Anders (1732-11-19). Inger avled endast 45 år gammal den 15 augusti 1741 och begravdes den 23. Redan efter sju månader gifte Anders om sig med Kerstin Eriksdotter från Gårda (den 16 mars). Hon var född på våren 1717 och dotter till Erik Andersson från Röd och Kerstin Trulsdotter från Gårda. Med henne fick han åtta barn.

År 1650 börjar Olof Olsson nämnas i Röd. Han är då husman dvs. äger ingen jord. Möjligen är han skeppare. Vad Olofs hustru hette är osäkert, men det kan ha varit Kerstin. Olof fick en dotter Karin omkring 1650. Hon gifte sig med Anders Bengtsson något före 1681 och övertog med honom gården.

Olof Olofsson dog mellan 1675 och 1680. Kerstin levde till 1698 eller senare. Olof hade ytterligare en dotter (i alla fall Kerstin) nämnd 1693 och 1696-1697 och en son nämnd 1694. Deras namn har inte gått att utröna.

Anders Bengtsson var född omkring 1643, möjligen på Rörö. År 1680 gifte han sig med Karin Olsdotter från Röd och bosatte sig där. Han kom att äga 1/8 mantal.

Anders och Karin fick fyra söner och en dotter. Den förste sonen var Olof, som föddes 1681. Han gifte sig aldrig. År 1703-1709 bodde han hos föräldrarna på gården. 1715 var han borta, men 1718-1729 stod han för bruket. Han dog som "gammal" den 25 november 1747. Andre sonen Erik föddes år 1683 och gifte sig till Gårda med Kerstin Trulsdotter där och dog 1763. Tredje sonen hette Jon. Han föddes den 1 april 1686 och blev cirka 3½ månad gammal. Fjärde sonen hette liksom den förste Olof. Han föddes den 1 juli 1687 och dog 10 år gammal.

Till slut fick Anders och Karin en dotter, Kerstin den 2 mars 1690.

Hon levde som sin bror Olof d.ä. ogift och stod för bruket efter honom 1729-1748. På sin ålderdom sålde hon gårdsdelen till Olof Larsson och Anna Eriksdotter (omkring 1755) och till sin broder Erik i Gårda där hon dog som "gammal piga" den 28 februari 1758. Karin Olsdotter dog 60 år gammal på våren 1710 och Anders Bengtsson 86 år gammal den 20 november 1729.

Röd och Knipplas gemensamma släktförhållanden

av Daniel Fransson

Anders Andersson, var son till Anders Larsson i Röd och inflyttade till Knippla 1781. En av hans döttrar blev bosatt på Knippla och över 150 Knipplabor har haft Anders Andersson till stamfar. Anders syster Karin blev bosatt i Röd och har alltsedan dess haft många avkomlingar i Röd. Anders syster Ingegerd blev bosatt på Foto. Över 50 Knipplabor har henne till stammoder.

Av Johannes Olssons barn blev dottern Pernilla bosatt på Knippla och sonen Magnus i Röd. Magnus blev för övrigt gift med en dotter till nämnda Karin. Pernilla och Magnus har fått många avkomlingar.

Sammanlagt över fyrahundra Knipplabor har Pernilla till stammor och troligen har Magnus lika många avkomlingar på Hönö, dock inte alla bosatta i Röd. Dessutom blev Pernillas son Anders bosatt på Rörö. Två av hans barn och två av hans barnbarn flyttade till Röd/ där de blev gifta varför det även från Pernilla finns många avkomlingar i Röd.

Maret Sörensdotter inflyttade till Knippla 1817. Hennes syskon blev gifta och bosatta i Röd. Hon fick 8 barn, 22 barnbarn och 62 barnbarnsbarn som blev bosatta på Knippla. År 1940 fanns det 160 hus på ön av dessa beboddes 102 av Marets ättlingar.

Sara Larsdotter var dotter till Lars Olsson i Röd och blev gift på Knippla 1831. Hennes man var kusin till Maret Sörensdotter. Saras barn och barnbarn och efterkommande har alltsedan dess bott på Knippla och idag finns det avkomlingar i sex generationer. Saras syster Olena blev gift i Röd och hennes avkomlingar har varit Röd trogna ända fram till våra dagar. Nämnde Lars Olsson hade en syster Ingeborg som blev gift på Hyppeln. Från henne har över 100 ättlingar varit bosatta på Knippla.

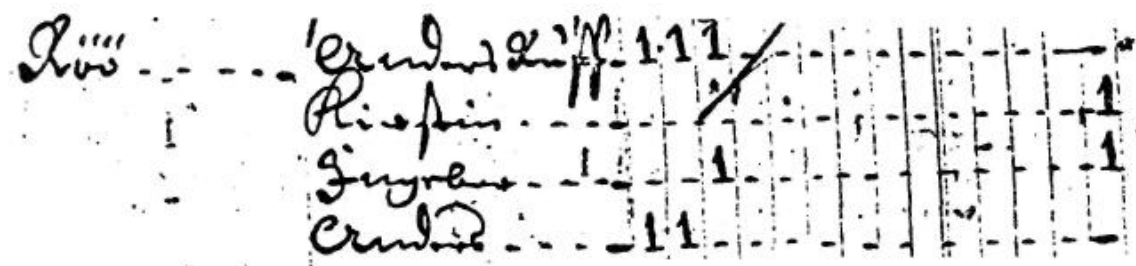
På 1850- och 1860-talet blev tre bröder från Meetsten i Harestad gifta i socknen. Olaus Christoffersson i Röd och Anders och Andreas på Knippla. Både i Röd och på Knippla har det sedan funnits avkomlingar från dessa bröder.

Som en sammanfattning kan man därför säga att de egenskaper och anlag som nämnde Erik Larsson, Anders Larsson, Lars Olsson och Johannes Olsson m.fl. haft säkerligen gått i arv till deras barn och efterkommande och därför satt sin prägel på dessa öars befolkning. Detta är troligen förklaringen till att många tycker att befolkningen i Röd och på Knippla har gemensamma drag och egenskaper.

Mantalslängder

Mantalslängd från 1685

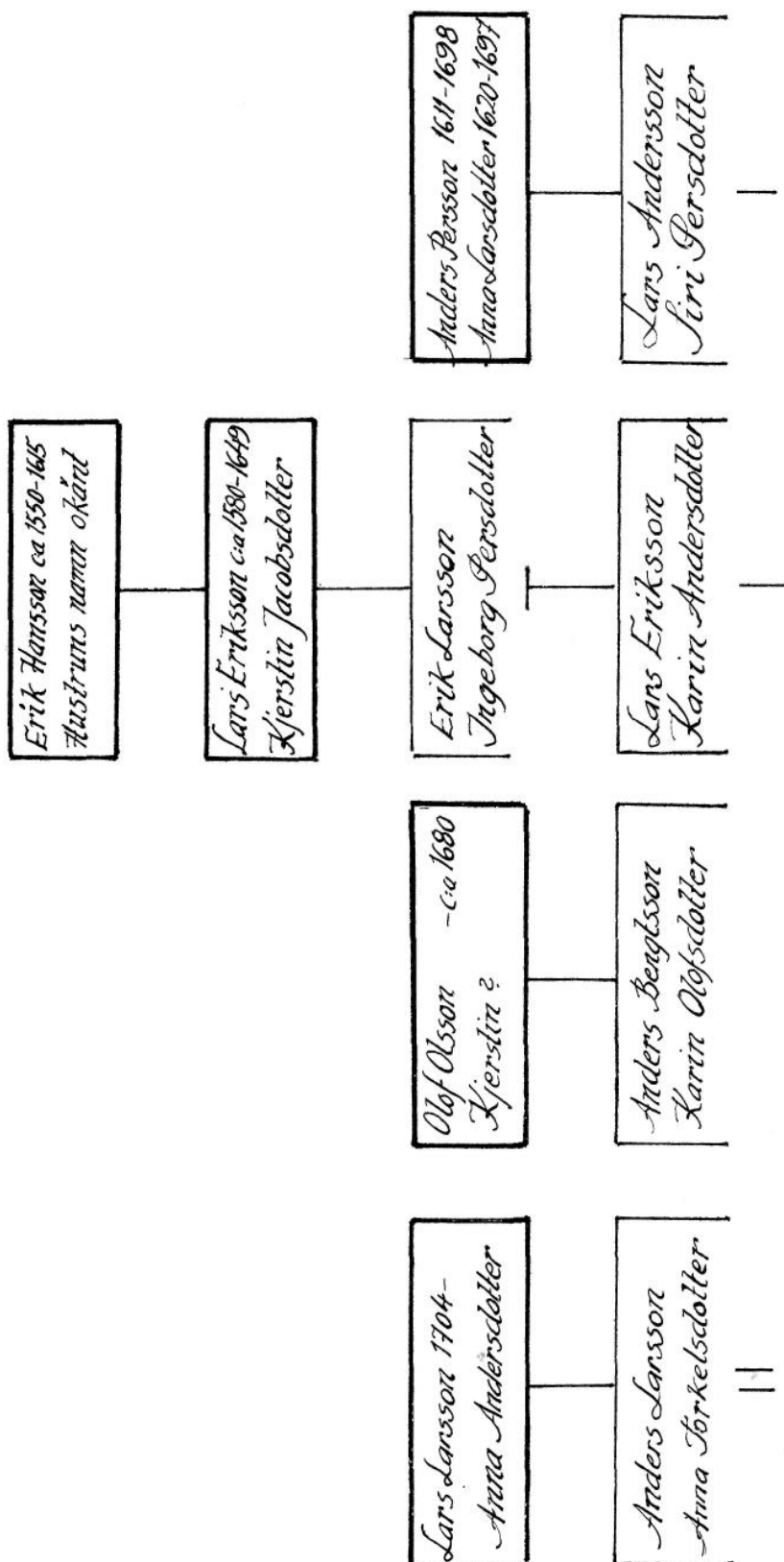
Röö	Anders Rääf
	Kerstin
	Ingeborg
	Anders

Några ägare till Hönö Röd, enligt mantalslängderna

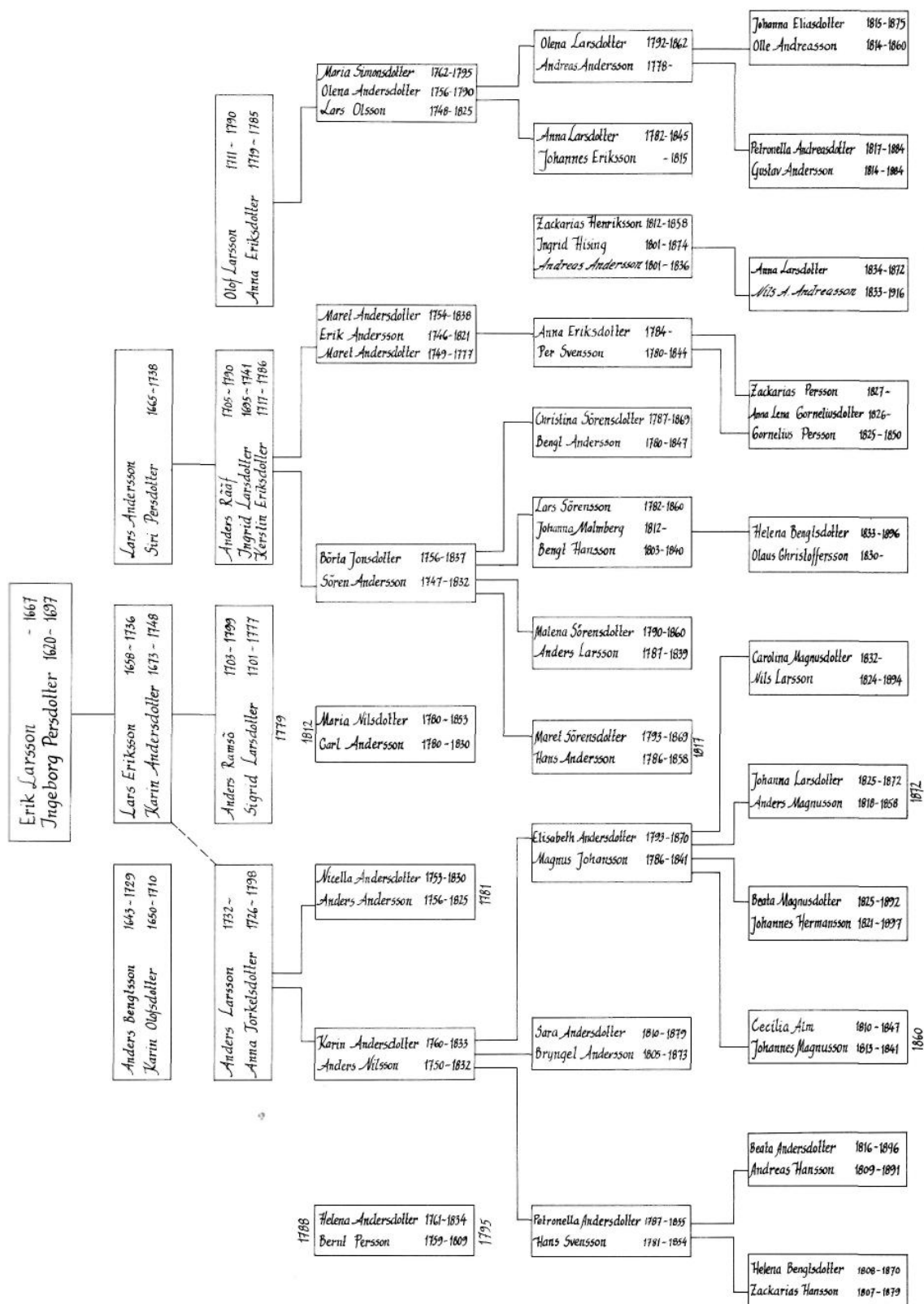
1748		1777-1778	
Anders Ramsö		Anders Larsson	5/16
Kerstin Andersdotter		Lars Olsson	1/8
Anders Rääf		Erik Andersson	5/16
1766-1772		1782-1785	
Anders Larsson	5/16	Anders Larsson	5/16
Olof Larsson	1/8	Lars Olsson	1/8
Anders Andersson	5/16	Erik Andersson	5/32
		Sören Andersson	5/32
1773-1775		1792-1801	
Anders Larsson	5/16		Fönster *
Olof Larsson	1/8	Anders Nilsson	5/16
Erik Andersson	5/16	Lars Olsson	1/8
		Erik Andersson	5/32
		Sören Andersson	5/32

* När fastigheten skulle beskattas ingick antalet fönster när husets värde skulle beräknas.

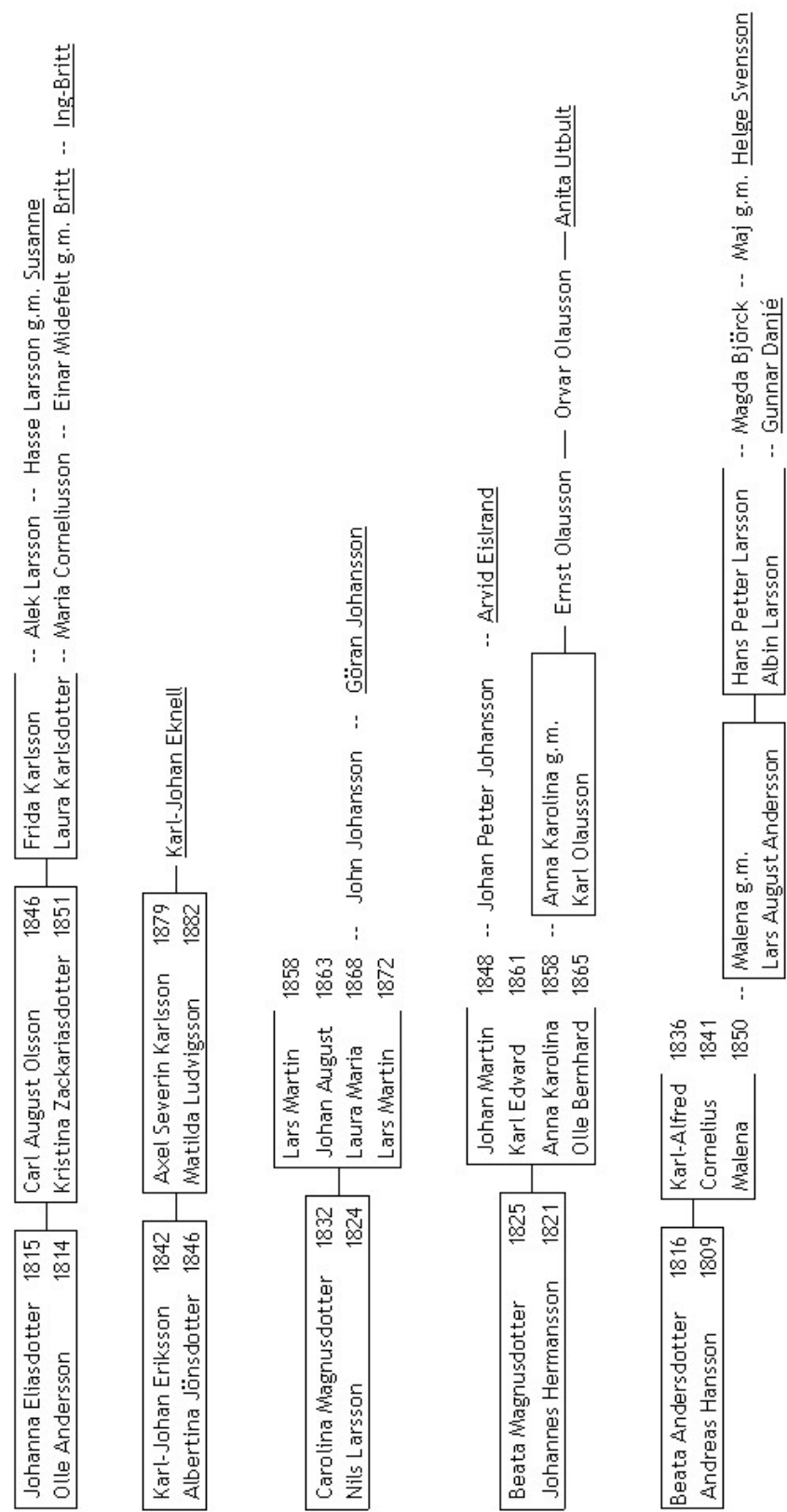
Släktkartor

Fortsätter på nästa sida.

De medverkande i studiecirkeln och deras gemensamma släktförhållanden.

Testamenten

Anders Rääfs Testamente ur lagfartsboken den 4 oktober 1779

Såsom man nu gemenligen i tiden röner och förspörjer wrede och oenighet, stridiga och långsamma prosesser, hwarest barn och anhörige något hafwa efter föräldrarnas död sins emellan ärfwa och dela: Althärföre, så hafwa wi undertecknade ägta folk warit omtänkta at sådant hos våra barn förekomma.

I den afsikt och til den ändan förklara wij vår högsta, största och ytterst friwilliga wilja wid fullt förstånd, och godt berådt mod det wi upplåta och försälja til vår son Sören Andersson samt til vår måg Eric Andersson 1/4 mantal uti Krono-Skatte hemmet Röd kalladt, belägit uti Västra Hisings Härad, Bohuslän, Torslanda pastorat och Öckerö Socken at för sig och sine barn och efterträdare nyttja och orubbade bebo uti ewärderliga tider, för en skälig köpe skilling stor, 100 D:r s:mt eller 16 dr. 32 sk. specie 50 dr. af hwardera til utbetalande och detta alt gjöre och late wi i kraft af vårt öpne köpebrev af Kongl. Majt. och kronan, utfallit och gifwit den 2/oct. 1770, så mycket lag förmår och lagligen jöras kan. Wij gifwa äfwen tillkänna under en lika lag lydnad, at vårt högsta och yttersta påstående är, at desse våre förenämnde barn, hwilka wij vår ålderdoms skjötsel endast anförtro kunna, skola hafwa boet orubbat, så väl lös som fast ägendom, som den nu är och befinnes, at sinsemellan dela, dock med följande förbehåll, nemblcn Hwilken af dem som kommer til at behålla husen och tomten skall hafwa oss gamle at ograwerat och klanderlost skjöta, och då Gud kallar oss härifrån, anständeligen begrafwa oss låta.

Hwad vår äldste son Anders beträffar, så har han bekommit gifte, en båt på några och 30 tunnor med sine segel, äfwen en ko och waror för 50 d:r Silf:rmt. af hwardera, som fastigheten och boet sedermera ograwerat och klanderlost kommer att behålla.

Vår yngste som Jacob har at fordra 50 d:r S:r m:t til båt, och om Gud har försedt, at han skall gifta sig, så skall han hafwa 50 d:r S:r m:t til bröllops hielp, samt en ko att fordra, och efter vår död 100 d:r S:r M:t.

Wår dotter Christina (Kerstin) skall hafwa at fordra om Herren har behagat, at hon skall träda i ägtenskap, fullt bröllop, en ko, säng med tillbehör, samt efter wår död 100 d:r S:r m:t eller 16 Rdr 32 sk. specie.

At således wara afgjort med fullt förstånd emellan oss och wåre barn intyga och bekräfta wi med wåra namns undersättjande.

Röd den 21 augusti 1779

Anders Rääf

Christin Ericsdotter

Lagfartsprotokoll från den 9 maj 1805

Anders Larsson Röd och Anna Torkelsdotter har genom afhandling den 4/5 1786 förordnad, at deras måg Anders Nilsson och dottern Carin Andersdotter - emot at de til hwardera af Carins bröder Anders, Torger och Andreas betalar 25 rdr species och lämnar dem en ko och säng jämte bröllops hjälp, samt systrarna Olena och Ingierd en lika summa jämte ko och säng, och i öfrigt hålla åt them bröllop samt försörja föräldrarna i deras öfriga lifstid - skall vara ägare af deras 5/16 i Röd, som Anders Larsson och Anna Torkelsdotter Af Kongl. M:t den 2/10 1770 til skatte köpte hemmans del, även all deras lösa egendom.

Bouppteckningar

Bouppteckning efter Per Svensson

Efter Per Svensson i Hönö Röd som omkom den 11/7 1844.

Efterlämnade Enkan Anna Ericsdotter, Sonen Cornelius på 28 de året, Zacharias på 18 de, Olena gift med lotsen Anders Henriksson på Heden, Anna Brita gift med lotsläringen Johannes Andreasson Heden, Petronella gift med Anders Utbult Öckerö.

Fast egendom 5/32 mtl. köpt under äktenskapet enl. fastebrev den 23/4 1826 725 : rdl.

Kreatur - 1 sto, 4 får, 6 hönor, 1 tupp.

Böcker - 1 bibel, 2 postillor, diverse böcker.

En större båt med segel, en mindre dito med fock.

26 hundra backor, 6 kupor, 10 skäddegarn, 1 dörj, 1/2 vadlott.

Summa tillgångar	894:40,8
------------------	----------

Skulder	99:19,4
---------	---------

Behållning	795:21,4
------------	----------

Bouppteckning efter Magnus Johannesson Röd

Den 21/7 1842. Han omkom den 10/12 1841 (äldste sonen Johannes omkom samtidigt).

Efterlämnade änkan Elisabeth Andersdotter, sönerna Anders och Andreas och döttrarna Beata Christina och Carolina samt Johannes änka Cicilia som hade 2 barn.

Fast egendom 1/16 mantal i Röd = 284 rdl.

Lös egendom bland annat 1 vävstol, 1 hampkrok, 1 drickestunna, vattenämbar.

Den avlidnes gångkläder hafva sönerna sig emellan fördelat, varemot döttrarna efter moderns fränfälle skola erhålla hennes.

Porslin - 1 par kaffekoppar, 1 mugg, 3 porslins tallrikar m.m.

Kreatur - 1 ko, 1 får med lamm.

Fiskeredskap - 2 hundra storbackar, ½ vadlott, 5 skäddegarn, 1 harpun.

Böcker - 1 bibel, 1 postilla, 1 psalmböcker.

Diverse - bl.a. 1 jästunna, 1 senapslod m.m.

Fordringar. Av sonen Johannes 100 rdl.

Summa tillgångar	462:17,7
------------------	----------

Skulder	356:00,3
---------	----------

Behållning	106:17,4
------------	----------

Undertecknat Elisabeth Andersdotter M.H.O.P. (= Med hand om penna)

Domstolsprotokoll

I västra och östra Hisings härad A la:Nr, 33.

Den 3 januari 1856.

Instämt till tinget Johannes Hermansson.

Åtalad för att ha slagit Andreas Hansson, Hönö Röd.

Johannes hade återtagit en dörj i Andreas båt och därvid yttrat att den inte skulle lämnas tillbaka. Då skulle hår och hull ryka. Andreas menade nämligen att dörjen var hans. Vittnen var Olaus Christoffersson, Anders Bengtsson, Nils Larsson, Gustav Andersson och hans hustru Petronella Andersdotter. Olaus hade sett slagsmålet. Anders vittnade att Andreas i minst två månader måst hålla sig vid sängen eller avstå sig från arbete. Också de andras vittnesmål gick i samma riktning.

Vittnena som på grund av fjordfärd och islägg behövde tre dagar för hit och hemfärd begärde 3 rdl 16 sk banko var. Johannes ansåg att det var Andreas som var orsak till slagsmålet.

Domutslag från den 7 februari 1855

Johannes fick böta för fyra slag därav två mindre sår uppstod. Till rätten 2 rdl 16 sk banco till Andreas för sveda och värk, läkare och tidsspillan 40 rdl. Och till vardera vittnen 3 riksdaler. Personerna i denna rättegång. Johannes Hermansson inflyttad från Bokenäs 1848. Olaus Christoffersson {Fader Olaus} från Harestad, Anders Bengtsson var infödd Rödbo; likaså Petronella Andersdotter. Hennes man Gustav Andersson kom från Klädesholmen. Dessa sistnämnda var farföräldrar till Gustav i Kvia. Nils Larsson var inflyttad från Solberga och gift med Carolina Magnusdotter i Röd. Andreas Hansa var näst äldste son till Hans Svensson. Han var far till Ingas Kaneles, Hanses Alfred med flera.

Berättelser om båtar och fiske

Introduktion

Fisket har sedan gamla tider varit försörjningen för folket i Röd. Vad vi vet om fisket från gamla tider är vad vi hört de äldre berätta. De hade varit med om sista sillperioden. De kunde också berätta om det svåra artonhundratalet. Så här kunde det låta: "*Då skulle i vart mä när vi geck ud mä e spegesill å e kaga brö på backetrau*".

Före fiskhamnens tid såldes fisken vid "flöden" (vid Rosenlundskanalen). Här kunde det enligt berättarna gå ganska livligt till ibland. Vi tecknar en episod som exempel.

Två fiskare sov i skansen och en natt hörde dom rassel uppe på däck. En av dom tittade upp och såg två män sysselsatta i stäven.

"*Vad gör ni här?*" frågade han.

"*Tyst, tyst, vi metar ål. Får vi lov?*"

"*Javisst*", sa fiskaren och gick ner igen.

När dom kom upp på morgonen var focken borta.

Flera faktorer bidrog till att slutet på sillperioden 1870-1900 inte fick samma svåra följder som efter sjuttonhundratalets period. Främst bland dessa faktorer var motorerna i detta sekels början, och sedan snurrevadsfisket på England. Före motorernas tid bedrevs fisket med backor och dörj, efter sill med land- och snörpvadar. Med motorerna kom trål- och snurrevad, samt större snörpvadar.

Vadlagen hade sina särskilda namn. Vadlaget Carma med Mode som följebåt och Ingas-Karl som kännare. Svea med olika följare. Senare kom laget Alardo med Boren som vadbåt och Magny som följare. Det må väl vara oss Rödbor tillgivet om vi ser Röds sund som en pulserande ådra i vår tillvaro. Nära till öppet hav som det ligger, finns där så gott som alltid en ström av båtar.

Kusten närmast utanför har också sin historia. Fartyg har strandat, förlist eller bärgats. Vi minns från tidigt tjugotal Sydland som gick på Gunnesbådan och fick sågas av på mitten, och Otis som fick bogseras in i sundet.

Från tider längre tillbaka hörde vi talas om Volos strandade besättning som väckte Ingas-Kaneles en julnatt för många år sedan.

Vi hörde talas om en seglare som gick på Rävskär. Om en rysk örlogsman som sjönk vid Bolleskären. År 1918 sprängdes och togs upp trävirke och metallskrot från detta vrak. Det lär finnas gravar med rösen i stora Tjällvik efter denna besättning, men tyvärr har glömskans dimma sänkts över minnenas konturer och vi vågar inte längre lita helt på traditionerna.

När vi inte längre har säkra uppgifter får fantasin hjälpa till att dra slutsatser. Vi vet att engelska fartyg har använt yttersta sundet som förtöjningsplats. Vi har hört om den omfattande smugglingen under de år då den stora sillperioden tog slut. Nordvästra Hönö kan ha legat bra till för denna trafik med sina grottbildningar formade av jätteblock.

I Röd fanns två fiskare med kustrodd som bisyssla. Tullare var inte väl sedda i dessa tider och i gamla berättelser antyds att dom kunde råka illa ut under mörka kvällar. Kanske kan vi här spåra orsaken till en gammal fördom mot Rödborna och talesättet "det mörka Röd".

Under tidernas lopp har farkosterna bytt både folk och utseende. Det går inte längre att ens i minnet spåra drag eller linjer efter den gamla tidens kågar eller andra båttyper. Att bedöma vilka tider eller båtar som var bäst vill vi avstå ifrån, för då kommer nostalgien och vill vara med som värdemätare.

Men visst är, att den gamla tidens öppna båtar inte var tillräckliga för det fiske som bedrevs på öppet hav. Om detta vittnar alla de olyckor som skedde. Det har sagts att männen inte ville lära sig simma för att därmed förkorta pinan när olyckan hände.

De berättelser som nu följer skildrar fiskets vardag och händelser, med både dystra och roliga inslag. Källorna är dels intervjuer med personer samt tidningsartiklar.

Vi har genomgående försökt att återberätta händelserna så sanningsenligt som möjligt utan tillägg eller dramatiseringar.

Arvid

Fiskebåtar i Röd i början av 1900-talet

SEEMAN	Martin Johannesson
HJORTEN	Karl Olausson
SVANEN	Cornelius Andreasson
FÄRDIG	Zackarias Persson
LEJON	Karl-Johan Eriksson
HELENA	Johannes Persson
MINORNA	Karl-August Olsson
LINA	Bernhard Johansson
FURSTEN	Karl Eliasson
BRITTA	Konrad Karlsson

1920 fanns det 15 stycken båtar. 1940 när antalet var som störst hade vi cirka 30 stycken båtar. Efter hand som fisket har avtagit som huvudnäring, så har antalet båtar minskat till endast ett par stycken.

Julstôrmen 1901

Hilmer Johansson berättar:

Det kom en västlig storm till husen julafton 1901. Det blåste så mycket att alla sex Röd-båtarna som låg uppankrade i Röds sund slet sig. Båtarnas namn var: Seeman, Hjorten, Svanen, Färdig, Lejon och Helena.

Seeman åkte in och lade sig på Hönösidan, där bron till Öckerö går nu.

Hjorten tog förtöjningen med sig och hamnade i ett "hulke" (bottendött hål) i sundet. Svanen och Färdig hamnade på Lökholmen. Lejon låg innanför Gula Skär och Helena hade hamnat öster om den nuvarande hamnen.

Efter jul, när det stillnat i vinden, så togs barlasten (som bestod av stenar) ur båtarna för att kunna bärga dem. Seeman tog de in österöver genom sundet. De andra fick de bärga på så sätt att de tog gamla vadspele som vreds för hand, satte tampen i båten och sen drog de ut dem.

”Kostôrmen” 1905

Hilmer Johansson berättar:

När maskinerna kom blev det en stor omställning för fiskarna. Den första båten med maskin i Röd var Svanen, som ägdes av "Ingas-Kaneles" och "Hanses-Alfred".

De satte in maskinen 1905 i Köpenhamn. *"Den går så tyst att den kan ni jaga änder med"*, sa de som sålde den, men den smällde så högt att Maria i Kanndalen inte kunde ha några hönor. Och sen var det så, att på Svanen hade de satt oljetanken uppe på däck för att det skulle bli självtryck ner till motorn, för det fanns ingen oljepump. När de då låg i sundet och skulle starta maskin, som gjordes med handkraft, så gick la inte maskin igång vid första försöket, utan det rann en massa olja ner i motorn. Och när den sen small igång, så gjorde den det ordentligt ändå.

Ja, min far, det blev en så kraftig smäll en gång att farbror Olle, "Hermans-Olle", som de sa, han hade en sillevad på Törnäs och den hade dom lagt upp på bockar med slaner över. Sedan var det så att väster om där Olle satt, alltså i Sekroken, där gick det kor på bete.

När Svanen satte igång motorn och det small till, ja då blev korna så rädda att de "keste" (skenade) tvärsöver sillevaden. Hermans-Olle stod där och vinka och ropa och hade sig för att få stopp på korna. Men det gick inte, utan de "keste" över vaden och när de sprang över den så var de så skrämde att allt gick löst på dom. Hela vaden blev nerskiten och det blev alldeles fullt med hål i den också.

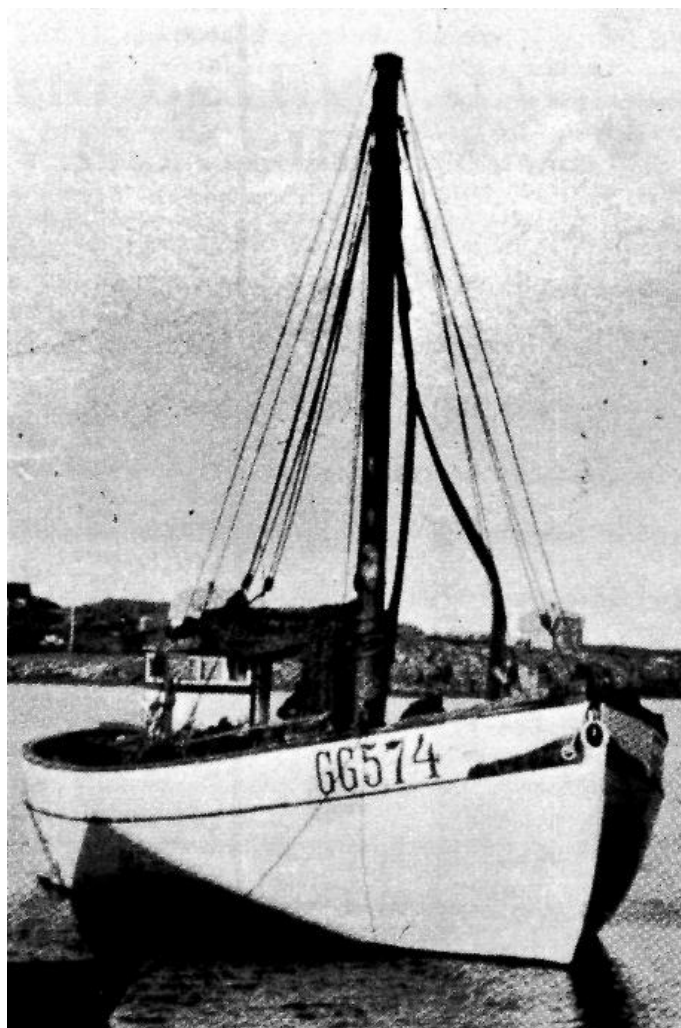
När man sedan vid fisket kom tillbaka till de mycket lagade ställena, påminde man varandra om att här har vi den stora "kostôrmen".

Gamla Svea

Arvid Eistrand berättar:

Det var de första dagarna i året 1924 och sextonåringens första riktiga fiskeres. Isvinter. Snörpvadfiske efter sill. Fjorton man i vadbåten Svea och fyra i fölgebåten Helena. Vackert väder men kallt. På hemvägen från nattfisket möter vi isen vid Skagen. Fölgebåten har gått före mot Marstrand. Hela dagen går vi i isen och på kvällen kommer vi in till kusten. Det börjar snöa. Det blir svårare att följa isråkarna. Några har gått till kojs. Fram på natten väcks vi av ett brak. När vi springer upp på däck ser vi att Svea av isskruvningen håller på att pressas över ett grund. Båten hade lastrummet nästan fullt med sill och öppna luckor kantrar över mer och mer och havet stiger upp till ledstången och närmar sig luckekarmen. Går vattnet över karmen fylls båten på några ögonblick, men plötsligt pressas båten av grundet och rätas upp men nu är kölen borta och vattnet strömmar in. Handpumparna är blockerade av sillvaden och andra föremål. Vi öser allt vad vi kan med spänner men vattnet bara stiger. Nu ser vi ingen annan möjlighet än att gå i kännejullen. Men fjorton man tungt klädda i en liten båt som bara har några decimeter igen till esingen, och i skruvis som ändå inte håller att trampa på. Förmodligen var det ingen i denna situation som trodde på någon räddning. Vi vevade på vridluren och ropade på hjälp alla på en gång för att om möjligt påkalla uppmärksamhet. Dom hade hört oss på Knippla och Hyppeln och någon hade ringt till Göteborg, men räddningen skulle komma från annat håll. Plötsligt när allt syntes hopplöst får vi i snöyran se några lanternor komma rakt på oss. Det var ett vadlag (två båtar) från Klova, de sista som kom västerifrån av fiskeflottan. Nu dröjde det inte länge förrän dom var förtöjda en på varje sida.

Vaden bussades över på den ena och allt löst som fanns kastades i en enda röra på den andra båten. Nu kunde vi komma åt pumparna. Vi var många man som öste och pumpade och vi märkte efter en stund att vattnet sakta sjönk undan. Nu bogserades Svea in mot land och efter en stund möttes vi av en bogserbåt som tog oss in till Göteborg.

*Gamla Svea var en av de första fiskebåtarna som fick styrhytt.
(Den tillverkades av Bernhard Johansson). "Nu har dom blivit
så högfärdiga i Röd att dom måste ha verandor att stå och
styra i", sa Öckeröborna.*

På trettondagen kunde vi lossa sillen i fiskhamnen. Men hur alla detaljer som vi slängt över på de andra båtarna kom till sin rätta plats igen är en annan historia.

Gamla Svea hade varit i bryderier förut också. År 1922 på väg hem från Grimsby höll hon så när på att brytas ner av en brottsjö. Hon var ju relativt liten att motstå höstens Nordsjöstormar, men även då klarade hon sig iland.

Vi kan berätta ännu ett Sveaäventyr som inte var så livsfarligt men som ändå hade sina poänger.

Åren närmast efter första världskriget var en svår tid för många. Nästan varje dag kom det folk från Göteborg som bettlade och tiggde. En mor med sin dotter gick runt i stugorna. Dottern höll på att få "förskjutning i lasten", och på kvällen fick dom söka en möjlighet att komma in till Göteborg. Min far och den övriga besättningen skulle på morgonen in till fiskhamnen, troligen för att skaffa agn till backorna. De "nödställda" fick givetvis följa med, men den ofödde passageraren hade lite för bråttom. Kanske var det en blivande sjöman som märkte rullningen utomskärs. Alltnog, i rykande sydväst och en massa rullning kom en välskapad göteborgare till världen på durken i Sveas kajuta. Far hade sex barn men var ändå helt okunnig i en barnmorskas göromål. Här fanns dock ingen möjlighet att komma undan när plikten kallade. Efter en kort mellanlandning i Klova där förstärkning inhämtades fortsattes resan till fiskhamnen och allt avlöpte i fröjd och lättnad. Modern lovade att kalla pojken Sven efter födelseorten. Hur det gick med detta fick väl ingen reda på, men Svea fick sedan i mångas mun heta Barnbörden.

Hilmer Johansson berättar om gamla Svea:

Det var något år före första världskrigets början, fram på vårsidan när sillfisket var slut. Andra fiskemetoder var mindre givande vid den här årstiden. Svea var ny sedan 1910 och motorena hade knappt använts ett årtionde i våra fiskebåtar. Omkring ett decennium tidigare hade våra fäder fiskat i öppna odäckade spriseglade kågar.

Det var inga bra tider för fisket och vi tog därför möjligheten att fiska med vadlaget i Stora Bält. Det gick så till, att en dansk i kompani med fiskhandlarna Martin Johansson och Anton Hermansson (den sistnämnde född Rödbo) stod som våra arbetsgivare och vi hade fast månadspeng.

Stora Bält var ju danskt område så Svea fick inte fiska som GG 403, utan måste omregistreras till Danmark. Vår danska station blev Rudköping. Fisket blev inte lyckat beroende på att danskarna hade garn stående överallt. De fiskade inte heller på lördagar, men på söndagarna var de i full gång. Dansken som var vår uppdragsgivare var en riktig festprisse. Han söp och festade hela tiden, men trots det var han rejäl mot oss. Betalade vad vi skulle ha och försvarade oss mot danskar, som ansåg att vi gjorde intrång på deras vatten.

Efter någon månad, som bara givit ett 25-tal lådor sill, var denna ovanliga expedition slut och vi stävade hemåt. Väl hemkomna fick Svea på nytt omregistreras, nu till GG 574.

Kopparupptagning vid Bolleskären 1918

Hilmer Johansson berättar:

Under första världskriget låg vi vid Bolleskären och tog upp koppar. Det var farfarn som hade berättat om vraket för pappa. Det var så, att en rysk "Manuar" eller som det numera heter, en örlogsman, hade strandat där troligen i början på 1800-talet. Den låg söder om de östra Bolleskären på 2-4 meters djup. Vi sprängde sönder spanten med dynamit och tog upp dem. Spanten var 30-40 centimeter tjocka. Det var bultarna i dem vi ville ha, för de var av koppar. Vi bärgade 125 kilo koppar från det vraket.

Sydlands strandning 1921

På ett annat ställe finns berättat om "Nordlands förlisning". Här följer historien om hur Broströmsfartyget "Sydland" strandade utanför Hönö.

I en rytande decemberstorm år 1921 strandade SS "Sydland" väster om Hönö huvud. I det våldsamma havet sågades förskeppet sönder i bränningarna, men när stormen bedarrat lyckades bärgarna efter ett hårt och riskfyllt arbete i sjögång och blåsväder skära loss akterskeppet med det dyrbara maskineriet från det helt förstörda förskeppet. Aktra halvan bragtes klar från grunden och togs sedan in till Eriksberg. Här byggdes på en av bäddarna ett nytt förskepp, vilket efter sjösättningen dockades tillsammans med det reparerade akterskeppet och byggdes ihop med detta. SS "Sydland" kunde därefter löpa sin andra provtur.

Sydland hade varit lastad med kol. Förskeppet låg sen kvar på skäret långt efter det att akterskeppet bogserats bort.

Ewald Karlsson berättar:

Pappa (Konrad Karlsson) och jag var ute och satte backer när vi en dag gick ombord på förskeppet, som då fortfarande låg kvar. Efter en stund gick vi i båten igen för att köra hem. Plötsligt hördes ett brak. Förskeppet började glida av skäret och var snart försvunnet under vattenytan. Som tur var hade vi hunnit komma i båten, annars vet man inte hur det hade gått.

Många fiskare plockade sedan upp kol ifrån Sydland. Man tog då upp kolet från botten med hjälp av en ulk, dvs. en träram utrustad med taggar och med en nätkasse bakom.

Bärgningen av Otis 1924

Hilmer Johansson berättar:

Året var 1924. Vi hade släppt land och skulle ut med sillevaden. Vi var två vadlag. Det var båtarna Carma, Helga och Svea, Helena. När vi kom utanför Båskär fick vi se att någon blossade ute vid Bolleskären, så vi körde dit. När vi kom närmare såg vi att det stod en båt på grund vid Silleknutorna. Båten hette Otis och var fullastad. Det var en kolbåt som gick på England och den var på cirka 2000 ton. När vi kom fram ropade de på oss och sa att båten var läck och att de ville ha hjälp. Carma var den första båten som kommit ut, så "Hanses-Alfred" blev någon sorts chef. Vi bogserade in båten och lade den på grunt vatten innanför Kröckle, där Mode hade sitt räcke. Det var så mycket vatten i båten att det nästan stod ända upp till däck. Och så var det så förstår du, att de äldre fick för sig att det var ett vrak de hade bärgat och att det därmed var deras båt nu. Så förutom bärgarlön räknade de med att sälja båten och tjäna en bra hacka. Ja, så vi som hade bogserat in båten började gå vakt ombord, för att de inte skulle sticka iväg med båten.

En dag när vi kom för att lösa av "Hanses-Alfred" kom han emot oss alldeles vit i ansiktet och han skalv hela han. Ja, han var rädd helt enkelt. När jag frågade honom vad som var "titt" (vad som stod på), sa han: *"Jag sa till kapten på båten att nu är båten vår. Då blev han så arg att han tog upp en revolver, körde upp den i ansiktet på mig och sa - om du inte pallar dig iland så skjuter jag dig."* Ja, så vi tog ombord "Hanses-Alfred" och körde iland. Sedan hade vi ett sammanträde hos "Selmas-Karl", för att prata om hur vi skulle göra. Vi kom överens om att uppvakta rederiet i Göteborg om ersättning för båten. De bestämde sig för att skicka mig.

Ja, jag åkte in till stan och den förste jag gick till var Albrektsson, för att fråga hur jag skulle göra. Han rådde mig att söka upp en advokat. Ja, så jag gick till advokaten och sa som det var. Då frågade han mig: *"Har ni bärgat den?" "Nej"*, sa jag, *"vi har bogserat in den och satt den på grund för den är läck". "Jaha"*, sa han, *"då kan ni inte få annat än bogserersättning, för ni kan bara få ersättning för vad det har kostat er."*

Så jag gick till rederiet, begärde en summa pengar och vi var överens. Sedan åkte jag hem och talade om vad de hade sagt. Nej, det går vi aldrig med på, sa de andra. De blev "änna" som om man hade slagit en spann vatten över dem, så snopna blev de. De här gamla fiskarna hade ju gått och drömt om att de skulle få en massa pengar, för de hade ju bärgat en hel ångbåt fullastad med kol. Jojomen, så kom jag hem och talade om att de enda de kunde få betalt för var för en bogsering. Nej, sa de, detta går inte. De kom överens om att skicka "Mackers Axel" och "Pers-Karl" till stan i stället. De gick till rederiet för att göra upp, men hur det gick med deras samtal har jag icke hört ett ord om, icke ett enda och ingen annan heller förresten.

Ja, min far, de var så snopna när de kom hem, så det kan du inte tro. Sedan kom de till mig och sa, kanske du kan åka in till stan och hämta pengarna. Ja, så jag åkte in till rederiet och fick de pengar jag hade begärt första gången, dvs. 2000 kronor per vadlag. Det blev alltså 4000 kronor allt som allt, för vi var ju två vadlag. Och det var ju bra betalt för att bogsera en båt från Bolleskären in till Kröckle. Ja, sedan tätade de båten något snär, pumpade den läns och tog den härifrån. Så var den saken ur världen för vår del.

Fiske efter tonfisk med Flora

Berättat av Lars Nilsson:

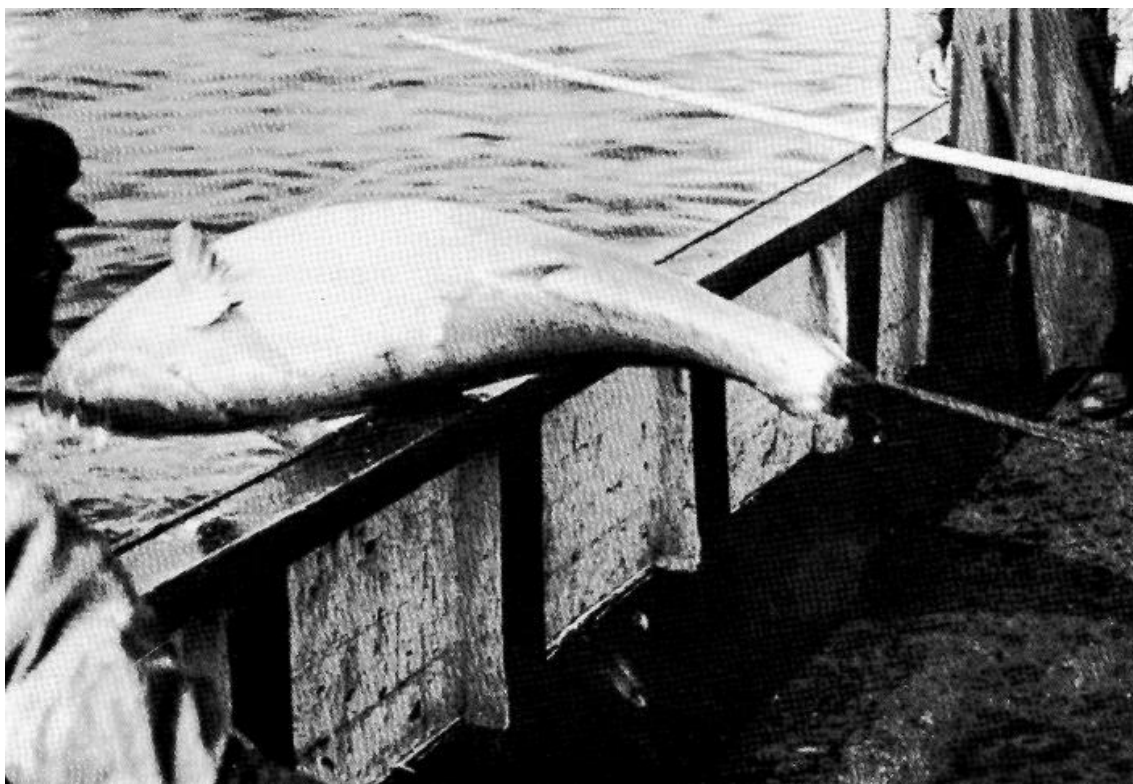
1927 då vi låg i Skagen fick vi höra att danska fiskare hade börjat fiska tonfisk. Eftersom det var ganska bra pris på tonfisk så bestämde vi att också vi skulle göra ett försök. För detta fiske behövdes ett gevär. Det var nämligen med harpun som fisket skedde.

Vi gick upp till Saxbergs som vi trodde hade sådan utrustning. Det hade han också och han kom ner till båten med gevär, några harpuner och skott. Det var bara det att skotten var skarpa och det gick ju inte. Risken var att pipan skulle sprängas. Så vi bytte ut kulorna i ammunitionen och satte dit papperstussar i stället. Harpunen skulle löpa lätt i pipan och fick torkas av omsorgsfullt. Linan som satt fast i harpunen måste vara noga upplindad. Om man inte handskades rätt med utrustningen så gick harpunen snett och då blev det miss.

Själva fisket gick så till att vi kastade ut en kolja i vattnet. Då kom tonfisken i full fart och skulle ta den och då gällde det att skjuta i rätt ögonblick. Om vi träffade huvudet så dog den direkt men gjorde vi inte det så fick vi ofta ett väldigt arbete med att få upp fisken på däck. När vi tog upp den lade vi en snara om stjärten och drog upp den med en tälja.

Men det hände naturligtvis saker under detta fiske. Jag minns en gång när linan var nytjärad och jag stod och höll i den när skottet gick av. Då brände jag mig rejält i händerna och fick snabbt ner dem i en pyts vatten som stod på däck. Av den kraftiga stöten, "rekylen", som blev när skottet small gick vi för jämnare omkring med blåmärken. Ett skevt finger har jag också som minne av den tiden. Jag vet en gång innan jag riktigt lärt mig skjuta att jag fick en så kraftig stöt att jag åkte baklänges på däck intill vinschen.

Som mest fick vi 45 tonfiskar. Den störste vägde 340 kg men vikten låg vanligtvis omkring 200 kg. Vi fick 10-15 kronor per styck och efter en veckas fiske kunde vi byta 40 kronor per man.

Tonfisk.

En fiskeres med Neptun 1928

Gustav Karlsson berättar:

Vi var tre båtar som gick hemifrån. Det var Boren, Condor och Neptun. Vi körde till Doggern för att fiska rödspätta, men där fanns ingen fisk så vi fortsatte till Fladen för att dra rödtunga. När vi kom dit blåste det orkan utav sydosten så trossen sprang av för oss. För Boren och Condor sprang kättingen av. Det blåste så "vaant" rök. Vi tappade rodret. Ja, så bar det iväg. Vi hissade focken och styrde med den så gott vi kunde. De andra båtarna kom efter oss och när de kom ifatt oss så tog de tampen på oss. Vinden bättrade sig som väl var. Vi satte kurs mot Egersund för att laga rodret. Men där gick det inte att ta upp båten för slipen var för liten så vi körde till Flekkefjord, men det gick inte där heller.

Neptun.

Där kunde de bara ta upp båtar som låg fem fot djupt och vår var ju djupare, så det var inget annat att göra än att de andra båtarna fick släpa oss hem.

Efter den långa resan hade vi bara en låda rödtunga att sälja. Det blev till att sätta sig i skuld för nytt "ölägg" igen och så börja om på nytt. Det hade ju varit så genom tiderna. Vi visste aldrig hur fisket skulle gå när vi gick hemifrån men vi hoppades ju alltid på det bästa.

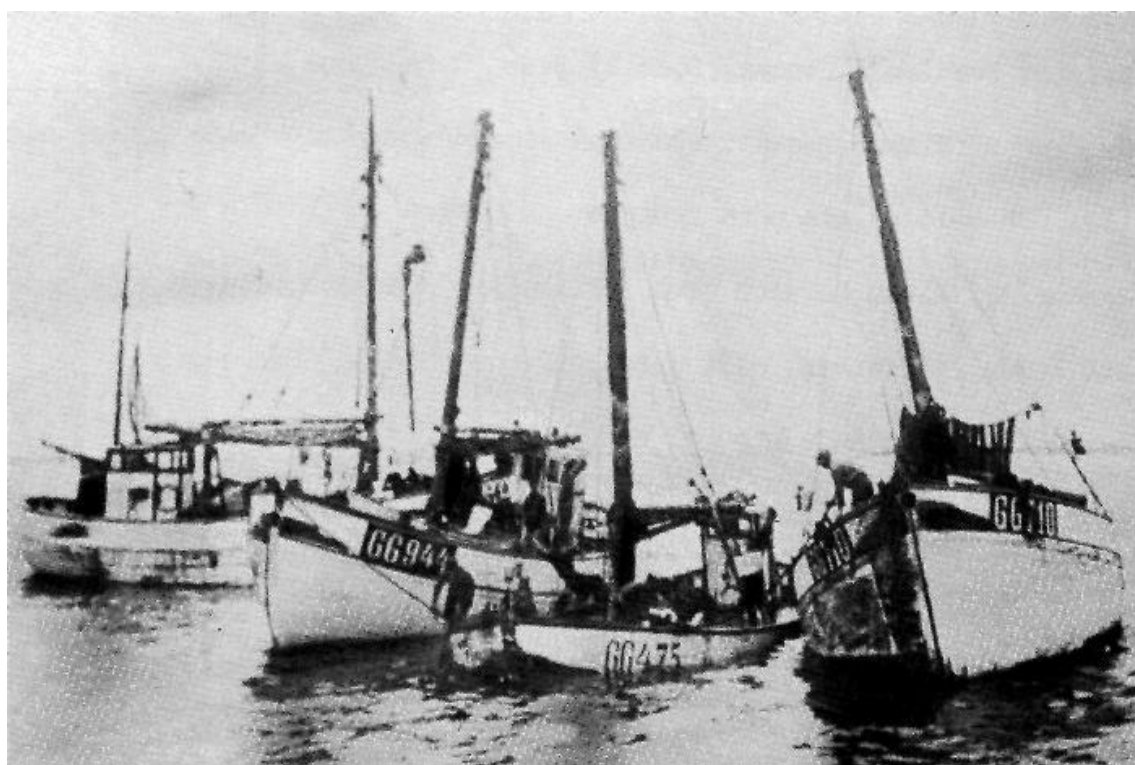
Historien om Carma 1931

En sommardag år 1931 landade sex fiskebåtar från Hönö Röd sin fisk samtidigt i Esbjergs hamn i Danmark. Det var mycket ovanligt att så många båtar från samma plats lossade sin fångst på samma dag. Det var nog ödets nyck att det skulle vara så, för besättningarna skulle komma att få sysselsättning längre fram på dagen. Förutom Carma var det båtarna Svanland, Zirona, (gamla) Svea, Cyrene och Flora. Det var strålande vackert väder på förmiddagen. Alla hade lossat sin fisk och höll på att göra rent ombord. Carma var färdig med sin rengöring. Albin Larsson gick ner för att stanna motorn. Han höll på att ladda lufttanken, allt i gammal invand rutin. Han såg på manometern. Den hade stannat när tanken var nästan fulladdad. Plötsligt rusade visaren i höjden. Genast klar över vad som skulle hända kastade Albin sig åt sidan. I samma ögonblick exploderade tanken. Botten på tanken åkte ner mellan två spant och rakt genom bordläggningen. Resten flög upp genom däckets, åkte upp ett par masts höjder, vände och dunsade ner genom akterdäcket på en dansk fiskebåt. Och Carma då? Jo, hon skulle snabbt ha lagt sig tillrätta på botten i Esbjergs hamn om inte två andra Rödbåtar varit i närheten.

De handlade snabbt och fick några vajrar under Carma, som därmed blev upphängd emellan dem.

Sedan bogserades hon ut ur hamnen och in på grunt vatten. När en dykare provisoriskt spikat över hålet i botten blev det till att pumpa och ösa, och nu var det tur att det fanns så många Rödbor till hands. Det dröjde inte heller många timmar förrän Carma flöt igen, men självklart tog det längre tid innan hon var klar för fiske.

Det kan tilläggas att Carma hade varit upphängd på samma sätt en gång förut. Det var när hon, på väg till Göteborg med last av sill, råkade törna emot två isstycken som tryckte in ett bord i varje bog. Även den gången fanns upphängarna inom räckhåll.

Carma upphängd mellan de två Rödbåtarna Zirona och Flora i Esbjergs hamn.

Nordlands förlisning 1937

Arvid berättar:

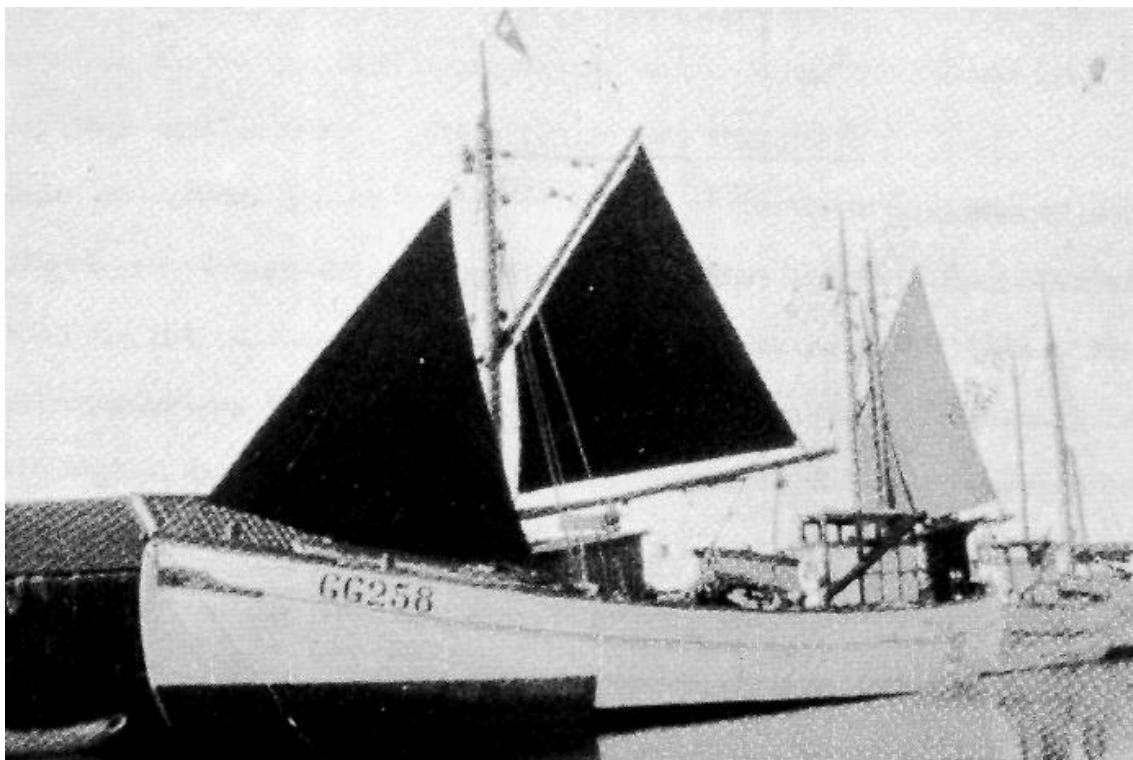
År 1933 hade tre unga Rödbor skaffat sig en ny 65-fotare, lagom till ett givande fiske på Vikingbanken. Fisket gick bra, men det var en märkvärdig båt. Det syntes inget ovanligt på skrovet, men båten hade en benägenhet att doppa ner åt babord. Den kantrade också helt tre-fyra gånger.

Vintern 1936-37 var ovanligt stormig med ständiga oväder från sydostkanten. Det började redan på senhösten med att Svanhild från Öckerö gick runt och sjönk efter ett tiotal minuter. I början på året blev ovädren ännu värre. Vi var själva ute och blev tvungna att söka land fyra gånger innan resan kunde avslutas.

I en rykande sydost sökte Nordland sig mot land efter att ha fått avbryta fisket vid Egersundsbanken. De hade Skutesnes i sikte när båten krängde på sidan och doppade seglet i vattnet. Nu vågade de inte fortsätta utan lät båten driva för vinden. De hade drivit nästan ett dygn när en jättevåg vräkte runt Nordland ett helt varv. Alla sex man var nere i skansen och när de sen tittade upp fanns ingenting kvar på däck. Riggen borta, styrhytten borta, brädgången bortsliten och båten var läck.

Nu fick mannarna ett hårt jobb med att pumpa och ösa, hela tiden med risk för att båten skulle kantra igen. När de öste med spänner rann olja och vatten runt armarna så att huden slets bort. De försökte starta motorn, men den var fylld med vatten och vägrade tända. Med bara åtta kilos tryck på tanken ville de avvakta med ett sista försök.

Efter några dygns vakande och slit, i storm och kyla, avtog stormen tillfälligt. Ett sista försök att starta motorn övervägdes, då de plötsligt fick se lanternor komma åt deras håll.

Nordland som den såg ut innan den förliste.

Nordland efter att ha slagit runt under stormen. Fotografiet är taget från Lyra som tog ombord de sex männen. Dessa var: Gerhard Johansson, Helge Corneliusson, Alvar Corneliusson, Frank Corneliusson, Ragnvald Johansson och Gustav Björck.

Båten som hette Lyra och tillhörde ett Bergensrederi hade veckorna innan utfört tre dramatiska räddningar.

Nordlandsfolkets räddning blev en följd av att norrmännen med kurs mot Island hade fått ett helt strecks oförklarlig deviation på kompassen och därför kommit helt ur kurs.

När besättningen blivit räddad blåste det upp på nytt igen. Senare hittade man ett ankare från Nordland, men av båten syntes aldrig något mer.

En otursresa med Roxy

Carl-Johan Eknell berättar:

På våren 1938 gick vi mot Island för att fiska. Vi gick in till Torshamn för att fylla på vårt vattenförråd som skulle räcka hela resan. Efter ett par veckors resa kom vi till fiskeplatsen. Det var dåligt med fångsten och kallt var det också då vi låg rakt under en jökel, så vi flyttade på oss. Vi gick till Västmannaöarna för att fiska plattfisk. Men det var samma där, dåligt med fisket och mycket dåligt väder. När vi fiskat, jag tror det var tio dagar, satte vi kurs mot Aberdeen. Vi hade halv storm hela vägen upp till Pentlands sund, fisken frös inte i bingarna utan for hit och dit så den höll på att slita ut sig. Det var härligt då vi äntligen kom in i lä i Pentlands sund. Men där var det motström så det var bara att ankra och köra allt vad tygeln höll för att klara så att vajern inte skulle springa av.

Men långt om länge minskade strömmen så vi fick ta upp vårt ankare och kunde fortsätta resan. Vi hade just krupit till kojs då motorn började att gå tungt. Ja, det var upp igen och se efter vad det var för fel. Det var inget litet fel - akter vevlager var slut.

Hela söndagen höll vi på med att få motorn i ordning och på kvällen fick vi äntligen igång den igen. Nu satte vi åter kurs mot Aberdeen, men oj vad det hoppade och bar sig åt med bara en cylinder igång. Vi kom i alla fall fram till slut och fick lossat vår fångst. Men oturen höll i sig och det var dåliga priser. Så fort som möjligt satte vi kurs mot Hönö för att byta motor. När vi anlände till Röds brygga hade det förflutit en månad sedan vi var hemma sist. Förtjänsten blev tre pund per man och lott, inte var det mycket men alltid något.

De mörka åren

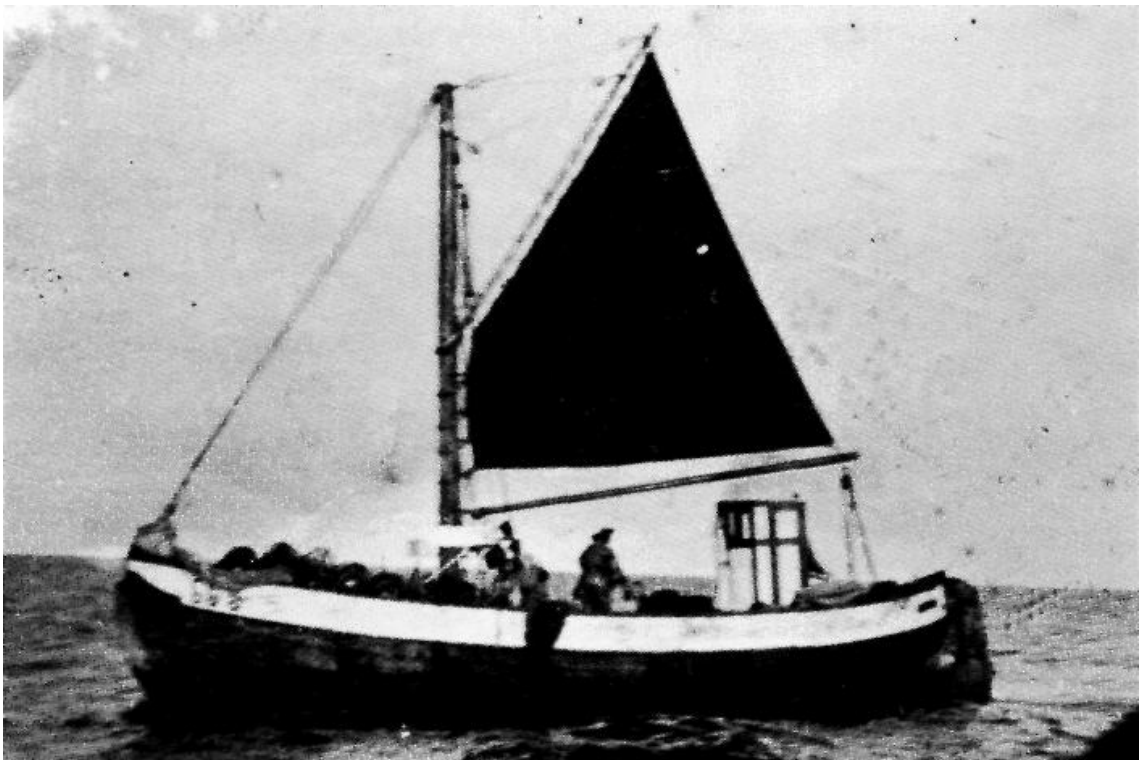
Fiskare och sjömän var ju bland dem som fick sätta livet till under andra världskriget. Minsprängningar och torpederingar talades det ofta om i radio och tidningar. I de förhållandevis små fiskebåtarna blev det naturligtvis särskilt farligt vid en minsprängning då det ju i allmänhet inte fanns så mycket tid att göra på att sätta livbåten i sjön.

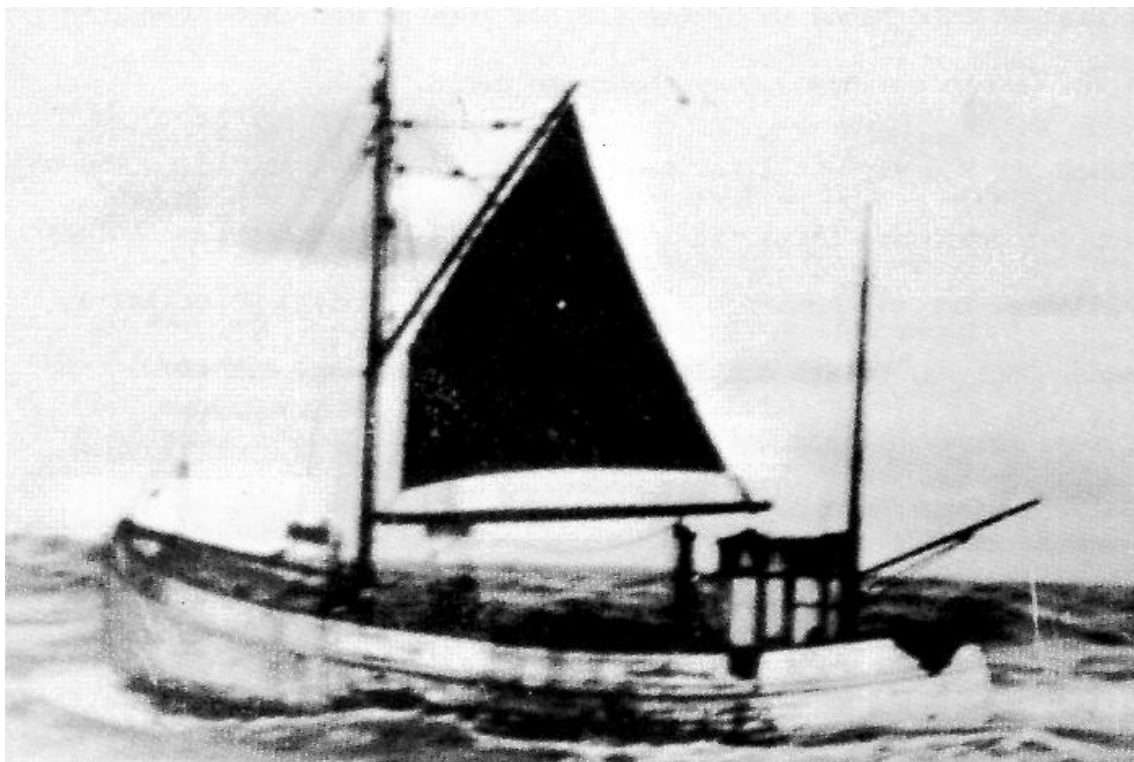
Minnesstenen på Hönö.

Om man överhuvud taget hann med detta.

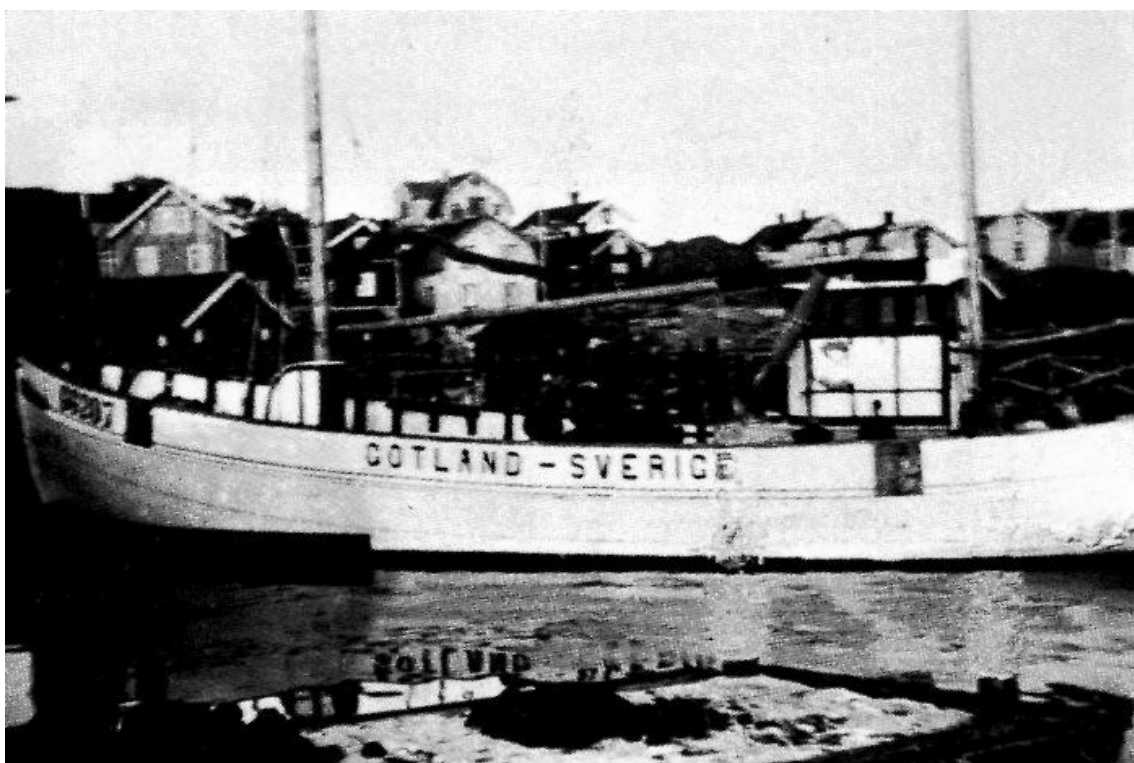
Genom att Röd var ett litet samhälle med få innevånare måste man säga att det drabbades hårt. Två båtar gick till botten där besättningarna räddades. Det var Anna och Normandie. Men på de fyra ytterligare - Mode, Gotland, Dalarö och Cyrene - omkom sammanlagt tio Rödbor. När Cyrene försvann fanns det inga vittnen men vid Modes, Gotlands och Dalarös minsprängningar har överlevande och personer från kringliggande båtar berättat vad de såg och upplevde. Detaljerna tycker vi dock kan lämnas utanför. Namnen på de omkomna finns för alltid inskrivna på minnesstenen som rests vi Hönö kyrka.

Mode.

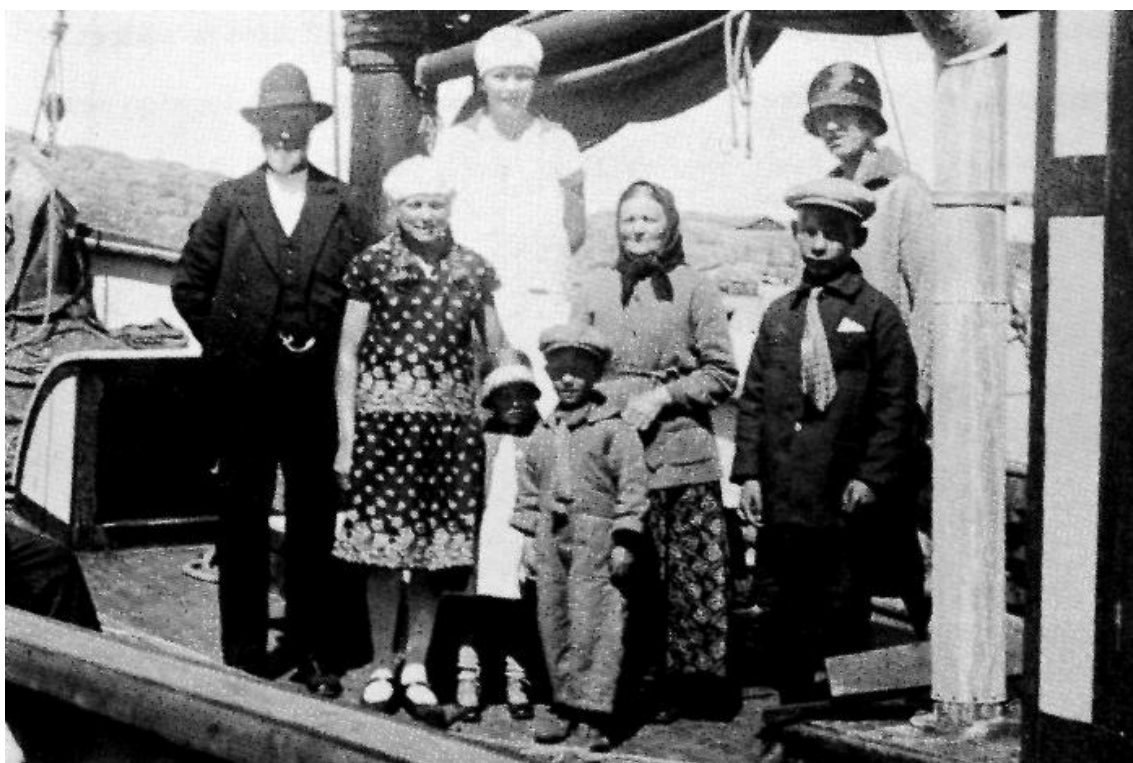
Cyrene.

Gotland.

Gotland vid bryggan med bl.a. Alf Karlsson, Olof Larsson med sonen Morgan.

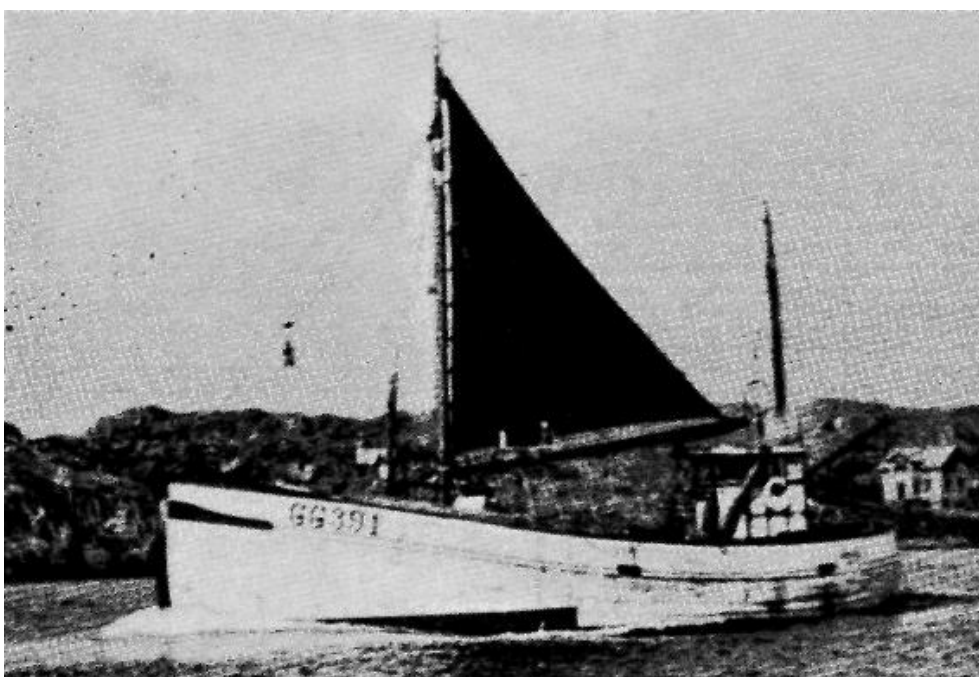

Mode vid bryggan (1927). På bilden ser vi bl.a. Gustav Andersson, Abraham Andersson, Karin Andersson, Anna Andersson, Milda Axelsson och Henrik Märs.

Anna

Bland inflyttade Rödbor, som kommit och blivit bofasta, finner vi också Johannes Andersson, bland vänner och arbetskamrater kallad "Svarvarn". Han kom till Röd som snickare men övergick snart till fisket, bildade familj, byggde sitt hem och skaffade båt. Med tiden har det inom familjen ägts inte mindre än elva båtar. Av dessa blev två uppbringade av tyskarna under kriget. En rammades och sänktes av en ubåt. Den andra, Dalarö, minsprängdes. Två män ur familjen blev minkrigets offer. En av familjen, Karl-Alfred, berättar om Anna:

Dalarö och Anna hade landat en fiskeresä i Aberdeen. Därifrån följdes de åt till Stenrevet. När de fiskat några dagar var avståndet mellan båtarna ett par sjömil. Vädret var så disigt att de inte kunde se varandra. Dalarö låg för ankar med draget ute. Plötsligt kom en tysk ubåt rakt emot dem. När den kom närmare fick de se Johannes stående i ubåtstornet. Förskräckelsen blev stor. Nu har de sänkt Anna, nu står vi i tur, trodde man. Men när den kom närmare fick de reda på, att ubåten av misstag ränt rakt i sidan på Anna i det disiga vädret. Besättningen togs ombord och Dalarö gick upp mot Anna, som nu bara hade en kort stund kvar ovan vattnet, innan hon för alltid blev liggande på Stenrevet.

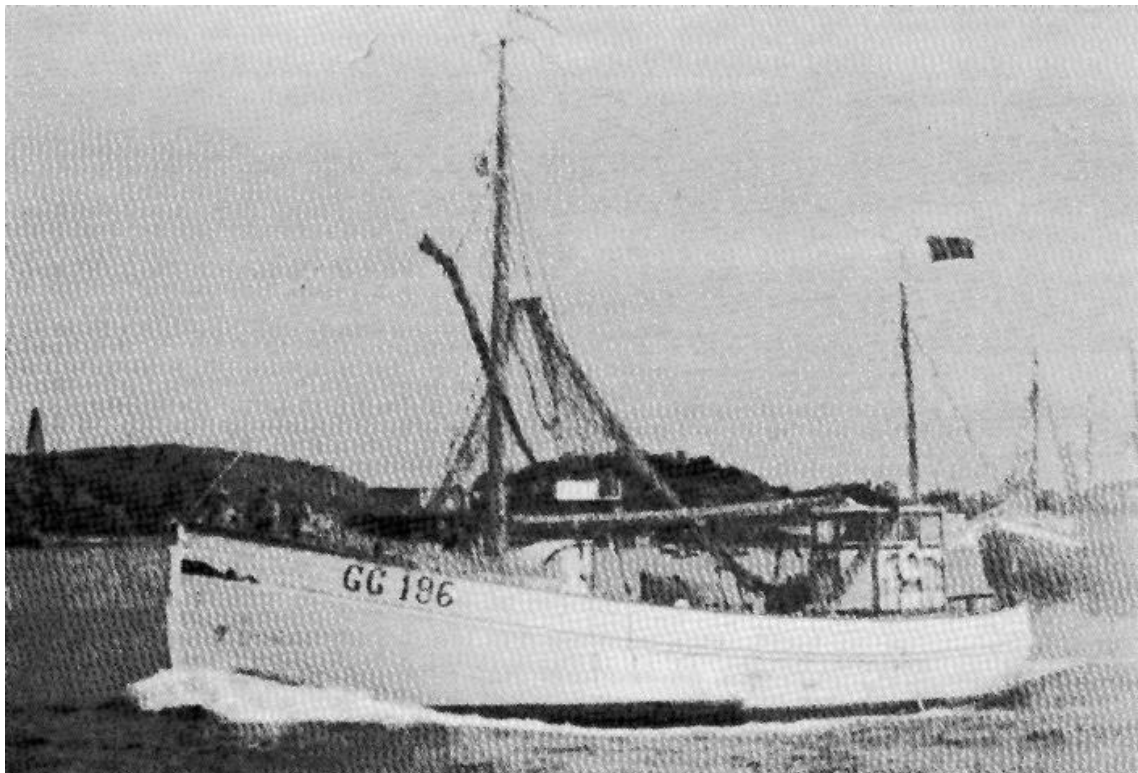
GG 391 Anna.

Beskjutningen av Nya Svea 1942

Arvid Estrand berättar:

I augusti 1942 gick nya Svea från varvet i Landskrona. Kriget hade redan visat sina risker för fiskarna på västkusten. Nybygget Svea råkade snart in i än den ena än den andra situationen. Minor som sprängdes och flygplan som sköt, kanske mest avsett som varningsskott för att jaga oss österöver. Men vi blev snart vana. Vi orkade väl inte med att vara rädda hela tiden.

Väster om minbältena var det ständigt gott om fisk. Öster om bältena var det sämre beställt med fisket. Vi visste inte om assuransen gällde, men i juni 1942 tog vi risken och gick över bältet. Och fisk fanns det där, men vi hann bara fiska knappt en dag när vi fick reda på att det var förbjudet område.

Nya Svea.

Två tyska plan kom österifrån, tydligen med mord i blicken. Kanske var vi den enda båten som hade stäven vänd mot väster. I varje fall så blev det Svea de valde ut som ett varnande exempel. Först släppte de ett par rökbomber som fick oss att snabbt hoppa ner i maskin, därefter följde ett kulregn som vi aldrig glömmer. Planen flög runt en fem-sex varv och sköt från alla håll med olika slags ammunition. När tyskarna till slut gav sig iväg var vi ytterst förvånade att alla var i livet.

Att beskriva hur Svea såg ut efter beskjutningen är kanske onödigt. Det räcker nog att tala om att vi inte besökte den fiskeplatsen igen.

Ett äventyr med Vinita

Uno Corneliusson berättar:

Vi gick hemifrån våren 1942 och det var fint väder. När vi hade kommit nord om "Halsen" så satte vi ut trålen och drog västeröver. När vi kom dit så fick vi se de svenska fiskebåtarna. De låg alldeles öster om minbältet.

Vi hade gjort flera drag, men det var litet att få, och när vi kom till de svenska båtarna så kom det en tysk bevakningsbåt. Men den körde söderöver och vi drog förbi alla båtarna och den tyska båten försvann.

Det var sista draget på eftermiddagen och när solen "ramlade" så halade vi och där var några fiskar. Vi "latte gåan" västeröver och så kom Nippon från Öckerö och gjorde följe med oss. Vi låg där och lodade tills vi fick 90 famn och då kastade Nippon ankaret. På morgonen satte vi trålen och drog. När vi hade dragit i tre timmar så halade vi och fick en massa kummel. Vi satte igen och drog tillbaka till Nippon.

När vi kom tillbaka till Nippon så halade vi och det gick bra. Vi fick 90 lådor kummel den dagen. Nästa morgon satte vi igen och gjorde ett drag och så drog vi tillbaka igen. Men när vi skulle sätta det tredje draget så saxa vi trålen så vi måste hala in igen. Då hade vi kommit en halvtimme längre väster innan vi hade satt trålen riktigt igen.

När vi hade dragit 2½ timme så började det att skrapa på vajrarna och vi förstod att det var en mina. Vi hade haft minor på förut, så vi visste vad det var. Vi började hala och jag sade till pojkarna att när det är 100 famn kvar så skall ni stoppa. Ja, när 100-famnsmärket kom så släppte de stramarn och precis när de släppte så small det. Kompassen ramlade ner och styrhytten blev som ett dragspel, så det var svårt att komma ut. Jag tittade upp i luften och då kunde jag inte se himlen för vatten, så jag ropade till pojkarna: "*Håll er pojkar, håll er*", och de tog tag i det som var närmast.

Folket på däck försvann, ja hela båten försvann av allt vattnet som kom in över båten. Vi fick hela vattenpelaren över oss och båten gick så djupt ner så jag tänkte att den kommer aldrig upp igen, men den reste sig i alla fall. När vattnet hade runnit bort så sprang vi alla man till lillebåten och du må tro att den var lätt. Några tog tag i fören på båten och några i aktern. Sen kastade vi den i havet med presenning och det hela på. Men så var det någon som sa: "*Vi får lugna oss, pojkar, Vinita flyter ju.*" Ja så lugnade vi ner oss då och tittade efter om båten var mycket skadad. Det var inte så farligt. Den läckte men inte mer än att vi kunde hålla den läns. Minan hade exploderat vid sidan om båten, men bra någon famn under den som tur var. Maskinen hade stannat så jag gick akter i maskinrummet för att starta motorn igen. När jag kom till motorn så fick jag se att vattentanken som suttit uppe under däck hade ramlat ner och träffat oljepumpen så den satt fast. När jag tittade på motorn, som var en Bolinder 100 hkr, så fick jag se att ramen var spräckt, men den var hel vid vevhuset.

Jag bytte oljepumpen för vi hade en i reserv. Sedan startade jag motorn och när den gick igång så stod den och vaggade som en anka fram och tillbaka, men den gick i alla fall.

Stramarn och det som hörde till för att vinschen skulle gå hade gått sönder så vi kunde inte få in vajern och trålen utan vi var tvungna att hugga av vajern. Båten läckte inte mer än att länsumpen kunde hålla den läns så vi behövde inte pumpa för hand.

Ja, så började vi köra hemöver. När jag hade stått i hytten bra många timmar så fick jag avlösning för att dricka kaffe. Då jag satt i skansen så ropade de att det var en tysk båt föröver. Jag gick upp på däck med en flagga som vi hade - jag tror den var gul och röd - och den började jag hissa upp i stormasten. När jag höll på med det så började tysken att skjuta, men jag såg inga kulor som slog ner så det var nog bara varningsskott. Jag fortsatte att hissa flaggan och då slutade han att skjuta. Sedan gick jag in i hytten och när jag kom in fick jag se att tysken inte längre var förut. Jag frågade han som stod i hytten och styrde: "*Vad håller du för kurs?*" Han försökte att köra ifrån tysken, men då sa jag: "*Sätt kurs på tysken, här ska inte 'weggas'*". Så vi satte kurs rakt mot honom.

När vi kom fram så sprang tyskarna där på däck med revolverar i händerna, så det var inget annat att göra än att gå upp längs sidan på honom. Vi satte fast Vinita i tysken, för det var fint väder. Då kom det en äldre karl ombord på våran båt. Det var nog en gammal trålskeppare. Så kom det en yngre också. Det var en officer och han var aggressiv den. När de var komna ombord på Vinita så sprang ändarna som höll ihop båtarna, så vi gled isär. Vi försökte att prata med dem, men de förstod ingenting, de bara skakade på huvudet. Jag gick in i hytten för att köra tillbaka till tysken, och då sade den äldre på ren svenska: "*Du kör för hårt.*"

Jag hörde det inte men pojkarna sade det till mig efteråt. Ja, vi körde upp längs sidan igen och satte fast. Sedan gick vi ner i skansen och då frågade de var vi kom ifrån. Vi sade att vi varit västerut och fiskat. Då frågade de om vi kom ifrån England. "*Nej*", sa jag, "*vi kommer inte ifrån England*".

Ja, så satt vi där och pratade och de fick fisk av oss. Så frågade den yngre om vi hade något sjökort. Han fick ett och så gick han ombord på sin båt. Efter en stund kom han tillbaka med kortet och då hade han gjort en linje från Kristiansand och emellan Hanstholmen och Hirtshals. Så sade han att nästa gång du går väster om den linjen så skjuter vi dig. Med de orden gick de ombord på sin båt och släppte oss. Det var en lättnad när de gått. Du förstår, att om vi inte hade gått till tysken utan försökt att köra ifrån honom, så hade han säkert skjutit på oss. Det gällde att inte visa sig rädd för dem.

Sedan körde vi hem. Vi gjorde en bra resa, för vi fick bra betalt för kummeln. Efter det fick vi gå till varvet för att driva båten. Drevet hade nämligen ramlat ur sömmarna när minan exploderade. Några andra skador var det inte på båten, annat än motorn som fick ses över förstås.

När vi blev tagna av tyskarna

Torsten Axelsson berättar:

Det var på våren 1941 när vi låg nordväst Hanstholmen och fiskade. Vi var flera båtar och från Röd var det Standard, Anna, Dalarö och vår egen båt Lilian. Till en början syntes inga tyska båtar till. Men när vi hade fiskat ett par dagar, så dök det plötsligt upp ett par örlogsfartyg. Ett av dem satte kurs rakt emot oss. Vi blev naturligtvis rädda och trodde att vi skulle bli beskjutna, så vi tog skydd bakom styrhytten. Men det kom inga skott. I stället kom en man ombord och frågade efter skepparen. Han ville titta överallt ombord, som om han letade efter något.

När han hade hållit på en stund sade han till mig att följa med ombord på den tyska båten. Jag hämtade tobaken och pipan och skulle just gå med honom, då han ändrade sig. Vi skulle bogseras in till Hanstholmen i stället och så blev det. Sedan gick färden vidare till Hirtshals. Där fick vi ligga ett par veckor. Första dagen gick det bra att få gå iland, men sedan blev det stopp. En dag kom det in flera båtar i hamnen och vi förstod att något var på gång. Vi blev kallade upp på kajen och de meddelade att vi nästa dag skulle söderut och att vi bara hade att följa efter de tyska båtarna. Vi vägrade först att följa med, men förstod snart att det var lönlöst. Så gav vi oss av. I Stora Bält ankrade vi. Jag talade med en styrman, som kunde svenska, på en av de tyska båtarna. Han var väldigt försiktig i sina uttalanden och jag förstod att han visste mer än han ville säga. Men en kväll sade han till mig att han visste att vi skulle till Kiel. Han frågade mig också hur jag trodde kriget skulle sluta. Så som det såg ut då, med de tyska framgångarna, kunde jag inte säga annat än att jag befarade att tyskarna skulle komma att segra. Han tittade allvarligt på mej och sade: "*Då kommer kriget aldrig att ta slut.*"

Så kom vi till Kiel. Jag minns att jag hade en dröm den natten, om att vi hade kommit med i kriget och att det var ett förskräckligt skjutande. När jag vaknade var de andra redan uppe och jag hörde hur det small utanför. Det var natt och det var engelsmännen som bombade. Jag ville gå upp på däck men blev nekad av den tyska vakten utanför dörren. Dagen efter blev vi förhörda. Förhørsledaren var överlägsen och tuff. Han skulle ha reda på allting. Vad vi tjänade, hur vi hade fått pengar till båten osv. Efter förhören gick vi in till Kielkanalen och efter ett par timmars gång kom vi till en sluss. Där blev vi anvisade en plats i något som man kunde likna vid ett stort dike.

Där skulle vi ligga. Johannes på Anna ropade åt mig: "*Vad skall detta bli åt?*" Då svarade jag: "*I som här inträden låten hoppet fara.*" "*E du galen*", ropade Johannes, "*säg inte så*". Och riktigt så illa var det ju inte heller.

Vi låg kvar på samma plats i flera veckor. Vi kunde höra på avstånd hur bomber föll. På nätterna kunde vi se hur strålkastarna fångade in flygplanen, för att kunna skjuta på dem. Vi såg också hur svårt det var för planen att fly undan.

Vi fick köpa proviant från ett slags arméförråd, som låg under jorden en bit därifrån. En gång var jag med och hämtade bröd och konserver där. Men oftast kom en båt ut till oss med mat.

Tyskarna som vaktade oss var mycket misstänksamma. På Dalarö satte man ibland igång spritköket för att koka kaffe. Tyskarna kunde inte förstå var ljudet kom ifrån och började genast undersöka. Vi hade det också besvärligt med att övertyga dem om att vi ibland måste sätta igång motorerna, för att ladda upp batterierna.

En dag kom tyskarna och sade att nu var det dags för oss att ge oss iväg. Först körde vi tillbaka till Kiel och därifrån till Lübeck. Tidigare hade vi inte haft kontakt med några svenska myndigheter. Men nu fick vi kontakt med svenska konsulatet och ett par tjänstemän kom ombord och vi berättade för dem hur vi hade behandlats. Vi fick ett slags pass som vi fick lov att gå iland på. Vi uppfattade det hela som att tyskarna hade misstänkt oss för spioneri, men att man nu hade ändrat uppfattning.

Vi förstod nu att de var beredda att släppa oss. Men de ville att vi skulle betala för maten och de ville också ha de pengar vi fått för fångsten som vi sålt när de tog oss. Å andra sidan ställde vi krav på ersättning för att de hållit oss fångna i nära tio veckor. De ville dessutom ha vår underskrift på att vi hade behandlats väl, och att tyska staten inte var skyldiga oss någonting.

På konsulns inrådan skrev vi på papperen på villkor att vi fick behålla våra pengar och att vi inte behövde betala något för mat. Den sjätte juni kom vi hem. Ingen hemma visste när vi skulle komma så man kan ju förstå att det blev ett varmt välkomnande. Vi kanske ibland slarvar med att hissa flaggan, men den gången fanns ingen flaggstång utan flagga.

Med Hispano och Lillvor i England

Algot Andersson berättar:

Jag var 16 år när vi gick hemifrån i mars 1940 för att fiska på Nordsjön. Det var med Hispano som hade en besättning bestående av: Karl Johansson, August Johannesson, Osvald Axelsson, Alek Larsson, Frank Corneliusson och jag. Den andra båten var Lillvor.

När vi kom ut blev det storm så vi gick in till Norge. Vi låg där i tre veckor. Sedan gick vi till Vikingbank. När vi hade fiskat tre dagar fick vi order hemifrån om att det var förbjudet att gå in till Norge för tysken hade gått in där. Kriget hade börjat. Vi skulle vänta på ny order men det kom ingen så vi gick in till Aberdeen. Där låg vi stilla en månad. Vi fick inte lov att gå ut på fiske för engelsmännen. De visste väl inte vad vi var för några. Vi frågade om vi inte kunde få fiska för dem. Eftersom det var krig så gick det ju ändå inte att gå hem. De svarade oss att vi fick fiska för dem om vi skrev under att hålla på med det tills kriget var över. Vi pratade med varandra och kom överens om att göra som de ville. När vi hade skrivit på fick vi order om att gå till Bucky för att fiska. Där låg vi i två år. Men på somrarna låg vi på Island där vi fiskade rödtunga. I början hade vi båtarna vitmålade som vi hade hemma. En dag när vi låg ute på fiske blev vi beskjutna av några tyska flygplan.

När vi kom till land frågade vi om det inte gick att måla båtarna gröna som de engelska båtarna var. Det fick vi, men då måste vi också byta nummer på båten. Det var London-nummer som sattes på. Vi fick 396 och Lillvor 397.

Vi hade det väldigt bra. Att det var krig märkte vi sällan. Brännolja och smörjolja fick vi så mycket som helst. Proviant fick allt sjöfolk dubbla ransoner av.

När vi skulle ut på fiske så var det på hemliga order. Vi sade var vi ville fiska och då fick vi ett kuvert som var förseglat. Det skulle öppnas när vi hade kommit en bit ifrån land. I brevet stod det vilken väg vi skulle gå för att komma till fiskeplatsen. Ibland fick vi gå till en annan hamn där vi fick ett nytt kuvert där det stod hur vi skulle gå.

Vi låg i England 5 år och sju månader innan vi kom hem igen. Det kändes konstigt när vi körde in i Röddhamnen. Vi kände oss som främlingar. Men efter ett tag tyckte vi allt att det var skönt att vara hemma igen.

Lidingö

Det är inte bara Röddbor som bott och trivts i vårt lilla samhälle. Den 21 februari i det ovanligt stormfyllda vinterhalvåret 1937, kom sextonårige Oskar Ottosson från Hasslö i Blekinge till Hönö Röd. Några dagar senare gjorde han sin första resa med Franconia "på den gungande Nordsjön blå". Som de flesta nybörjare fick han börja som kock. Detta var inte det allra enklaste, då byssan i Franconia var belägen längst fram i snadden. Alla och envar kan ju föreställa sig en nybörjare hantera kastruller längst fram i en båt när denna stävar mot i en riktig friskare. Men sextonårige Oskar var inte särskilt imponerad av Skagerracks eller Nordsjöns böljor.

Det dröjde inte länge förrän han var ett med både hav, bygd och folk. I tolv år fiskade han med olika båtar, bildade familj och blev med tiden en riktig "Rödbo". Under andra världskriget fick han, precis som vi andra fiskare, uppleva yrkets växlingar. Han var också med när tyskarna uppbringade ett antal Hönöbåtar. Dessa var Standard, Dalarö, Lilian och Anna från Röd. Båtarna blev förda till Tyskland, där de fick ligga i flera månader innan de släpptes.

År 1949 köpte Oskar och en äldre bror båten Lidingö. Den var en av de experimentbåtar som byggts under kriget. Båtarna var inte stora och inte heller särskilt vackra att se på, men de var ovanligt sjövärdiga båtar. Detta visade Lidingö också prov på, då den var med om några verkligt svåra stormar. Fisket var för denna Rödbåt, som för de flesta andra, omväxlande, lyckosamt eller dåligt. Oskar Ottosson berättar: Första året gjorde vi två resor till Barents hav. Det var en hel veckas färd till fiskeplatsen och sedan lika lång väg till England med fisken. Men det var lyckade resor som gav bra utbyte.

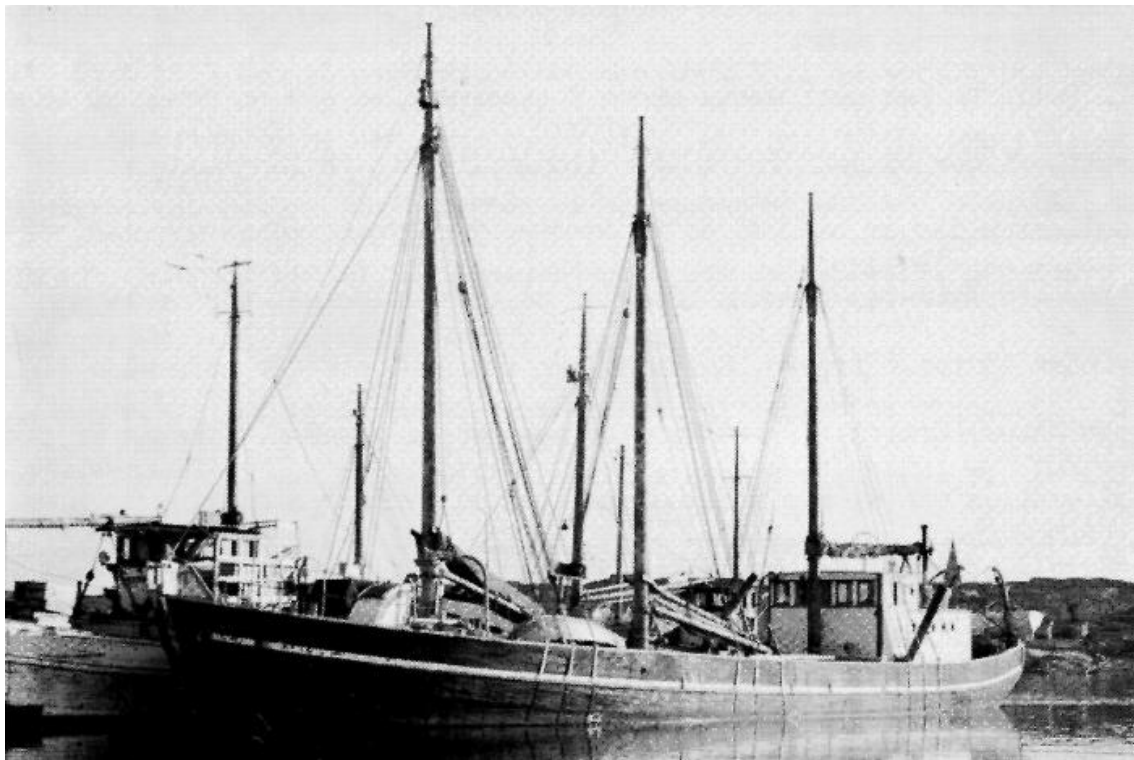
Året därpå gick det sämre. Vi beslöt då att följa med Rödbåten Lilian och två danska båtar till Island. Vi startade resan från Norge och satte kurs mot Färöarna för att fylla på brännolja. Under hela färden dit hade vi ständigt tjocka. När vi så äntligen beräknade att vara framme stannade vi. Plötsligt dök det upp en klippvägg nästan rakt framför oss i diset och vi befann oss intill hamnen. Därefter bar det iväg till Island.

Fisket gick bra och lasten var bärgad. Men alla fiskare vet att en lyckad fiskeresä är beroende av två saker. Först att dra in fångsten och sedan att sälja den. När Lidingö landade i England var priserna på fisk i botten och den långa resan blev därmed också misslyckad. Orsaken var, fortsätter Oskar, att vi råkade landa fisken i England just på kröningsdagen då all fiskhandel tog en dags paus.

Det var bara att fortsätta och detta gjordes också i både med och motgång. Men så en dag när Lidingö låg och fiskade på Nordsjön och allt syntes fungera normalt, upptäcktes plötsligt att vatten började strömma in i maskinrummet och redan stod över durkarna. Någonstans hade en svår läcka uppstått. Man hann aldrig se var vattnet kom in. Det återstod bara att räcka ett nödflagg. En Knipplabåt som låg ett fiskedragas avstånd ifrån kom till undsättning och tog ombord Lidingös besättning, och från däck till denna fick männen se den trista synen när Lidingö gick till botten. Och så hade det blivit en fiskebåt mindre i Röd.

Min första Islandsresa med Solbris 1948

Av Karl-Erik Karlsson har vi fått låna dagboksanteckningar från hans första Islandsresa. Vi gör här en sammanfattning och försöker återge hur det gick till:

Solbris.

Fiskebåten Solbris avgick från Hönö onsdagen 14 juli, 1948. Förutom Karl-Erik själv fanns från Röd också Helge och Frank.

Till Egersund hade vi sällskap med Nilde som där skulle sätta iland gäster, som varit i Bustan på semester. Vi fortsatte till Haugesund. Vi stannade där tills lördag morgon, då vi fortsatte norröver till Klockarvik, inte långt från Bergen. Där tog vi en timmes promenad och gick sedan ner till båten igen. Så på söndag morgon fortsatte vi norrut. Havet låg alldeles stilla. Till middag fick vi köttsoffa och kaffe efteråt. Jag och Frank blev vaktkompanjoner 8-10. Vi gör nu bra fart - 8 knop och väl det.

19 juli. Måndag morgon. Fortfarande fint väder. Svag sydostlig vind. Klockan ett hade vi gått 200 mil. Saltlånga till middag och äpplekräm till efterrätt. Vakt 8-10 men nu har det börjat regna. Så ny vakt 4-6.

20 juli. Tisdag. Nu har det blivit tjocka samtidigt som vinden ökar. Vi har avverkat 430 mil nu. Vakt 8-10. Hörde Sverige fint på 32 m.

21 juli. Vakt 4-6. Vinden nordostlig och har friskat i igen. Vi har fortfarande tjocka. Nu har vi gått 540 mil. Köttbullar till middag.

22 juli. Vi har gått sakta sedan i tisdags. Jag såg en skymt av land i natt. Vi går nu norröver i tolv timmar för att nå Långenäs. Vi ser Gullmarn för om oss. Nu är vi framme. Här ligger många norrmän. Vi tror att fyra-fem svenska båtar är på väg hit också. Här är lä men vinden tjuter i riggen. Kallt är här också så man får elda både för och akter. Ärtor till middag eftersom det är torsdag. Klockan är elva på kvällen och vi har fyllt olja i de fat vi har på däck.

23 juli. Fredag. Vi har pilkat torsk och vi fick en halv tunna som vi har saltat. Vi gör nu klart allt för fiske och lättar ankar på eftermiddagen. Efter några timmars gång satte vi garnen. Det var lugnt och stilla och solen sken. Den gick ner klockan tolv på natten och det tyckte jag var lite konstigt. Men det är ju första gången jag är så här långt norröver.

24 juli. Nu är garna dragna. Det blev två tunnor. Inte så mycket kanske men vi får se det som ett försök. Stekt torsk till middag. Vi går in till Siglufjord. Väl inne ankrar vi och sätter slupen i sjön och ror i land. Stig och jag går och ser oss omkring en timmes tid.

25 juli. Idag är det söndag och till frukost får vi stekt potatis och fläsk och stekt kall torsk. Till middag kötsoppa.

26 juli. Vi ger oss iväg klockan tre på morgonen. Efter några timmar stoppar vi och sätter garna. Vi är många båtar i sällskap som alla sätter sina garn.

27 juli. Vid 5-tiden börjar vi dra. Klockan 8 var länken inne. Vi åt frukost och när klockan var halvtvå var vi klara med de 65 tunnor vi fick. Åt middag och sov till klockan fyra. Sen tog vi upp 50 tomma tunnor, drev dom och slog lake på sillen. Sedan satte vi garna igen. Mat. Sen lägger vi oss.

Vi har från den 14 juli tills nu följt Karl-Erik dag för dag på resan upp till Island och till den första dagen på sillfisket. Från denna dag fram till den 18 september fiskades det. Till en början var vädret hyggligt. Fångsterna var varierande, från ett par tunnor upp till ett hundratal åt gången. Man fiskade vid Skagabanken och vid Skagatåa. Vid dåligt väder söktes lä vid Siglufjorden och Grimsöia. Vi nöjer oss med att välja ut ett par typiska dagar ur dagboken.

31 augusti. Tjockan är enveten. Idag drog vi garna på rekordtid - 2 timmar. Men det var ingen sill som tröga bara tre tunnor. Vi går till Skagabanken. Nu har vi satt länken. Skar en träslev.

10 september. Jo, nu har vinden ökat så det förslår men vi lyckades ändå få in garna. 106 tunnor. Gick med sakta fart med vinden på babords bog. Kom iland klockan 11 på kvällen från busvädret.

Den 18 september började resan hem och den gick lätt. 1080 tunnor sill väger inte så mycket när man tänker på att 105 kronor tunnan ger en bra slant per lott. Resan hem gick via Egersund och sent en kväll, en vecka senare var Karl-Erik hemma i Röd igen.

När vi miste Vinita 1950

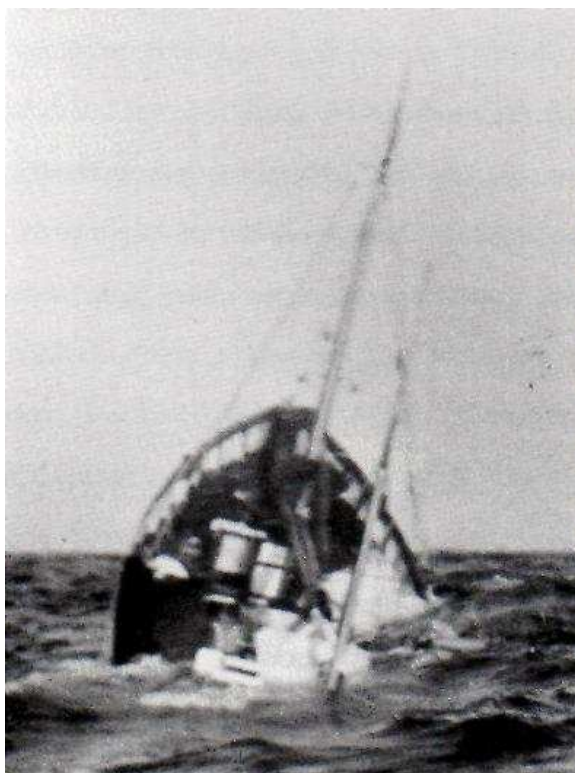
Uno Corneliusson berättar:

Vi gick från Hönö Röd tillsammans med båten Gerd. Vi gick upp till Vikingbank där vi fiskade en dag men det var litet att få. Vi ankrade upp på kvällen och lade oss att sova. När vi vaknade nästa morgon var det full sydostlig storm så vi lättade ankar och satte kurs mot land. Klockan var 7 på morgonen när vi började köra. Gerd gick först och vi kom efter. Jag stod i hytten tills klockan 2 då jag fick avlösning så att jag skulle få en kopp kaffe i mig. Det hade gått så fint. Vi fick ju sakta in när det kom för stora vågor och jag sade till den som löste av mig att du får köra vackert och sakta in när det kommer för stora "sköar", så du inte ligger och kör sönder båten. Han svarade inte utan ställde sig vid ratten. Han var ju äldre än jag och hade varit på havet längre än jag hade varit.

Ja, jag gick ner och satte mig för att dricka kaffe. När jag var färdig så tänkte jag att det är väl bäst att passa på att vila benen lite medan jag är i skansen, så jag kröp upp i kojen, men när jag var halvvägs inne i den så small det. Ja, det blev en sådan smäll att hela skansen ramlade ner och lade sig på barlasten. Det blev en öppning på en fot mellan däck och skanstaket. Jag sprang upp på däck för att se efter vad det var som hade hänt. Jo, han hade kört in i en stor "skö" så båten hade gått läck. Motorn hade stannat så jag sprang ner i maskinrummet. Vi hade vattentäta skott så jag skruvade till kranen som var emellan lastrummet och maskinrummet för att det inte skulle komma in vatten där.

Vinita strax efter "smällen", efter att besättningen lämnat henne.

Vinita när hon sjunker.

Så skulle jag starta motorn men det gick inte. Det var väl något i motorn som hade gått sönder vid den kraftiga smällen. Hade vi bara fått igång motorn och länsumpen så hade vi nog kunnat hålla båten flytande en stund. Handumpen på däck förslog inte. Ja, vi fick ju slänga lillebåten i havet, men så hade Gerd som var före oss sett att vi hade stannat så de vände om och kom till oss för att se vad det var med oss. Vi talade ju om för dem att båten var läck och att vi inte kunde få igång motorn.

Vi hade fått läckan i mitten på båten så lastrummet blev fullt med vatten först. Ja, så kom Gerd till oss och jag tog snurrevadståget och slängde över till Gerd så att de fick tag i tampen. Sedan så stod jag och knöt linan om livet på pojkarna en efter en och så halade Gerd till sig linan så att pojkarna kom över dit. Men så var jag ensam kvar ombord och då fick jag se att de körde ifrån mig. Det var väl något de skulle bärga. Men vattnet steg på Vinita. Nu var det uppe till däck och jag undrade hur det skulle gå.

Men så kom Gerd tillbaka och jag fick kastat en tamp över till dem. Så knöt jag den andra ändan om livet på mig och så hoppade jag i havet. De drog mig ombord till sig. Jag hade väl varit ombord på Gerd 10 minuter när han gick till botten. Det var synd på en sådan "pen" båt.

En salteresa med Britta 1964

Gustav Karlsson berättar:

Det var så att Berglund i Göteborg ringde till mig och frågade om vi ville salta en resa. Ja, jag frågade pojkarna ombord om de ville gå med på det. Jag var ju ung och rask ännu, och pojkarna hade inget emot att salta en resa. Jag köpte en begagnad sillrensningsmaskin och vi gjorde båten i ordning för saltning. Vi gick till Hovenäset och tog in 500 tunnor, utav dem var det 110 som var fulla med salt. På kvällen gick vi från Gravarne till Shetland för att fiska. När vi kom dit så var det så litet att få, så vi gick till Patchen i stället. Men så hörde vi att de hade fått sill där uppe vid Shetland så vi körde tillbaka dit. Det blev några sillar. Men när vi hade fiskat 5-6 dagar så började oljan tryta för oss så vi körde in till Lervig där vi fyllde olja. Dagen därpå gick vi ut igen och fiskade 11 dagar.

Svanfors från Fotö och Marina från Klova var med oss och fiskade men så blev det frisk vind från väst så dom sa att de skulle länsa ner till Egersund. De hade 30-40 tunnor som inte var fulla och vi hade 50 tomtunnor kvar. Men jag sade att jag ingen lust hade att följa med utan vi ligger kvar här. Det kanske blir gott väder i morgon. När vi vaknade nästa morgon så var det "pent" väder och i det första draget som vi gjorde den dagen fick vi resterande 50 tunnor och då hade vi full last. Men de andra båtarna som gick till Egersund fiskade i tre dagar utan att få sina tunnor fulla, så konstigt kan det vara. Vi körde hemöver och kom till Hovenäset nästa lördag så resan tog 12 dagar. Vi lossade tonnorna i Hovenäset och vi fick bra betalt tyckte vi. Jag fick en check på 43 000 kronor som vi skulle "byda".

När vi körde därifrån så sa pojkarna till mig: "*Gustav, kan vi inte fråga om vi kan få göra en salteresa till, för detta var alla tiders.*" "Jo", sa jag, "*jag ska ringa och fråga*". Men dom skulle inte ha någon mer saltsill så det blev ingen mer salteresa för vår del.

Men så gick vi ut och fiska som vanligt och vi hade en ny trål med oss. Så sa vi till varandra att om vi får bra med sill så går vi till Tyskland. Vi fick bra med sill och i det sista draget fick vi 500 lådor och då hade vi 900 lådor sill ombord så vi satte kursen mot Tyskland där vi sålde sillen.

När vi var i Cuxhaven så kom det en Åstolbo och frågade om vi skulle gå ihop med flyten och gå till Västbank. Ja, sa jag, och vi och Fylgia på Åstol gick ihop med flyttrål och vi fick 800-900 lådor sill per båt. Men efter den resan så sålde jag båten och så var det slut med det för min del.

Med Britta och Boren till Barents hav

Gustav Karlsson berättar:

1953 gick vi ut på Nordsjön för att fiska tillsammans med Boren. Olle var skeppare på Boren och jag själv på Britta. Efter att ha fiskat på Lingbank och Vikingbank gick vi till Ålesund men det fanns inget att få någonstans.

Men då mötte vi en dansk båt som kom från Barents hav. Dom meddelade oss att dom hade fått full last. Då kom Olle och jag överens om att vi skulle prata med besättningarna om de gick med på att gå dit upp. Det hade de inget emot och vi bestämde att gå in till Ålesund för att fylla olja och proviantera. Sedan köpte vi sjökort för 300 kronor varpå vi startade mot Barents hav.

Vi kom till Tromsö och där köpte vi virke till bingebärador och stöttor. Sedan låg vi där i tre dagar för att göra i ordning bingarna. När det var klart så langade vi upp 225 tomlådor och 200 ramar för de hade vi ingen användning för nu.

De var bara i vägen. Vi lade dem i land varpå vi fortsatte vår färd. Den sista hamnen som vi var i innan det bar iväg till fiskeplatsen var Vardö och där fyllde vi återigen på våra förråd. Två dygn senare var vi äntligen framme för att börja fiska. Det såg dåligt ut till att börja med, men sedan ordnade det till sig. Vi fiskade i tio dygn. Vi stoppade fyra timmar varje natt för att vi skulle få sova något. Vi fick båtarna fulla med fisk och det var rödspätta alltihop. Själv kunde jag inte vara på däck för att hjälpa till för jag hade den ena armen i band runt halsen, men jag kunde ju stå i hytten och manövrera och prata det gick ju också bra. När vi hade fått båten full med fisk så stimmade vi söderöver. Först gick vi till Tromsö där vi fyllde olja och tog med oss tomlådorna och ramarna. Därefter körde vi till Hull. Vi kom ju till Spurn först efter tio dygns körning. Sedan kastade vi lott om var vi skulle landa fisken. Vi gick till Hull och Boren landade sin fisk i Grimsby. Vi fick 2825 pund och Boren fick 2875 pund för fisken så det var bra lika. Vi bytte och fick 3000 kronor per man. Vi hade varit ute i 30 dagar så det blev 100 kronor om dagen om man slår ut det. Så det var en bra resa vi gjorde.

Sedan frågade jag pojkarna om de ville att vi skulle göra en sådan resa till men de ville inte. Det var ju en lång resa hemifrån. Upp till Barents hav var det 1800 sjömil och vi räknade med att det tog tio dygn varje väg.

Vi valde att gå ut på Nordsjön och fiska och landa fångsten i Göteborg.

Isvintern 1929.

Isvintern 1947.

Arbete vid bryggan; Ragnvald, John och Arne (1958).

Karin på väg ut (1933).

Henry, Justus och Julius på fiske (1946).

En alldeles vanlig fiskeresa med GG 166 Mariana

Under en natt i juli 1972 stävade Mariana in i fiskehamnen. Efter en dryg veckas trålning, i trakten av West Banken i Nordsjön, har man fått 325 lådor med torsk, kolja, makrill, gråsej och pigghaj. Kronan på verket var en hälleflundra på 66 kg. Den gick inte att få ner i någon låda, utan fick vinschas upp ur lastrummet. Besättningen på sex man har i stort sett jobbat dygnet runt under resan. I genomsnitt har man hunnit med sex trålsvep. Ett svep tar drygt tre timmar.

Vid fyrtiden på morgonen börjar lossningen i fiskhamnen. Det är trötta pojkar med ögon röda av sömnbrist som halkar omkring bland iskross och fiskslem på däck.

Skepparn står vid vinschen och manar på sina pojkar då och då. Lastrummet måste vara tomt före halvåtta då auktionen börjar. Uppköparna ser sig omkring bland båtlasterna och försöker bilda sig en uppfattning om fiskkvaliteten. På slaget halvåtta sätter fyra auktionsförrättare igång samtidigt på olika ställen längs kajen. Runt de uniformerade utroparna samlas nu stora flockar av uppköpare och nyfikna. Efter ett utgångsbud går sifferrabblandet blixtnabbt uppåt: Pang! - "Varsågod. Lådan är er!"

Den oinvigde har inte uppfattat ett ord eller en rörelse som tyder på budgivning. En uppköpare har under budgivningens gång ryckningar i vänster mungipa, en annan håller högerögat slutet medan en tredje vickar huvudet åt höger. Spasmerna hos uppköparna är inte tecken på någon sjukdom, utan det vedertagna budgivningssystemet på auktionerna i fiskhamnen.

Sedan 1970 fordras tillstånd för att få köpa fisk på auktion. Alla är registrerade och köpare och säljare känner varandra väl. Före 1970 hände det att turister som fått skräp i ögat lämnade auktionen med några hundra kg torsk.

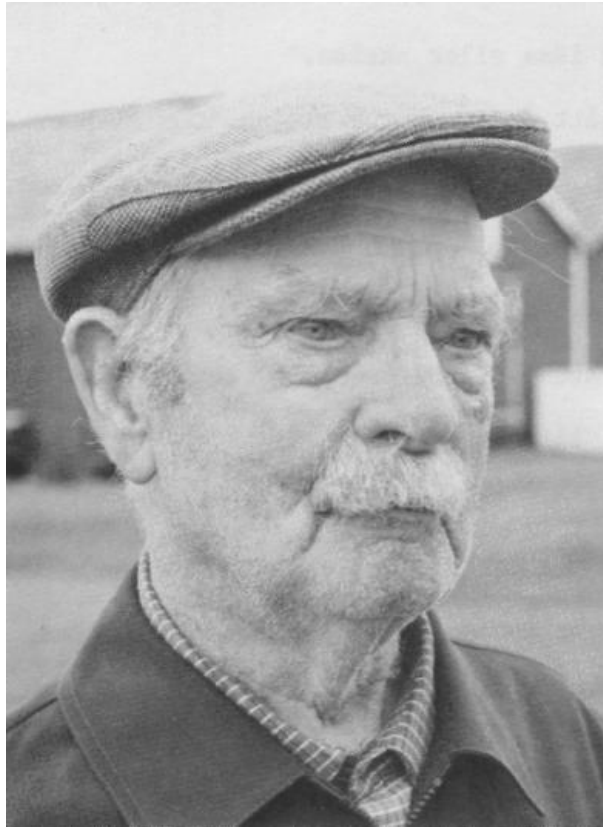

*Ragnvald Johansson, Gustaf Andersson
och John Persson (1957).*

*Ragnvald Johansson och John Persson
(1957).*

Intervju med Hilmer Johansson

Hilmer Johansson föddes 19 november, 1886.

Hur minns du din barndomstid?

Det första minnet jag har är från min farmor och hon dog när jag var 5 år. Det var så, förstår du, att farmor hade sått morötter i ett land på åkern. Hur jag fått reda på det minns jag inte. I alla fall så var jag där och tog en näve full med morötter, men det var ingen nytta till för de var så små att de inget var att äta.

Annars minns jag inget särskilt förrän jag började skolan 1892. Då gick vi två år i småskolan och två klasser i storskolan. Vi gick varannan dag, så det blev 18,5 timmar varje vecka. Vi satt 6 stycken i varje bänk och det var 10 bänkar i varje sida. Den ena sidan var full med tjejer och den andra satt pojkarna på.

Men saken var den, förstår du, att 1845 eller så, då bestämde de som satt i riksdagen att det skulle börjas med skolundervisning. Men som vanligt var det motstånd till det också. Det fanns ju de som kunde läsa och skriva naturligtvis, men sådana som du och jag, vi kunde som "Karl på Törnäs" sa: *"Vi kunde allt dra upp en basse (vittling) ändå, även om vi inte kunde vare sig läsa eller skriva."*

Pappa var född 1848 och hade gått fem veckor i skolan. *"Dom släpper ongen etter fem vegger i skoorn, han kan helt enkelt inte snyda seg."* Pappa kunde dåligt läsa och skriva, men mamma kunde läsa som en präst, fastän hon aldrig hade gått i skola.

De första skollärarna som kom hit var avdankade knektar, men det fanns ju präster också, som lärde ut lite grann.

Annars är det "Dahlgren" som är den förste läraren jag kommer ihåg. Det fanns en lärare före honom men han fick sparken för han hade så när slagit ihjäl en. De förargade honom för mycket förstår du. Det fanns en lärare som hette "Norén" också. Så fanns det en lärarinna som hade småskolan, men hon gick och skaffade en unge, så hon måste sticka härifrån.

I första taget så gick de runt i husen för att lära folk, sen byggdes ett skolhus, väster om där Gårdaskolan är idag, men bara en sal i. Det visade sig att den var för liten, så det byggdes en större med två salar i och det är den som står där idag. Den byggdes omkring 1900. När vi gick till skolan så fanns det inga vägar som det gör nu. Det fanns tre trottoarer kan man säga. En fanns där hästen gick, men där kunde ingen människa gå.

Midsommar

På midsommar hade vi en majstång, som vi kallade den för, norr om "Selmas-Karls". Där hade de majstång så länge jag kan minnas. Först på eftermiddagen kläddes majstången, som bestod av två långa slanor.

Majstången reses i början på 1950-talet.

Det gick fort att klä stången, för vi var så många som hjälpte till. Det gick också bra att resa den, för då kunde de hantera grejor på den tiden. De hade ju seglat och var vana vid att hissa segel.

Dansen gick lugnt och stilla till väga, för det var inte så bråkigt på den tiden, fast vi var många. Det var ju hela byn som var med.

Som spelemän hade vi ett par Tjörnpojkar, och så var det en smed från Öckerö, som spelade fiol. Jag vet inte var de kom ifrån annars, men det fanns alltid någon som spelade.

Dansen höll i regel på till två-tretiden på natten. Det fanns inget för barnen. De hade roligt i och med att de tittade på, men de fick hålla sig ur vägen. Ibland hade vi riktigt roligt, ibland mindre roligt. Det var nästan aldrig slagsmål på den tiden, men ibland kunde det bli lite bråk förstås när Öckeröborna kom.

Var du med i hamnen när du var ung?

Ja, jag var med och byggde en brygga. Det var 1909. Den stod i sex år. Då hade masken ätit upp den. Den bryggan låg på samma plats som den gamla. Det var väster om stenpiren, där vraket ligger nu. Den nyare bryggan ställdes på stenkar med räls. Då var inte jag med. Visserligen blev jag vald till ordförande på ett sammanträde i en sjöbod där nere, då vi valde de som skulle sköta om det. När jag skulle kallas till sammanträde, sa dom att jag blev vald till ordförande på mötet, men i kommittén hade jag inget att göra. "Jaså", sa jag, "adjö då." Så kom dom efter ett tag och frågade: "*Kan du inte vara med, så det blir något gjort?*"

Var det mycket vidskepelse förr?

Ja, dom gamle var vidskepliga. Dom hade en massa sånt där för sig. Förr i tiden fanns inga tidningar härute, ingen radio eller telefon, utan man gick hem till varandra. Då pratade dom ofta om sådana saker.

Det var mycket sjöfolk som drunknade. Det påstods att de inte fick någon ro förrän tiden var ute för dom. Dom hade alltså dött för tidigt.

"Zackrias Persa" kunde komma och säga: "*I môra blir här ovurna, gasta robar.*" Han hade fått för sig, förstår du, att det låg en kapten i Döinge stenmal. Vid en annan Döinge stenmal vid Birgers bo, den är inte så gammal, där plockade Klovapojkar upp ben, men lade tillbaka dom igen och lade sten på.

På Rävskär och i Sörehål hade folk flutit iland. Det sägs att man lagt tång och sten över för att dom inte skulle gå igen.

Här i Ersdalen sprang Havfrua upp. Dom var här i "stôvera" (stugorna) och ville ha bröd, men dom ville inte ha magsopat. Vad magsopat är? Ja, de e på de viset att när dom bakat kakor i ugnen, så kom det alltid något stoft när elden gick över kakorna. Då drog dom kakorna över magen för att få bort stoftet. Havfrua ville att kakorna skulle vara borstade med en borste i stället.

Ja, dom pratade så många historier förr, så en vågade knappt gå ut.

Vad levde folk av förr i Röd?

Ja, det var nästan bara av fiske. Före 1920 var det väl jordbruk också. Då fick ingen bygga nere på marken, utan det fick bli uppe på berget. 1910 byggde jag också uppe på berget.

Jag vet att här fanns en storbonde som hade fiske som binäring. "Zackrias Persa" hade ett par kor och en häst. "Gubben August" hade häst och kor, tror jag. Sen hade dom en bit jord. Det mesta var nog 1/32-dels mantal, och det hade vi också.

Så fanns det naturligtvis andra yrken. Det fanns skräddare, handlare och snickare. Alla var inte födda här, utan dom flesta kom utifrån. Handlaren Alfred var född här. Julius som var snickare kom utifrån. Han kom från Tjörn. Det gjorde också Rohmans far och skomakare Kahnberg.

Badgästerna anländer till Frida Larsson (1928).

När kom de första badgästerna till Röd?

Jag vet inte riktigt, men jag tror att jag var bland dom första som hade badgäster här i Röd. Saken var den att här fanns inga badgäster. Dom var på "Hea" (Heden) och på Öckerö.

Den första badgästen här i Röd var en vanlig arbetare från Götaverken. Det var bra tidigt, ungefär 1913-14. Sedan har det varit badgäster i Röd varje sommar.

Vad hade folk betalt för sina arbeten?

Jag gav 1907 30 öre till "Sôffis" för att de ägna och splitta ett tråg. Anna i "Kwia" vet jag, satt och slog flera hundra, ja flera tusen känser till Klovabor för några ören. Du kan förstå vad priserna var då. Här gick en som hette "Gravare Karl" och arbeta. För det mesta grävde han och han hade en och femtio om dagen. För den summan arbetade han minst tio timmar om dagen, men han fick ju maten också förstås.

Hade ni många brunnar?

Något som var väldigt viktigt när jag var liten det var vatten. Här i byn fanns det två gemensamma brunnar. Den ena var "Ma-brunnen" som den kallades för, och den stod i "Sneckarns" lôcka och så fanns det en nedanför "Sôffis". De var stensatta och bra djupa och så fanns det stentrappor så att det gick att gå ner till brunnen med spännen för att hämta vatten. Sedan hade "Gubben" en och den stod uppefter berget, och så hade "Pers-Kaneles" en som kallades "Hawe-brunnen" (se karta sidan 26).

Vinterfiske

På vintern innan båtarna hade maskin fick dom ligga still om det blev ett par centimeter tjock is. Min svärfar "Kaneles" talade om att en vinter gick dom ut på fjorn och fiska. När dom sen skulle upp till Göteborg och sälja fisken så måste dom slå sig ihop flera stycken och beväpna sig med påkar. Då dom sålt fisken vid feskeflôden, så måste dom flera gånger slå sig fria, för dom blev överfallna.

Den vintern fick dom göra en isränna ända ut till Vinga. Det var inga sötebrödsdagar i Göteborg. Det kom en massa folk hit från fiskelägena nordöver, Orust och Tjörn. Där fick dom inte sålt sin fisk, utan dom fick åka hit till Göteborg. Här hade dom bättre råd. Det fanns också en massa knektar.

Boende

Förr byggdes husen av timmer. I allmänhet gick timret upp till taket. Det var lågt i tak inne. Det gjordes inte så märkvärdigt. Det var nätt och jämnt att de som var riktigt långa kunde gå klara. Hatten ville gärna ta i taket.

De äldsta husen var byggda i en länga. I ena ändan var en liten kammare, ett stort rum i mitten, ett kök och "skänk" (farstun) i den andra ändan. De äldsta husen hade jordgolv i köket. Många gamla hus är nu borta, "Andreas Hanses" är väck. Det stod där "Alfredes Fridas" lada nu står. "Gubbens" är väck och "Ingas Kaneleses" är också borta. Det närmaste huset här, det minns jag, för det första som blev byggt på den tomten kom till Hönö Klova.

Min farfars hus minns jag, för det var affär i det. "Lena-Mors" är det äldsta hus som finns kvar nu, tror jag. Det var flyttat från "Törnäs", nu "August på bergets" hus.

En husmodell som "Zackrias Perses" hade, var en liten kammare och köket i mitten, det stora rummet i andra ändan och så skänken i fjärde hörnet.

När jag var liten, så fanns det en skräddare som gick runt och sydde för folk. Jag minns när han var hemma, för då satt han på bordet i kammaren och sydde.

Det fanns inget bageri i Röd, men i Gårda fanns ett. Det var där "Bleckslagarns" (plåtslagarens) är nu. Annars så bakade dom det mesta själva, för de flesta hade sådana ugnar. De var i köket, så det gick ju bra.

De köpte färdiga hus förr också. Det var uppe i älvkanten som de köpte färdiga hus, där varje stock var märkt. Så gjorde de som så, att de plockade ner huset stock för stock, lade de grövsta stockarna underst i älven, sedan lade de på resten av huset undan för undan. Till slut låg hela huset i en stor hög i älven. Högen surrades fast ordentligt och därefter bogserades den till Hönö Röd. Det fanns ju inga motorer i båtarna på den tiden, så de fick segla. Var det då vindstilla fick man ligga och vänta på bättre väder.

Det fanns ingen brygga här i Röd när de kom hit med lasset. Var det vinter och högt vatten gick det väl bra, för då kunde de gå in till kilen och lägga till, men var det lågvatten då fick de lägga till vid Törnäseskäret. Därefter bars allt upp till den plats där huset skulle stå. Ja, de fick bära allt på ryggen, för det var det enda sättet att få upp det. Och då, förstår du, då gick de allihop man ur huse för att hjälpa till, ja hela byn var ute. Vad betalningen anbelangar så var det inte tal om det, för det var naturligt att alla skulle hjälpa till.

Jo, de fick ju kaffe och bröd, förstås. Och på den tiden fanns det inte så många godtemplare heller, så flaskan kom också fram, men de drack inte mer än de kunde klara sig.

Apropå hur många hus det fanns i Röd, så var det så att när den första bryggan skulle byggas, jag var väl ett tjog år eller så, då var det ju mig som det skulle köras med som vanligt, så de valde mig som någon sorts chef. Jag skrev då 36 reverser på 35 kronor var. Det var till de karlar som var under 60 år. Och om en då räknar efter så betyder det att det fanns 36-40 hus i Röd.

Vad vet du om gamla fornminnen?

Du förstår, att ute i Tjällevi (Källevik) uppantepå de stora stenarna eller rättare sagt nord om dem, där är en grav som det ligger många i. På den tiden när detta hände ska du veta, så tog de inte liken till kyrkogården för det kunde ju vara "Papister", dvs. att de var katoliker och dom lades inte i vigd jord. Så där ligger en stor mängd begravda.

Sedan är det en hel hop med tomter eller rester efter gamla hus ute i Tjällevi också. Där är väl rester efter en 14-15 tomter. Saken var den, förstår du, att jag fråga Odenvik en gång vad det kunde vara. Och han trodde det kunde vara rester ifrån en av de stora sillperioderna. Nu får vi räkna med att ute vid Ärtholmarna var det en mycket fin naturhamn när det var högre vatten, för cirka 100 år sedan.

Sedan, förstår du, så är där en plats med en massa flintflis. Jag kan inte riktigt säga var det är, men där finns det också rester efter flera boplatser. Hur flintresterna kom dit vet jag inte heller, men det har väl varit vid vikingatiden för cirka 1000 år sedan. Det var likadant vid "Hans-Alfredes". Om det var när de grävde brunnen eller var det var dom fick det ifrån vet jag inte, men dom fick i alla fall en massa flintflis vid något tillfälle. Men dom kastade bort flintflisen, för dom hade ju annat att göra än att ta vara på en massa flis.

Och i Ersdalen är en tomt, där det stått ett hus. Det är syd om bergknallen som sticker upp på nordsidan av viken. Vet du var "Ingas-Kaneles" hade sin julle? På nordsidan ovanpå där han hade sin båt är en bra tomt, och där bodde det folk förr. Och på Kröckle, hur många hus som stått på sydsidan i viken därinne vet jag inte säkert, men det är några stycken, och på sydvästen vid berget finns det en tomt.

Nere i utkanten på viken fanns det en bra stor stenbrygga, men du förstår när det blir mycket is på vintern, då fryser stenarna fast i isen, så flör vattnet och tar stenarna med sig ut på djupare vatten. På så vis blir brygga mindre och mindre, därför är den så liten idag.

Är det några andra personer eller händelser du minns?

För länge sedan när pappa var barn och väl det, så fanns det några de kallade "hörlingar". Det var sådana som gick och vaktade stora fårskockar. Märs var en "hörling" och de hade det bra, för de hade kokkärl med sig så de kunde koka mat när de ville.

Det fanns en som de kallade för "Vildingen" förr. Han var bror till Viktor som hade smedja. Och "Vildingen" han "spella", dvs. han var en skojare som inget ville göra. Ett tag var han med oss och fiska. En gång var vi nord om Danmark och då sa han att han ville gå in till "Halsen". Vi var ju ute för att fiska, så ingen av oss andra ville gå in till Danmark. Men han gjorde allt så han kom in i alla fall, för han gick och tappa ur allt färskvatten i tanken, och då var vi tvungna att gå in till Danmark och fylla på.

Den förste handlaren som fanns på Hönö var "Samwell", Samuel Johansson.

Varorna kom med ångbåten, som gått så länge jag kan minnas. Ångbåten lade till vid Heden med Röds varor. När varorna lossats så blev de lastade på en vagn, som sedan drogs till Röd av en häst. För det mesta var det "Flink" som forslade hit varorna.

"Zackrias Persa" var storbonde här i Röd. Han odlade råg på hela markerna väster om Mandus Olssons. Så hade han Gårdalyckan också och även denna lycka här vid Hilmers hade han. Så det var en stor gård han hade. Rågen malde de sedan nere på Heden.

Det fanns inga lådspikare när jag började fiska, utan då spikade vi "backarna" själva. I backarna lade vi fisken orensad. Vi hade även korgar som rymde femtio kilo och i dem lade vi den sekunda fisken.

På våren när isen gick upp var det nästan omöjligt att vara fiskare. Då fanns det så mycket fisk att man inte fick något för den. Det fanns en sorts fruntimmer i Göteborg som de kallade "25-öreskärringar". De väntade tills klockan var tio, när det var slut i affärerna, då dök de upp och köpte fisken för nästan ingenting.

Intervju med Astrid Olsson

Astrid Olsson föddes 1 maj 1900.

Min mamma kom hit från Göteborg 1883. Hon var 15 år gammal då. Hon fick plats hos Alfred och Hilda och "Zackrias-Persa" som de sa samt hos "Anna-Lena-mor". Jo, det gick så till att hennes far var här för att driva en båt för "Zackrias", som var fiskare. Då var Alfred och Hilda nygifta och väntade barn. De bodde hos "Zackrias" och då frågade han morfar om han visste någon tös som kunde ta plats där.

De hade ju stor gård och mycket att göra och då svarade han: "*Jo, jag har en dotter som har gått och läst nu och hon kanske passar.*" Ja, så gick det till när hon kom hit från Göteborg. Hon tjänade där i tre år och så blev hon bekant med pappa, "Hermans-Olle", som de säger. De förlovade sig när hon var 18 år och när hon var 19 så gifte de sig och det året bodde de i pappas hem.

Under tiden som hon tjänade hos "Zackriases" så fick hon ägna och splitta för han var ju fiskare också. Hon fick hjälpa till med allt möjligt som hör fisket och gården till. Då fick "fruntimmerna" gå som de sa och hacka dyngestan när de skulle plöja på våren. Ja, och sedan så kom ju barnen. Vi var 10 med alla - 2 vuxna och 8 barn. Det var Berta, Julius, Svea, Mandus, Astrid, Hanna, Artur och Ida. Ja, så har det gått. Det var strävsamt, fattigt och eländigt många gånger. Första bygget gjorde de på Öckerö, men så kom de hit till Röd. De bodde hos "Sôffis" medan de byggde det här huset. Det var ju inte så stort, bara ett rum och kök. Det blev trångt när alla barnen hade kommit. Pappa var fiskare och vi barn fick hjälpa till så fort vi kunde göra något. Vad båten hette som far var med och fiskade minns jag inte, men det var ett sillelag med en vadbåt och en följare.

Jag kommer ihåg när dessa små båtar kom in i sundet och kastade ankaret, för det fanns inga bryggor att lägga till vid då. Ja, det var knalt många gånger och när kriget kom blev det om möjligt ännu värre. De fick sträva och hanka sig fram så gott de kunde. Det första som jag kommer ihåg var när mormor var här. Då var jag inte mer än 4-5 år. Hon var här sista gången 1906 och det minns jag alldeles klart. Det var så att min mamma blev sjuk när jag föddes och då var jag i stan hos mormor ett par år. Det är väl därför jag minns henne så tydligt.

1906 började jag i skolan och den första läraren var fru Holmgren. Men så blev hon sjuk och då fick vi Holmgren själv och därefter kom Helga Risbeck. Vi gick 2 år i småskolan, första och andra klass. De åren gick vi i en sal, och sedan var det "storskorn" i den andra salen och där gick vi 4 år. De viktigaste ämnena i skolan var ju till att lära sig att läsa och skriva och räkna förstås. Sedan var det bibeln och katekesen och den skulle vi kunna utantill. Gymnastik var det knappast något. Vi fick springa runt bänkarna ibland så stannade vi och lyfte armarna upp och ner igen. Ja, sedan så sjöng vi ibland förstås. Det sista året hade vi slöjd och då satt vi och sydde på ett par dukar. Karda och spinna var det aldrig tal om för det kunde vi långt innan vi började skolan. Likadant var det med baket. Vi hade ju varit med och "knött och kavlat" så fort vi var så pass att vi nådde upp till bordet. Vi gick tre dagar i veckan i skolan och det var varannan dag. Vi hade en timmas middagsrast mellan klockan tolv och ett och då fick vi springa hem över gårderna, för det fanns ju inga vägar då. När vi då kom hem för att äta så var det för det mesta fisk och potatis. När vi hade slutat skolan för dagen, så var det till att sätta sig ner och göra läxorna. Det var långa stycken som skulle läras utantill. Och när läxorna var gjorda så var det till att hjälpa till hemma. Någon tid till att leka fanns det aldrig, utan det var till att hjälpa mamma att spinna och karda. När jag hade slutat skolan så var jag hemma ett år och hjälpte till. Sedan gick jag och läste och det fick vi göra på Öckerö. Då gick vi för Gullstrand först. Men så blev han kallad till Stockholm för han var riksdagsman och då fick vi Gullbring. Vi fick ro över sundet för att kunna komma dit.

När jag var 17 år så började jag att sällskapa med Birger. Vi hade känt varandra sedan barndomen och vi gifte oss när jag var 19 år.

Under tiden som vi var fästefolk så gick jag runt i husen och hjälpte till. Då gick "spanskan" och det var en hemsk sjukdom. Det var många som led ont och jag har vakat vid många dödsbäddar. Men det var ju inte ledsamt alltid. Jag var med när barnen skulle födas och det var ju roligare när folk kom till världen än när de gick härifrån. Jag har varit med och hjälpt många Rödbor till världen.

Ja, så fick jag barn själv och det första kom när jag var 20 år. Sedan när jag väntade vårt andra barn 1922 så drunknade Birger den 3 oktober. Där stod jag med två pojkar att försörja ensam och det var en svår tid. De hade ju inget tjänat för de hade bildat nytt båtlag och köpt en båt som de kallade Flora. Vi fick bo hos Birger och Svea. Vi hade "inrett" på deras vind. När jag så blev ensam med mina små så sade mamma och pappa till mig - de var ensamma då - att nu får du komma till oss och så fick jag sköta dem samtidigt. Men de hjälpte mig också. Mamma passade barnen medan jag var ute i "stövera" och försökte tjäna en slant. Det var för det mesta att tvätta för andra och det var tungt. Jag fick ju ta upp vatten ur brunnen och bära in. Det fanns inga tvättmaskiner då utan jag fick stå där och skura och gnugga på tvättbrädan så det fanns knappast något skinn kvar på knogarna när dagen var slut och jag kom hem. "Bösta" tvätten gjorde vi ute. Och när, det var vinter och kallt och vi stod där och "bösta" med "böstetret" så var det is både på "böstetret" och opp efter armarna. Sedan blev det bättre när vi fick dom här "rurickera". Men det var tröttsamt det också att stå där och vrida dem fram och tillbaka.

Sedan så träffade jag en annan, men det blev galet. Han var inte härifrån. Jag blev med barn och när han fick reda på det så stack han. Då stod jag där ensam igen och barnet som jag sedan fick var en liten flicka. Min mamma var mitt stöd då och hjälpte mig. Hon blev så glad när det blev en tös. Hon sade att hon kommer att bli ditt stöd i livet och så har det också blivit.

Men jag fick ju arbeta och försöka så gott det gick om en nu hade fått betalt för det som gjordes. Jag kommer ihåg att när vi låg och tog upp potatis så fick jag en krona om dagen. Det mesta som jag kunde tjäna på en dag var tre kronor. Det var inga 8 timmar om dagen då inte. Nej, det var till att hålla på tills det var färdigt som man höll på med och det kunde gå långt in på nätterna ibland. Men ett tag var jag hos min moster och hjälpte henne att tvätta. Då åkte jag in på söndag kväll och klockan sex på morgonen började jag tvätta. Jag höll på till 9-10-tiden på kvällen både måndag och tisdag och så åkte jag hem med 10-båten på onsdag. För det fick jag 10 kronor. Det höll jag på med i tre år. Men så fick jag ont i ryggen. När jag då kom hem ifrån stan så hade det varit folk hemma och frågat om jag kunde hjälpa dem och då sade mamma att hon kommer med 10-båten på onsdag. Hon hade lovat att jag skulle hjälpa dem och det var ju inget annat att göra än att gå dit fastän jag hade så ont i ryggen att jag nätt och jämnt kunde gå.

Bland alla andra arbeten som jag gjorde så var det storbak jag fick hjälpa till med. Då började vi på kvällen och höll på tills nästa dags middag. För det fick jag tre kronor men ibland kunde jag få en 50-öring extra om de hade råd till det. Ibland så fick jag en "bagekaka" också. När jag hjälpte släktingar så fick jag aldrig några pengar utan det blev 2 kakor i stället.

Ja, sedan skulle jag försöka med något annat också, så jag hade en stuvaffär här ute i "boa". Men det blev inget med det för jag var så mycket ute på annat håll så den blev inte "skött" som den skulle. Jag vävde mattor också. Det var så att de som skulle ha mattorna kom hit med trasor och så fick mamma och jag klippa dem. Så fick vi varpa och "sölva" innan det gick att väva.

Hilmer frågade en gång om jag visste hur många mattor jag vävde på ett år. Då började jag att skriva upp för att se hur mycket det kunde vara och ett år var det så mycket att jag fick betala skatt. Jag vävde det året 700 alnar och jag fick 60 öre alnen. Det var många klipp med saxen och många slag i väven det. Ja, jag kan inte förstå hur jag har orkat, men det har ju gått. Det fanns ju ingen hjälp att få ifrån kommunen då. Men jag kommer ihåg en gång - det var 1929. Jag hade legat på sjukhus för jag hade fått varbildning i den ena ansiktshalvan. Då jag kom hem hade jag inte kunnat skrapa ihop något till barnen. Det blev vinter och kallt och inget "bränne" hade vi och då bad pappa mig att gå till Öckerö för att försöka få 5 mått koks. Men när jag kom till Emil Dahlgren så sade han att det inte gick och jag blev ju ledsen när jag blev nekad. Jag tänkte ju på vad pappa skulle säga när jag kom hem. Men då tog han upp 25 kronor ur sin plånbok och lade på bordet och sa: "*Här får du av mig.*" Och jag blev så glad för nu hade jag pengar så jag köpte 5 mått koks och så var den vintern räddad.

Ja, det var då det. Nu har jag pension och det har jag haft i några år. Jag har aldrig haft det så bra som nu. Jag mår så gott nu när jag får sitta här och jag kan ta fram en bok och läsa när jag vill. Och så har jag telefonen och den är det sista jag vill lämna. För tack vare den har jag förbindelse med mina barn och barnbarn och kan höra deras röster när vi talas vid, för de bor ju inte här någon av dem.

Företag och företagare

Smedjor

Det har funnits tre smedjor i Röd som vi känner till. Den första var Hermans smedja (Hilmer Johanssons farfar). Den låg vid den stora stenen som ligger sydväst om Hilmers hus. Vi vet inte säkert när den fanns, men vi tror det var omkring 1850-60. I smedjan gjorde han lite av varje som folk ville ha, men det mesta han gjorde var faktiskt till sig själv.

Sedan var det Viktors smedja. Viktor kom från Tjörn och var bror till Alma, som var Ludvigs första hustru. Han satte upp smedjan 1899 och höll sen på några år. Det som smiddes var mest sådant som hörde fisket till, t.ex. ankare och draggar. Han gjorde även saker till jordbruket, för det bedrevs ju en hel del jordbruk här då. Till bönderna gjorde han kärrhjul, plogar m.m. Viktors smedja låg i Kvia.

År 1942 byggdes en smedja på Gula Skär. Den hade till uppgift att förse fiskebåtarna i Röd med sådant smide som var nödvändigt för fisket och sattes upp av fiskarna i Röd. Den hyrdes ut till Hjalmar Borg och Bror Andersson. Det var en smedja med ässja, svarv, bormaskiner och allt som hör en riktig smedja till. De höll på till 1948. Verksamheten låg nere i ett år och därefter köptes den av Holger Hermansson. När sedan Knut Karlsson köpte del i varvet, så skötte han om smedjan. Deras verksamhet lades ner 1960. Byggnaden såldes 1963 till Bengt Bårman, som hade bilverkstad där några år. Från 1974 används byggnaden till plastfabrik med tillverkning av kanoter och optimistjollar. Nu är byggnaden åter till salu.

Oljeaffärer

I Röd fanns mellan 25-30 fiskebåtar som behövde drivmedel till sina motorer, så Alexius Andreasson köpte 1950 en oljebåt för att sälja olja till båtarna. Före 1950 var det Wilhelm Gustavsson som skötte oljeförsäljningen. När Alexius dog 1955 tog Oskar Eistrand över affärerna. När Oskar dog 1963 togs rörelsen över av Strandkassan.

Trädgårdsmästerier

År 1935 kom Bernhard Bengtsson till Hönö från Gränna där han jobbat i handels-trädgård. Efter en del olika arbeten så startade han Bengtssons Handels- och Anläggningsträdgård i Röd. Han började odla grönsaker, sålde plantor, drev upp fruktträdgård, anlade gräsmattor och planterade häckar och fruktträd. Algot Karlsson köpte in sig i rörelsen 1946. De köpte in en båt som de åkte runt till öarna med på sommaren och sålde plantor. Vintertid såldes även julgranar. 1950 slutade Algot. Samma år byggdes ett växthus för att odla tomater. 1970 öppnade en blomsteraffär i Hönö Klova. 1980 såldes rörelsen till Sten Abrahamsson.

Alvar i växthuset

År 1927 kom Alvar Abrahamsson till Hönö. Han köpte en bit mark av "Skräddarn" på Heden. Den låg på gränsen mellan Röd och Gårda. Där satte han upp ett växthus och började odla gurkor. Ytterligare ett hus byggdes vars ena ända inrymde bostad. Detta hus står kvar idag. Alvar odlade blommor och krukväxter. Han hade också en stor vindruvsodling. Till begravningar band han kransar. 1967 dog Alvar och då övertogs rörelsen av hans hustru Ester. Sonen Sten övertog 1971. 1980 inköptes Bengtssons affär i Klova.

Båtvarvet

Holger Hermansson startade varvet 1947. Hilmer Johanssons gamla tjäveri som stod längst ner på stenpiren inköptes och inreddes till snickeriverkstad. Det första arbetet han fick var att göra i ordning Solbris, en minsvepare köpt i England. Han insåg ganska snart att verkstaden var för liten så han köpte en barack som sattes upp bredvid verkstaden. Det var elva man som arbetade där.

År 1949 övertogs smedjan som stod ute på Gula Skär och som var till salu och då kunde även mekaniska arbeten göras. Allt som hör fiskebåtar till gjordes. Man drev däck, hyvlade master, byggde styrhytter. Som mest byggdes 6 hytter på ett år.

Holger Hermansson sålde rörelsen 1974. Den drevs några år till men numera är verksamheten nedlagd.

Lådaffärer

År 1938 startade John Karlsson ett lådsnickeri i en gammal sjöbod. Han höll på i 6-7 år. Det var tre man som spikade lådor, som sedan såldes till fiskebåtar.

Egon Karlsson var en av dem som spikade lådor för "Karls-John" 1940 startade han eget lådspikeri och som mest var det fem stycken som spikade för Egon. Virket kom i pråmar från ett sågeri i Göteborg. När sågen brann ner 1952 lade Egon ner spikeriet och köpte färdiga lådor i stället. De färdiga lådorna kom från bönder i inlandet, som spikade för att få lite extra förtjänster.

Egon sålde lådaffären 1969 till Wilhelm Johansson, som sen drev den till september 1971. Därefter drevs lådhandeln av Harry "Chefen" Boberg och Osvald Axelsson under några år. Även den verksamheten är idag nedlagd.

Kyrkbåtarna

Innan det blev broförbindelse mellan Hönö och Öckerö fanns det två stycken så kallade kyrkbåtar i Röd. Det var Carl-Johan Eriksson som skötte dessa fram till 1899 då de övertogs av Axel Karlsson tills bron blev byggd. Kyrkbåtarna användes främst till begravningar och för folk som skulle till och från kyrkan. Det var en stor båt med flat botten för kistan och en mindre för folket.

Hilmer Johanssons vadbinderi

Hilmer sålde sin del i fiskebåten Svea 1933. Han ledsnade på fisket, båten var liten, det yngre folket gick med på större fiskebåtar så det var svårt att få besättning till båten.

Han började med att tjära tåg i en äldre sjöbod som han köpte och som stod längst ut på piren vid den första bryggan i Röd. Han började även så smått med att laga snurrevadar och sedan tillverkade han även sådana. Han insåg ganska snart att sjöboden var för liten så han byggde en större byggnad omkring 1938. Som mest hade han 4 stycken anställda och som exempel kan nämnas att omsättningen var 30 000 kronor år 1941. Hilmer slutade verksamheten i vadbinderiet 1970. Han var då 84 år.

Ismagasinet

John Johansson började som så många andra med fiske. Efter en storm 1936 bestämde han sig emellertid för att stanna i land och då lät han bygga det första ishuset.

Naturisen, som köptes i Norge och fraktades hit där den förvarades, togs in i huset. När fiskebåtarna skulle ha is så fick de stora isblocken släpas för hand till iskrossen där de högs sönder i bitar varpå de åkte ner i krossen.

Sedan togs de upp med en elevator och rann ned i ett mått varpå de släpptes via en plåtränna ned till båtens lastrum. Den första båten som isade var Cirona, som tog 67 mått (hektoliter) is à 1,40 kr.

År 1960 byggdes fryseriet för det var svårt att få tag i naturis. Det gamla såldes till Hönö Röds Båtvarv. Mariana var den första båten som isade i fryseriet och det var den 28 juni 1960 och hon tog då 275 lådor is à 2,25 kr.

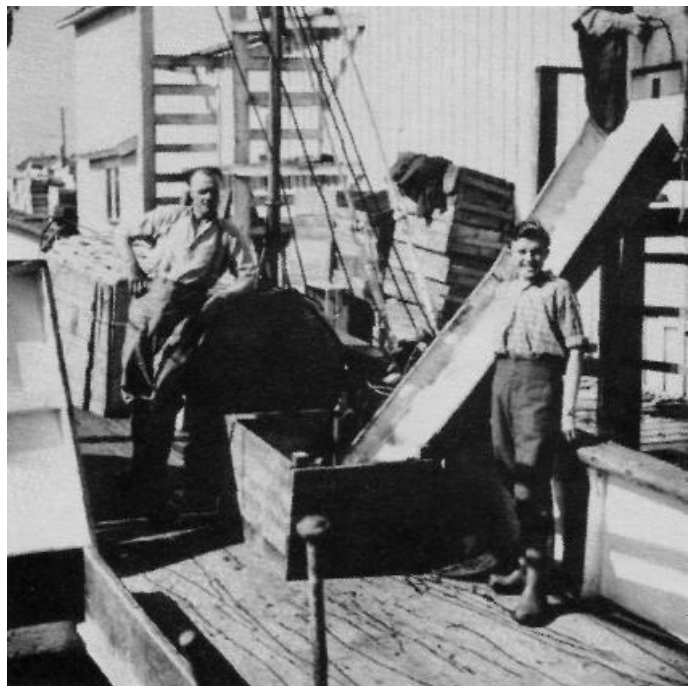
Den 20 maj 1975 lades fryseriet ned. Då lönade det sig inte längre eftersom det fanns för få båtar som köpte is. Den sista båten som köpte var Vinita som den 20 maj isade 186 lådor. Priset var då 3,50 per låda.

Flickor lossar is (1960). Isen transporterades från Norge och Vänern.

Isen lossas från fraktskutan och tas in i lagerhuset. John Johansson och Sten Terneholm tar emot isen (1960).

Vid rännen på Wailetts däck övervakar Einar Börjesson och Børge Christensen isningen (1955).

Småbåtsbyggeri

Bernhard Johansson kom till Röd år 1890 från Hällsvik på Hisingen. År 1915 började Bernhard bygga småbåtar (dårar). Han stod då utanför sitt boningshus och byggde dem. Detta höll han på med i några år men övergick snart till fisket. När han slutade med detta 1935 började han snickra tillsammans med Manne. De gick runt och satte upp staket, gjorde diverse småreparationer, byggde sjöbodar på hamnområdet m.m. Sen började han bygga "dårar" igen, men nu stod han inne i en sjöbod och jobbade. Den siste "dåren" byggde han 1957 vid 85 års ålder. Bernhard dog 1966, 92 år gammal.

Bernhard Johansson (1955).

Livsmedelsaffärer

Det har funnits fem affärer i Röd. Den första startades av "Samwell", Samuel Johansson, år 1892 i den östra kammaren hos "Sôffis" (Anders Bengtsson). Några år senare flyttades affären till "Hermans" (Johannes Hermansson) där den drevs tills den nya affären byggdes 1904. Denna affär drevs av "Samwell" tills han dog 1931. Affären övertogs då av hans dotter Anna B. Carlsson som drev den tills den 1 januari 1950 då den såldes till Einar Forsberg. Han ägde affären i ett år då han gick i konkurs och affären såldes på auktion 1951. Anna övertog lagret och öppnade affär i källaren hos Astor och Birgit Corneliusson där hon hade verksamheten tills hon gick i pension hösten 1961.

Svea Johansson och Beata Lidman i "Samwells" affär (1920).

Handlare-Karl (Karl Larsson) öppnade en affär i Röds hamn 1912. År 1918 övertog Wilhelm Gustavsson affären och han hade den till 1960 då den köptes av Wilhelm Johansson. Han drev den till år 1978 då den lades ner. Numera används huset som åretruntbostad.

Fritz Edvardsson-Wassvik öppnade en affär i sin källare 1930 men den var bara öppen till 1936.

År 1937 byggde Alexius Andersson en speceriaffär på samma plats där det stått en potatiskällare. Han fick stänga sin affär efter några år 1942.

Hönö Röds Speceriaffär byggdes 1945 av Algot och Ammy Larsson som hade affären till 1947. Sedan drevs den av Nilsson i ett år. Åren 1949-50 drevs den av Åke Berntsson. Ingemar Österman hade affären åren 1951-53. Då övertogs den av Gustav Johansson som hade den till 1968 då den övertogs av Britt Österman. Hon drev affären till den 1 september 1970 då den stängdes.

1984 byggdes en ny affär av ICA, för det har inte funnits någon i Röd sedan 1978.

Utdrag ur reskontra

Det var vanligt förr att man handlade på bok. Då kunde det se ut så här i handlarens reskontra.

1899		Lars A. Andersson köd	
		Debet	Kredit
1899	An 8 Per		
	Transport fr. sidan 59	29 52	13 81
Aug	5 An 2 lit drick	16	
	12 " 10 li Ferrissa	5 00	
	" 5 1/2 Fly Röd färj	1 75	
	" 5 " Lintkvist	2 50	
	" 1/2 Fly. Blå färj	75	
	14 " " Smär	1 05	
	18 An Chaffjacet	2 15	
	" 5 al. Vef i 131	65	
	" 1 Trödrull	11	
	" 1 al. Dammeskill	16	
	" Ost	1 56	
	19 " 1/2 Fly Smär	1 13	
	" " " Caffé	65	
	" 1/2 " Fatsocker 33/ Drick 09/	37	
Sep	8 " 1/2 Fly Smär	1 13	
	" " " Ratsocker	33	
	9 " 1 Kg Gul Farin	53	
	" 1. Söja	35	
	" 25 Kg. Hefrenyöl	3 38	
	" 3 li Kalkjära	75	
	" 3 stäng. Nigeroört	18	
	12 " 1/2 Fly Toback	23	
	13 " 1/2 Fly Caffé	65	
	" 1/2 " Smär	1 13	
	" 1/2 Kg Ratsocker	33	
	" Ost	90	
	16 " 8 Kg. Hefrenyöl 1/4 1/2 Kg. Smär 131	2 29	

Utdrag ur inventering

Inventering i Gläns Råd den 2/107

1 styk 1/2 styk Pärar 38/	253 styk 1/2 styk Pärar 40/	78
80 " 74 " 53/	18 " 24 " 8/	61
18 " 55 " 34/	5330 styk anslagsspår 102/	144
1 styk Karameller 26 styk. & Öppur karameller 4/		140
6 styk 1 8/	1 styk Tång Kebab 145/	190
1 styk Reppell 40/	97 Bannier 80/	120
8 " almanackor 104	1 styk Taback 500 280	384
430 styk Taback 7/	406	406
1 styk abstrakt Bäfte 135/	810/ 1250 styk abstrakt 110/ 138	948
rekar 15	& rekar Tättugstuds 25	40
7 styk Bäfte 133/	931 910 styk Bäfte 103	1483
2 styk rekar		50
2 Plämbäckar 150	3 styk Plämbäckar 150	300
8 Bäst skatiska band 120	4 styk 50	120
4 styk 4 styk 440	7 styk 4 styk 440	580
3 styk 4 styk 440	6 styk 4 styk 440	1175
2 " 4 styk 440	50/ 4 styk 440	20
3 styk 440	440	72
3 styk 440	440	65
1 styk 440	440	54
3 styk 440	440	755
1 styk 440	440	80
1,2,20 styk 440	440	786
3,9 styk 440	440	30
6 styk 440	440	146
1,2,20 styk 440	440	38
2,2,20 styk 440	440	98
2,2,20 styk 440	440	110
2,2,20 styk 440	440	165
2,2,20 styk 440	440	40

Hamnen

Vid sekelskiftet var Röds hamn varken stor eller djup. På den tiden fanns det bara mindre träbryggor i hamnen. De stora fiskebåtarna kunde inte komma in, utan man hade en eka vid bryggan i vilken man rodde ut till fiskebåten som låg förtöjd ute i sundet. Äldre personer kallade dessa öppna förankringar för "pårn", pålen, vilket antyder att båtarna förtöjdes vid en påle som var nerslagen i botten. Det var ett öppet läge när den nordvästliga vinden ökade och sjön gick hög i sundet. Det hände att det blåste upp mitt i natten och att folk gick runt och väckte varandra för att gå ner och se till båtarna. Det hände till och med att folk fick sätta livet till vid sådana tillfällen. I november 1922 omkom Johan Petter Johansson vid arbete i dåligt väder ute i sundet.

Den första större bryggan byggdes 1909. Det var en träbrygga som inte stod så många år innan masken hade gått i den.

Det byggdes en ny som stod på stenkar. Räls lades ovanpå och sedan däckades bryggan med trä. Men i längden kunde man ju inte leva med bryggor som större båtar inte kunde lägga till vid. Så 1929 beslutades att Hönö Röds fiskhamnsförening skulle bildas. Nu skulle det bli ordning i hamnen. Och så blev det. På första mötet utsågs en styrelse som bestod av nio personer.

Ett av de första förslagen inom föreningen var att ändra bron mellan Öckerö och Hönö, så att den skulle gå lättare att öppna. 1908 hade den första bron byggts. Den gick emellertid inte att öppna. I samband med att den gjordes om till öppningsbar, i slutet av 1920-talet, så muddrades också rännan så att dåtidens 50-fotsbåtar kunde gå genom sundet. Men väntetiden vid broöppnandet var lång och det var arbetsamt att för hand veva undan bron, som låg på en slags rullar.

Men trots att bron ändrades så blev det aldrig någon livligare trafik genom sundet. Båtarna blev ju dessutom större och man gick hellre utsidan öarna till fiskhamnen.

År 1931 bestämdes det att mark skulle köpas in till ett hamnområde. Hilmer Johansson utsågs att ordna detta. I december 1931 ansöktes om statsbidrag, för att man skulle kunna sätta igång med arbetet. Det startades 1932. Först lades vågbrytaren och sedan byggdes bryggan. Allt var klart 1936. Men en riktig hamn skall naturligtvis ha ett ishus också så samma år bestämdes att ett sådant skulle byggas. Isen fick man från Norge och den transporterades därifrån med en fraktskuta. Ishusbyggnaden ligger fortfarande kvar men används numera som verkstad.

Gösta Johansson på Grötö (född 1912) var med och byggde hamnen. Han berättar hur stenpiren kom till. Det var ju mycket sten som gick åt. Den fick man genom att spränga östra delen av "Kviaberget" som ligger ett hundratal meter från hamnen. Räls hade lagts ut över Hanses-Alfreds äng ner till hamnen. På en tralla transporterades stenen ut på piren allt eftersom den blev längre. Ilastning i trallan och avlastningen vid piren skedde med en handvevad kran. Det var ett tungt jobb. Arbetstiden var från 7-tiden på morgonen till halv 5 och en halvtimmes rast. På den tiden arbetade man på lördagen också. Dynamit-Albert var sprängarbas. Man arbetade med handslägga och borr. Lönen var en krona i timmen. Även en del berg under vattnet sprängdes bort. Då stod man på en flotte - en man höll borret och två slog. Det kunde vara svårt ibland när flotten gungade. För träbryggan som byggdes samtidigt gjordes stora träkar som sänktes till botten och fylldes med sten. Uppe på dessa byggdes bryggan. Gösta Johansson hade bra erfarenhet av Rödboarna.

Många gånger hade man glänt kvar verktyg efter arbetets slut. Men dagen efter hade alltid någon lämnat in dem hos handlaren eller också lämnades de till arbetarna dagen därpå.

Här kan man se hur det borras för hand på flotten.

Men hamnen visade sig snart vara för liten för antalet fiskebåtar. När det var många båtar inne samtidigt så kunde de ligga ända upp till fem fiskebåtar i bredd.

I början av 1950-talet gjordes ytterligare en utbyggnad av hamnen och beslutades att göra en småbåtshamn utefter strandkanten söder om den nya utbyggnaden. Vid denna tid var det fortfarande full fart på fisket, så samma år bestämdes det att ett modernare ishus skulle byggas vid hamnens södra del. Detta ishus fick så småningom lägga ner sin verksamhet och togs då över av Hönö Industriprodukter.

År 1959 ersattes den dåliga träbryggan av en brygga i betong. Ett par år efteråt gjordes den hundra meter långa kajen i ordning och den fick även en kant av betong.

Småbåtarnas antal ökade för varje år och det var dags att ge mera plats för dessa. Sålunda iordningsställdes den västra hamnbassängen och nya bryggor byggdes på 1960-talet. Antalet fiskebåtar började nu minska och idag kan vi nog kalla hamnen en småbåtshamn för nöjesbåtar, mer än en fiskehamn. Vad vi kan se idag så är det inte så stort hopp om en uppgång för fisket. Men vem vet, tiderna ändras. En vacker dag kanske hamnen åter fylls av fiskebåtar och på nytt används till det ändamål den byggdes för.

Hamnen på 1940-talet.

Hamnen under tillbyggnad på 1950-talet.

Hamnen med många båtar sedd från sydväst (1959).

Hamnen idag från samma plats (1985).

Vadlag och räcken

Carmas vadlag (1916).

*Övre raden: Karl Olsson, Bertil Eliasson, Ivar ? (från Tjörn) Alex Andreasson, Albin Larsson, Axel Karlsson, Osvald Karlsson, Hans P. Larsson, Manne Johansson, Lars Corneliusson och August Karlsson.
Nedre raden: Abraham Andersson, Alfred Andreasson, Karl Corneliusson, Oskar Corneliusson, Gustav Hansson, Karl Eliasson och Lars Andersson.*

Vadlaget Boren-Neptun (1928).

Övre raden: Bernhard Ludvigsson, Oskar Olsson, Alexius Andreasson, Ludvig Årman, John Johansson, Oskar Österman, August Listerberg, Amandus Olsson, Gustav Karlsson och Harry Boberg.

Undre raden: Ernst Johansson, Johannes Andersson, Emanuel Karlsson, Amandus Olsson och Lars Nilsson.

Sveas vadräcke omkring (1940).

Kvinnan kring sekelskiftet

Efter skolgång och konfirmation gällde det att hjälpa till där det behövdes. Någon lön var det knappt att tala om. Man kunde arbeta som piga, ta hand om barn och hushåll där mamman var sjuk eller låg i barnsäng.

Vid storbak så hjälptes alla åt. Ugnen skulle eldas upp med fina "bröträ". Det var noga med att det inte fick finnas mjöl på kakorna när de gräddades. Det bakades mjuka men mest hårda kakor av vete- eller rågmjöl. Hålen i kakorna hade funktion: de kunde hängas upp i skrubbar eller i taket på en stång.

Här ser ni hur Anna Andersson, Sanna Larsson, Judith Olsson, Elin Wassvik och Svea Boberg sitter i köket hos "Svarvarns" och klipper matrassar (1933).

Innan badgästerna flyttade ut, bakades hela sommarbehovet. Sedan städades hela huset - köket skurades från golv till tak.

Flickorna fick även hjälpa till vid fiskeförberedelser. Det gällde att "agna backer" - det var rev och krok som agnades med sill eller blåmusslor som bete vid torskfiske. För det betalades 25 öre tråget (1200 krokar).

Tvätt fanns året om. Den kokades i gryta hemma, drogs sedan på kärra till "vättnet" eller "sudda" där de sköljde tvätten. Man slog med ett bösteträ så att luten gick ur.

Egen potatis sattes på våren. Det var basfödan och den skulle räcka hela året. Potatis, fisk och sill var den vanligaste födan. Kött eller fläsk fanns bara till jul. På julen åt man skinka, fläsk, korv och ost. Osten tillverkades när mjölken var fet på sommaren. Den gjordes i mönstrade fyrkantiga träformar. När det var dåliga tider kunde man köpa en säck gråärter billigt av någon bonde på Inland. De kokades och åts med mjölk. Det var gott och nyttigt.

Det var vanligt att man höll sig med några får. Ullen kardades och spanns, garnet användes mest till vantar och sockor men även till att sticka sig en underkjol att ha under på vintern.

Virkade västar användes också utanpå blusen. Annars stickades och virkades det inte så mycket. Men det vävdes desto flitigare. Vävstolen fanns i nästan alla hem. Man fick gå runt till släktingar och grannar och även till andra öar för att hjälpa till och väva. Det var randigt bolstervar, lakan, gardiner och mattor. För det kunde man få lite till sin egen hemgift.

Man samlade även vasstoppar som stoppning i madrasser (rörtoppsbolstrar). Kläderna syddes hemma. Långa kjolar med många veck nertill som kunde släppas på efter hand man växte. Fint arbetade blusar syddes. För att inte smutsa ner blusen användes blusskydd utanpå. Var man riktigt fin så hade man ett vitt förkläde och även huckle på huvudet.

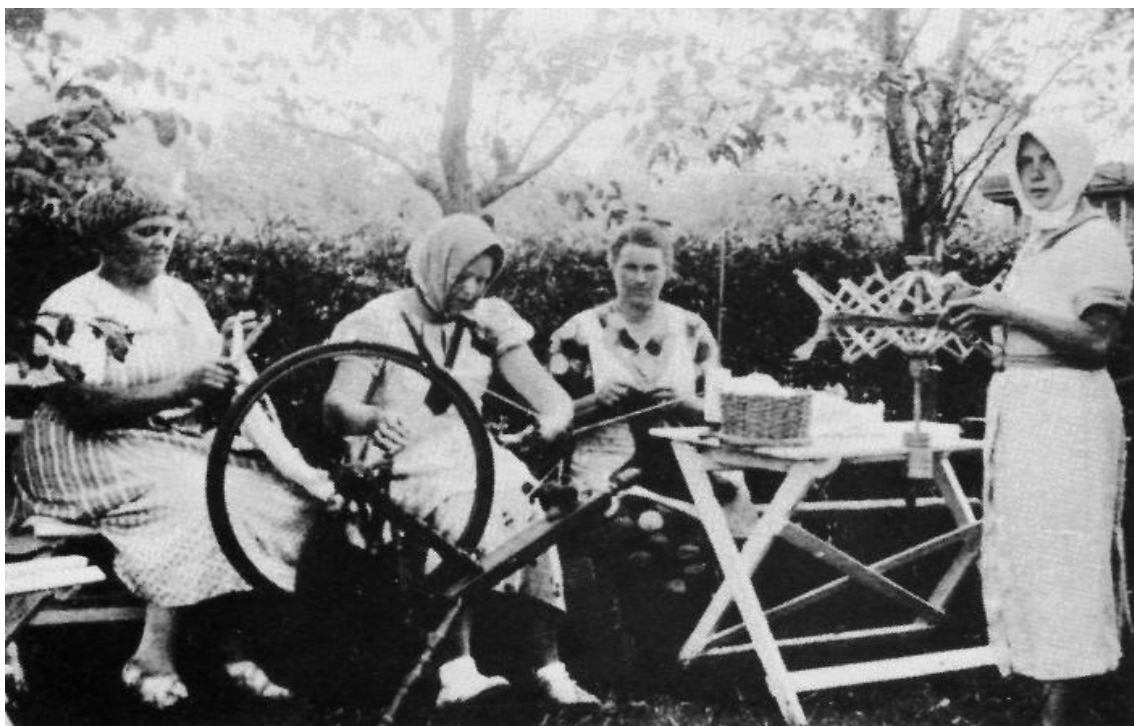
Uteplagg kunde vara en lång jacka eller kappa på vintern. På fötterna svarta kängor eller om man var riktigt fin - knäppkängor.

En del nöjen fanns också. På sommaren ordnades dans på bryggor, på vintern inomhus. För att inte bli för varm under de långa kjolarna rullades de långa svarta yllestrumporna av innan man gick in och gömdes i snön utanför. Det gällde att komma ihåg var man gömt dem när dansen var slut.

Symöte i det fria med Hanna, Berta, Helena, Milda, Frida, Post-Anna, Lydia och Karin (1942).

Kvinnosysslor

Det hände ibland att även spinnrocken fanns med ute i trädgården (1934).

Från Björnhuvudet omkring 1930. Bl.a. Rödöserna Laura, Vivi, Hanna, Aina, Aina och Sylvia.

Vilar en stund för fotografering under höbärgningen gör bl.a. Elin och Inga Wassvik samt Aina och Lilly Hansson (1935).

Svea Johansson och Signe Johansson (1944).

Redo att ta upp potatis är: Karin Corneliusson, Maria Olausson, Karl-Olof Olausson, Margot Karlsson, Ragnar Olausson, Olga Olausson och Anna Olausson (1937).

Potatisupptagning med Anna Johansson, Annie, dottern Doris, Sylvia, Aste och Judith (1935).

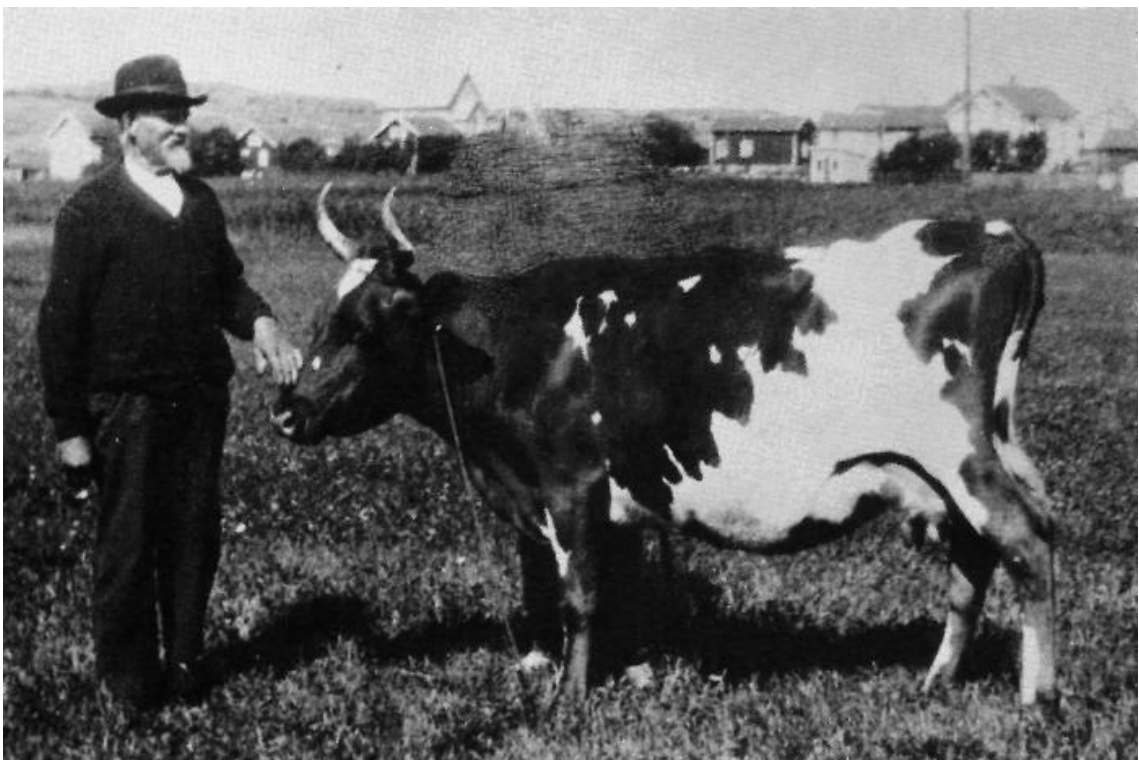
Här har vi Lydia Isaksson, Karin Persson, Olga Olausson, Blenda Olofsson och Vivi Larsson (1935).

Karin, Margot, Sylvia och Elsa. Bakom flickorna ses Amandus Olssons hus och året är 1932.

Frida Eistrand mjölkar Stjärna (1932).

Lars P. Nilsson, "Agustes Lars" (1935).

Pontuses Klara med Dagnys hus i bakgrunden (1932).

"Sneckarns" Agda mjölkar (1915).

Tvätt och mattskurning

När trasmattorna skulle skuras rena efter vinterns nedsmutsning så tog man dem under armen och gick kvällen före till dammen och lade dem i blöt. Man lade stenar på mattorna för att de skulle ligga under vattenytan. För det mesta var det i "vättnet" som mattorna skurades. Men i Agnesedammen var det så fina platta berg att ligga på och så fanns det fina "stenhawa" (gårdsgårdar) där man kunde lägga dem på tork. Nästa morgon gick man så till dammen för att skura mattorna. Man använde vanlig grönsåpa och en rotborste och skurade dem med. Sedan sköljdes mattorna i dammen och därefter lades de upp på "hawen" för att torka. Nere vid Gula Skär skurades också. Där var det djupt och lättare att skölja mattorna. Färgerna i mattorna blev dessutom mycket klarare i saltvattnet.

Vid Vattnet skurar Lydia Isaksson, Svea Olsson, Helga Andersson, Judith Olsson och Amanda Karlsson (1916).

Att tvätt och mattskurning upptog stor del av kvinnornas arbete framgår av fotona.

Milda Axelsson, Bernhard (Farbrorn) Börjesson och Mimmi Axelsson (1938).

Elsa Andersson skurar byxor vid Valedammen (1934).

Anna B. Karlsson tvättar och Svea Johansson hänger upp tvätten (1920-talet).

På åker och äng

Janne Flink med dottern Greta bärgar hö. Han körde också ut varor till affären i Röd (1920).

Anton i Gårda kör in hö och på lasset ses bl.a. fru Strömblad med barn och Jean längst fram (1915).

Flickor i Röd

Jeans Anna med badgäster. Ida i bakgrunden krattar hö (1935).

Vivi, Kerstin, Blenda och Nanna (1932).

På väg till lördagsdansen (1932). Mitzi, Mimmi, Blenda, Greta, Nanna och Elsa.

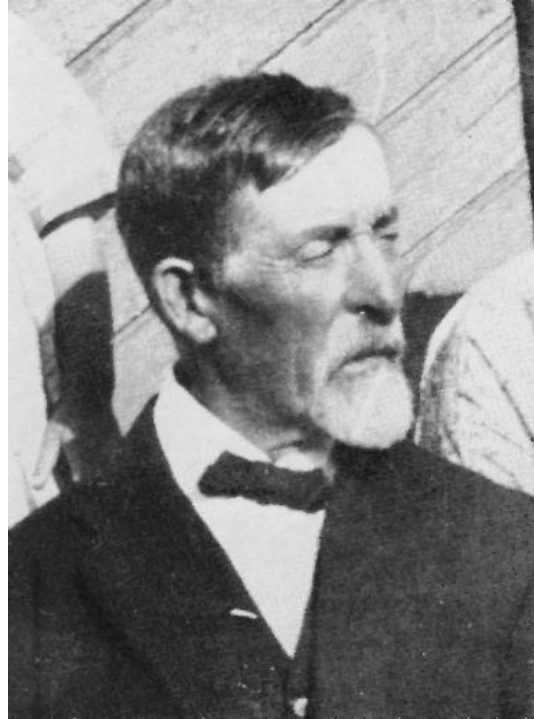

På "Alfreds" äng med Augusts och Axels hus i bakgrunden (1932).

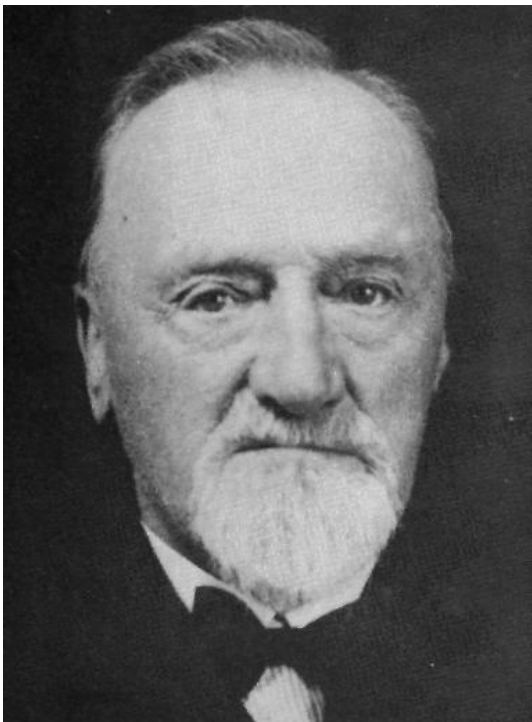
Kända ansikten

Gustava Karlsson, "Stava" (1980).

Johan Nilsson, "Nilsen" (1933).

Leonard Karlsson, "Skepparn" (1934).

Nils August Andreasson, "Gubben August" (1900).

Anders och Helena Karlsson splittar backer (1951).

Olauses Kal och Hermans Anna (1943).

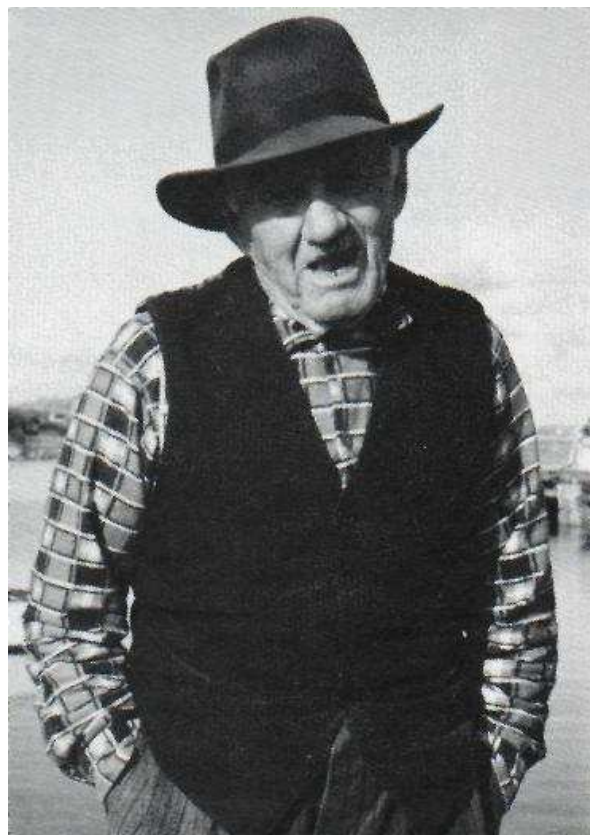
"August på berget" Olsson (1953).

Från vänster: Gustav i Kvia med Ingela på armen, Abraham Andersson, hustrun Anna och Karin (1938).

Johanna Nilsson (1938).

August "Acken" Karlsson (1955).

Albin Larsson (1910).

August Larsson, "Sjöman" (1945).

Hermans Karl säljer fisk och krabbor (1930).

Albertina Eriksson, "Albertina-Mor" (1938).

Selma Eliasson vid väven (1955).

Johanna Larsson, Hedda Hermansson, Anna Olausson och Amanda Hermansson (1905).

Augusta Johansson (1932).

Olauses-Karl och Tapper (1942).

Andreas-Hanses-Alfred med hustru Emelina och deras första barn Alfrida som dog vid 4 års ålder. Fotot är från 1938.

Sôffies begravning

En vanlig sed vid dödsfall var att liket ställdes ut till allmänt avskedstagande innan man for till kyrkogården. Fotot är från "Sôffies" begravning. Sofia, som hon hette, var systerdotter till Anders Bengtsson. Hon ägde huset som hon bodde i. Det byggdes i slutet på 1700-talet och revs 1925.

"Sôffies" hus. Framför huset står Gustav Andersson och Beata Lidman (1913).

Från Sôffies begravning (1928).

Fotografier

Klass 2 Gårda skola (1905).

Evald, Zacharias, Olle

Gustaf, August, Knut, Alexander, Herbert

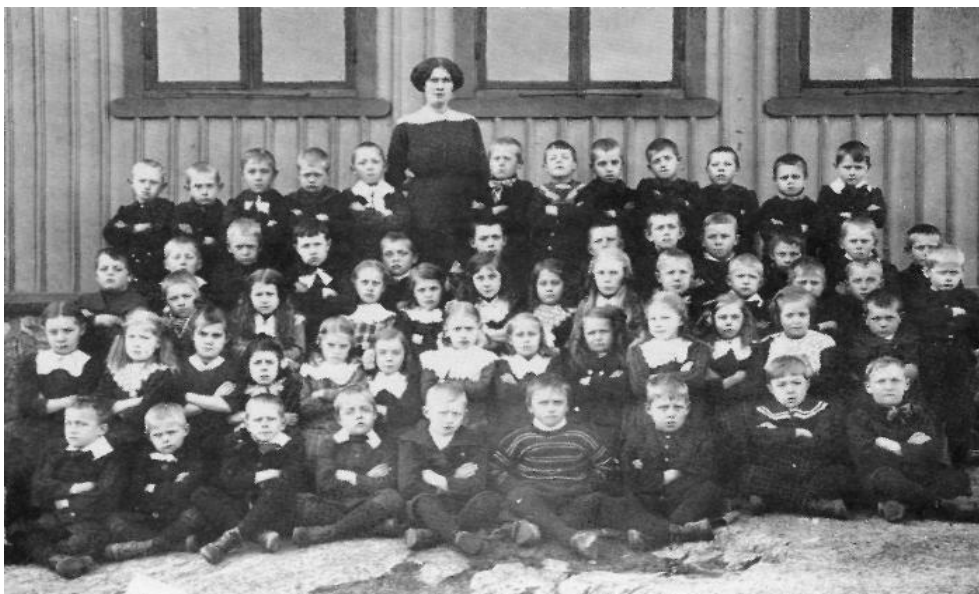
Ruth, Helena, Anna, Annie, fru Holmgren, Signe, Helfrid, Agda, Ally

Sven, Annie, Anna, Maria, Helga, Viktoria, Lilly

Fritiof, Olle, Erik, Erik, Erik, Amandus

Söndagsskoleutflykt i Rödbergen (1917).

Klasserna 1, 2 och 3 i Gårda skola (1914).

<u>Bakre raden från vänster:</u>		Osvald Axelsson	R	Märta Karlsson	R
Åke Börjesson		Artur Olsson	R	Karin Karlsson	R
Ernst Eliasson		Oskar Eistrand	R	Valborg Olofsson	R
Ragnar Andersson		?		Ida Olsson	R
Ragnar Olsson	R	Leonard Axelsson	R	Magda Sörensson	
Johan Alderblad				Hildur Karlsson Åvall	R
Helga Risbäck		<u>Tredje raden från vänster:</u>		Anna Larsson	
Knut Karlsson	R	Sakris Hjalmarsson??		Ester (Olinders)	
Johannes Berntsson		Tekla Alexandersson		Mimmi Andersson	
Oskar Österman	R	Beata Lidman	R	Anni ?? Andersson	R
Oskar Johansson	R	Beda Karlsson	R	Ingvar Corneliusson	R
Justus Johansson	R	Mina Hansson			
Arvid Eistrand	R	Linnea på Heden		<u>Främre raden från vänster:</u>	
Einar Bryngelsson		Rut Olofsson		Alek Edvardsson	
		Evald Karlsson	R	John Edvardsson	
<u>Andra raden från vänster:</u>		Stig Zackrisson??		Valentin Alexandersson	
Alek Bergagård		Karl Johansson	R	Torsten Eriksson	
Alf Johansson	R	Ture Alexandersson		Alvar Bernhardsson	
Helge Hansson		Valfrid Olsson	R	Bertil på Heden	
Astor Olofsson				Karl Märs	
Alvar Corneliusson	R	<u>Fjärde raden från vänster:</u>		Johan Roman	
Gunnar Pettersson		Gunhild Karlsson	R	David i Hässla	
Ivar Torgersson		Mabel Zakrisson			

Skytteföreningen (1915).

Bakre raden från vänster: Knut Rohman, Erik Andersson, Amandus Olsson, Alexius Andreasson, Arvid Karlsson, Erik Larsson, Julius Larsson, John Karlsson och August Andreasson. Mellersta raden från vänster: Aron Larsson, Olle Karlsson, Henning Karlsson, Axel Andersson och Oskar Karlsson. Främre raden från vänster: Hilmer Johansson, Frans Karlsson, Julius Olsson och Albert Johansson.

Bobergs hus som ligger vid Ersdalsvägen 19 (1920).

Foto av cyklister (1931). Här poserar grabbarna i Röd framför fotografen: Arvid, Helge, Arvid, Georg, Ragnar, Gerhard, Amandus och Gunnar.

Kalle på Törnäs med familj framför sitt hus (1899). Huset, som ligger vid Röds hamn, tillhör nu syskonen Milda och Sture Axelsson.

Samlade framför Johan-Petters hus ser vi Elsa, Mandus, Nanna, Arvid, Gösta, Mitzi och Alvar (1932).

*Hörnskåp från 1800-talets början som står i
Hönö hembygdsgård. På skåpet står att läsa
HSS (Hans Svensson) och PNAD
(Petronella Andersdotter).*

Jul, påsk och andra berättelser

En nybörjares vedermödor

av Arvid Eistrand

Ute i skärgården fanns det inte många yrken att välja på när skolan och lekåldern skulle utbytas mot den tvingande nödvändigheten att klara sin egen och anhörigas försörjning. Flickorna hade två möjligheter att välja på - att gå hemma tills dom blev gifta eller att ta en hushållstjänst i någon familj. Pojkarna hade inte stort mer att välja på men dom hade den fördelen att fiskenäringen stod öppen för alla, och för detta yrke var de flesta väl förberedda. Knappast någon fiskare kommer väl ihåg när han först vistades i en båt eller när han lärde sig laga nät, slå känsor eller sätta på krok. Från småpojksår hade dom kajkat och vrickat och seglat i småbåtar och stränder och bryggor var den omgivning där dom trivdes.

Det blev dock mera allvar och hårdare tag när det bar ut på öppna vatten i större båtar. För dem som led av sjösjuka kunde början vara mycket svår. I de gamla båtarna bestod barlasten enbart av lösa stenar. Skansdurken var av grova brädor. Vid fiskeresans slut skulle durken göras ren. Man langade ner pytsar med saltvatten och skrubgade så gott det gick. Vatten och skit åkte ner genom durken till barlasten och samlades lager på lager. När man sedan kom ut i dyningen och vattenresterna kom i rörelse var det inte angenämt att komma ner i skansen och ändå värre om kaffekitteln stod och ångade. Det kunde knappast förväxlas med parfymdoft. Härtill kom att nybörjaren som regel skulle börja som kock. Det är inte att undra på att kocken ibland blev glad då det blåste så mycket att man fick gå mot land igen.

Nybörjarens första erfarenhet av arbetslivet blev ofta sillfiske med snörpvad. Laget bestod av fyra man i följaren och fjorton man i vadbåten. I skansen var det två enmanskojer och sex tvåmans. Maten kokades på öppna durken, och som matbord hade var man locket till sin mattina lagt över knäna. Gemensamt var bara kaffet. Allt annat fick var och en koka eller steka till sig efter egen råd och behov. Potatisen koktes i en stor kittel och i denna lade var man sina fem, sex stycken i en nätpåse. Kocken hade uppdraget att sköta koket och gud nåde honom om han förväxlade påsarna.

Man ska ha varit i en skans med fjorton mans besättning för att kunna göra sig en föreställning om tillvaron där. Några förmåner hade den unge nybörjaren inte men genom den hårda tillvaron tvingades kanske fram lite bättre motståndskraft. Men man skulle bara akta sig för att köra ut armbågarna för långt.

Den mesta tiden låg fiskeflottan i Skagens hamn. Det fordrades ju vackert väder för vadfiske. När kvällen kom och det blev dags att gå till kojs kom den verkliga prövningen. Den som hade innerplats i en tvåmanskoj hade all anledning att önska sig en trivsammare tillvaro här i livet. Fram på morgonsidan när alla hade andats och blåst, snarkat och vridit sig i ett antal timmar, därtill släppt ut en större mängd mindre angenäm luft, då fanns det knappt syre till den svaga lågan i oljelampan som hängde i taket längst fram. Det var säkert ett tvivelaktigt nöje att dela koj med lagets störste man. Blunda och tänk på att ligga innestängd en hel natt på en hård halmmadrass med ett köttberg på ena sidan och bordläggningen på den andra och däcksbjälkarna några decimeter ovanför. Att begära att komma förbi och upp på däck mitt i natten var något man aktade sig för i det längsta. Det var bäst att vara beredd och tömma alla behov innan man kröp in på kvällen.

Kanske hände det att mannen som blockerade kojöppningen själv skulle upp på däck för behövs uträttande. Då fick man chansen att snabbt komma upp och få en nypa välbehövlig frisk luft och lika snabbt komma sig ner och in i avspärningen igen. Men det var inte enbart "fiskarlivets skuggsida" man upplevde. När vinden stillnade och sillflottan stävade ut i den stjärnklara vinternatten och alla ljusen lyste runt om från en massa båtar, då upplevde vi en slags befrielse som är svår att beskriva. Slog då fiskelyckan till och vi fick en bra last, ja då glömdes förtret och illamående till nästa gång då vi stävade hemifrån och vi i dyningarna på nytt kände odören från barlast och slagvatten.

Julfirande

Hilmer Johansson berättar:

Affärerna hade öppet på julafton. De var tvungna helt enkelt att ha öppet för att man skulle få färsk mat. Det fanns ju inga kylskåp eller ännu mindre några frysar vid den här tiden. Julen var den största högtiden på året så om det gick så skulle det vara lite extra. Då köptes det svagdricka och den fanns på ankare. Den var rätt så billig och god var den också. Barnen skulle ju ha något också och då hände det att dom fick lemonad för det fanns det. Den kom bra tidigt hit ut, men det var inte vem som helst som kunde köpa den för den var dyr. Den kostade 25 öre per flaska. Annars fick man dricka vatten. Det fanns riktigt vatten och det var gott.

På min tid var det inget särskilt firande, men pappa talade om hur det hade varit förr. Då tog man in halm och bredde över golvet och så hade de roligt där. Halmen togs in på julafton och den låg inne tills nyår var över. Konstigt nog så vet jag inte att det tog eld i halmen någon gång.

När jag var barn firades inte jul så mycket. Det blev la för många barn och då blev det för dyrt. Nog försökte man att få något gott till jul. Många tröstade sig med brännvinet. På den tiden var ju brännvinet bra billigt. I min barndom kostade det 90 öre litern. Det har ju blivit lite dyrare sedan dess.

Med mat kunde det vara nog så knappt beroende på väderleken. Kom inte fiskarna ut till jul och fick fiskat så kunde det bli knalt. Då fick man suga på ramarna. Men de försökte allt att få något lite extra till jul. Något ljushuvud fångade alka men ibland var de så feta att de inte gick att äta.

Julklappar var det väl dom som fick om dom varit snälla, inte annat vad jag vet. Jag fick då aldrig någon och ändå var vi inte bland dom som hade det sämst, för vi hade ju gård. Fruntimren försökte pynta så gott de kunde och om det fanns möjligheter så fick barnen något extra. Det bakades småkakor och då brukade ju barnen få några stycken och ibland fick de en lussekatt också.

Sen var det sed att man inte fick bära ut julen. Seden var att om man varit på besök hos någon skulle man ha förtärt något, mat eller dryck innan man gick därifrån.

När så juldagen kom så skulle en gå till julottan naturligtvis, om det nu gick, för det berodde på hurdan "vörnan" (vädret) var. Vi fick ju gå sjövägen och var det regnigt och "snuskete" i båten så var det värst för fruntimren. Karlarna var det inte så noga med för dom var ju vana men fruntimren har det ju alltid varit lite extra med. De "kwidde" många gånger men om det fanns möjlighet så skulle vi allt gå till kyrkan. Det var inte så fina vägar på Öckerö då heller. På Kanndalsliden kunde man kana en bra bit på ändan om det var halt och det var inte så lätt för det var ju kolsvart så man hade svårt att se var man gick.

Min barndoms jul

Magda Björck berättar:

I god tid före jul tog man båten in till stan och handlade. Man bakade nära jul så att brödet var färskt till julafton. Det bakades "julhögar" som brödkakor eller lussekattor sattes på varandra och i högen sattes strumpstickor och på stickorna sattes "mjölkepiger", vilket var pepparkaksgubbar. Högen fick stå framme över jul. Efter jul åts pepparkaksgubbarna upp men brödkakorna var då för hårda.

Ett par dagar före jul kom far hem med ett ankare dricka. Vi barn fick följa med ner i källaren och smaka när far satte kranen i ankaret. Dan före julafton kläddes granen med "bakelser", papperskarameller, ljus och glitter och julkärven sattes upp på grindstolpen.

Det förekom inga julklappar, men på julaftonskvällen fick man sitta inne i rummet och äta. Något som man inte fick annars. Man åt saltlånga med vit sås och potatis, sedan risgrynsgröt. Granen tändes inte förrän man åt gröten. En gång tog ett julbord eld, men det släcktes med en gång. Någon tomte kom inte men det sattes ut gröt till honom.

På juldagen gick man till Öckerö på julotta. Det var när bron var nästan färdig så att man hade lykta med sig och gick över Lökholmen. Senare på dagen kom släktingar och bekanta från andra öar och då åt man frukost. Övriga juldagar hade man julkalas. Då hälsade familjerna på varandra.

På nyårsafton vakades det nya året in.

På trettondagen gick barnen med stjärnan för att samla in pengar. De var utklädda till Herodes, Judas med pungen, tre vise män och Mörjelands konung och dom sjöng sin stjärnvisa. Detta var en sed som förekom nästan överallt.

Påsk

Hilmer Johansson berättar:

Påskfyr vet jag inte hur länge det har funnits; men det är ju så länge jag minns. När jag var barn hade vi fyren på "Hunhöleberg". Då hade vi fintjärtunnor till att börja med, för det mesta åtta stycken, så lade vi halm i tunnorna för att tända med.

Vi hade en fest också. Då hade vi salat ihop pengar som vi köpte ägg för och kokade. Dom åt vi upp och till dem drack vi brännvin. Det skulle ju alla dricka. Men så var det några som inte drack, och dom var ju inga karlar, dom var kärringar. Och om det kom någon som inget hade med sig så var dom inte välkomna. Dom kastades ut. När det sedan blev för många hus runtomkring "Hunhöleberg" så kunde vi inte ha fyren där. Det kunde ju ta eld i husen. Jag tror inte det har varit någon fyr där sedan 1920 då den flyttades till Lille-Valen.

Frida berättar

När Fridas pappa, Hanses-Alfred, skulle bygga ny ladugård (på samma plats som den gamla stod) ville han ha hjälp av Röds ungdomar att bära upp virke från hamnen. Det var ju vanligt på den tiden att man hjälpte till med sådant arbete. Han fick då lova ungdomarna att om de hjälpte honom skulle de få lov att ha fester i ladugården ibland.

Det fick dom också när den var färdig. Men en gång hade det varit för mycket oväsen. Hanses-Alfred blev arg och nu fick det vara slut. Ungdomarna gav sig inte utan utsåg Albin Larsson till att gå in till Hanses-Alfred och försöka förmå honom att ändra sitt beslut. Det lyckades han med och ungdomarna fick fortsätta att vara i ladugården.

Men lite senare vid en fest hade någon fått lite för mycket i sig så han hade trampat på Emanuels dragspel så det gick i bitar. Så blev det då bråk igen. Men nu tröttnade Hanses-Alfred och så var det för alltid slut med festandet i ladugården.

Olyckstillbud i Röds sund

Ungdomarna i Röd hade i gången tid ont om egna samlingsplatser. De öppna dansbanor som fanns hade ingen lång livslängd, utsatta som de var för vädrets makter. När lördagskväll gick in blev det att söka nöje och förströelse utombys, och då ofta med båt till andra öar. Någon gång i tjugotalets första år samlades ett sällskap på tre flickor och tolv pojkar för att med båt ta sig över sundet till Öckerö där det då för tiden ofta dansades på bryggorna. Femton personer är mycket i en båt om det som nu var i en liten plattbottnare (s.k. dåre). Det gick bra halvvägs men när det började skvätta över esingen blev det oro i båten och på ett ögonblick var det hänt - dåren gick ner och alla kom i vattnet. Lyckligtvis så hände detta nära intill en båt som låg förtöjd mitt i sundet. Att paniken var nära kan vi ta för givet. Flera lär ha gripit tag i andra för att hålla sig uppe, men alla var simkunniga och några dessutom goda simmare. En av dessa lyckades ta sig upp på ankarkättingen till den förtöjda båten. Repändar och andra föremål hängdes ut och efter en stund hade alla kommit ombord, våta men bärgade. En hade stått på propellern, en annan höll sig fast i den sjunkna båten men alla hade kommit undan med blotta förskräckelsen. De som var med och ännu är i livet är nu i åttioårsåldern eller äldre och har väl glömt en del av detaljerna men själva händelsen glömmar de nog aldrig. Röds sunds vattenyta som under tidernas lopp slutits över många offer var skonsam mot de femton ungdomarna.

Grannskap och umgänge

Vi har tidigare nämnt hur man besökte varandra i stugorna för en kort pratstund då och då. Hur männen samlades på Kyrkberget på söndagarna för att diskutera vardagens problem och omvärldens händelser. En del var mera talföra och angelägna att hävda sina åsikter. Andra kunde vara mera tystlåtna men hade säkert sina egna värderingar. Tiden och miljön gjorde att människorna inte var så lätta att påverka.

De något äldre fick sina speciella uppdrag att fylla. På den tiden fanns det sällan polis här ute. Man valde ett par ordningsmän som måste ut på kvällarna ibland och se till att det inte blev bråk när ungdomarna hade fått lite för mycket av det goda i sig. Några av dem som fått detta inte särskilt omtyckta uppdrag var Pers-Karl, Manne, Annas Ernst, Johann-Petter, Albin och Mackers Axel. Det gemensamma för dem alla var att ingen av dem kunde tänkas ta en eventuell bråkmakare i kragen. Det behövdes inte heller. Dom hade ungdomens sympati och det räckte med ett försynt muttrande och ordningen var återställd. Hade dom därtill välvilligheten att smutta på ungdomarnas medhavda "böttel" blev dom nästan helgonförklarade. Samhörigheten mellan de yngre och de till åren komna var efter våra omdömen nästan ofattbara. De kunde skoja med varandra även om det var stora ålderskillnader.

Säkert betydde samvaron i arbetslivet och båtarna mycket härvidlag. Så här kunde det gå till: Elis, som var ung och full i rackartyg, skulle ut och fria till Hilda. Han skulle till bryggan och fara iväg med båt. Han hade bråttom men glömde något och fick springa tillbaka. Han ställde sin väska mitt för Johann-Petters fönster och Petter var inte sen att kila ut och lägga en stor sten i Elis väska. Elis kom, tog väskan, tittade lite åt sidan men hade inte tid att se efter vad som plötsligt gjorde väskan så tung. Att Johann-Petter sedan blev påmind både en och flera gånger om händelsen är ju inte så märkvärdigt. Det hörde liksom till att ge och ta.

Det hände ju också att man fann på rackartyg som inte var så lätt att försvara. En söndagsmorgon när folk kom ner till bryggan hade rättarns eka sågats av på mitten, troligen som belöning för denne hedersmans alltför nitiska behandling av ungpojkarna.

Ungdomarna, ja - vi nämner några:

Hartvig Boberg, fiskare och sjömatros, sjöng och gormade, snäll som en ängel, delade ut sina förvärvade slantar till barn och gamla. Slutade ett stormigt sjömansliv i Love-Stoft i England.

Elis, pigg och glad, med på allting som rörde sig, minsprängdes i andra världskriget.

Pers-Artur, Sjökvist kallad, var en fin arbetskompis, men tog lite för stora risker i samröre med Ernst Bremer och fick sota för det. Dessa polare råkade vara i den rätta åldern när den första Klovahamnen byggdes. Dansbanan i Röd hölls igång. Och det syntes också i deras ansikten på söndagsmorgonen att det hade dansats.

Karls-John var ett centrum i ungdomens ysterhet. Han var hemma i gevär och skytte. Han kom in i köket hos sin farmor och skulle visa hur man hanterar en mynningsladdare. Plötsligt small det och laddstaken for upp genom kökstaket.

John och Hartvig skulle skjuta vittling i Södre-hål. John laddade och Hartvig siktade med mynningen i vattnet. Geväret sprängdes i småbitar. Fåglar runt omkring flög upp. "*Hör du vad dom säger*", sa John, "*det luktar krutrök låtom oss flyga*".

Dom låg på hummerfiske i Mönster och skulle iland på galej. John hade glömt rakkniven men han visste på råd. Han slipade en bordskniv på svänghjulet. Att ansiktet blev sönderrivet spelade mindre roll.

Vi såg en gång när Hartvig skulle smyga sig på och skjuta en katt som låg och sov i solgasset vid Martins lagård. Sjökvist höll sig någon meter bakom. När det small flög kattstackarn flera meter upp i luften och for som ett skott bort ur grannskapet.

Dessa episoder nämns för att färga bilden av vad som kunde förekomma i den lilla bygden.

I samhällets intresse skulle vägen breddas vid Petters lid. Vintertid var vägen livsfarlig. Vi småglin åkte upp och ner utan minsta risk men gubbarna i träskostövlar hade problem, i synnerhet Agustes-Lars när han kom i mörkret med backetråget på "skyvekärra" och vättrer på fötterna. Johann-Petter var initiativtagare till vägförbättringen. Han var oförvägen och pådrivande, men snäll och godtrogen, och lät sig förledas att satsa och lägga ut mera än han hade möjlighet att få tillbaka igen. Han var inte bland de bästa i räkning och skrivkunnighet. Den korta skoltid han tvingats genomlida hade han betraktat som en allvarlig kränkning av den personliga friheten. Nu skulle det också sprängas vid vägen och vem var sprängbas om inte Karls-John. Männen stod i kö för att få slå när John vred borret och sjöng, och han var en god sångare. Repertoaren var allt från rallarvisor till religiösa låtar. Det laddades och breddes över en massa bråte men när knallen kom for en stor sten ett hundratal meter förbi vår husknut som låg bara fem meter från sprängningen. Och i köket befann sig mor och småsyskonen. Själv var jag åskådare bakom husknuten.

Det lilla bidrag till försörjningen som fanns vid sidan om fisket fick kvinnorna sköta om. Sällan var männen med när potatisen skulle sättas och tas upp. Kanske hjälpte männen till att skaffa klödder till potatisgödning. På våren fick de också gå in till Hisingen och handla smågrisar. Att ha höns och grisar var, om inte en nödvändighet, så dock en god tillgång i hushållet. Fanns det ett uthus så skulle det också finnas djur. Grisarna skulle gärna gödas och bli så stora som möjligt. August på Berget hade en baddare på 112 kilo. Om den smakade gris kan man ju undra. Dahlgren och Janne (Flink) var slaktarna som var igång på hösten. När Janne med kniven mellan tänderna fick "snöttran" på det stackars djuret då hörde vi på långt håll att det var en sevärdhet på gång.

Dessa båda slaktare var också något av ambulerande charkuterister. Dom slaktade en ko på torsdagen och på lördagen körde dom runt med beställda köttbitar. Varje gång klagade husmödrarna över att köttet var segt, och varje gång var Janne och Dahlgren lika förvånade men lovade dyrt och heligt att nästa gång skulle det bli en ung kviga, och så upprepades samma historia nästa vecka igen.

Samlingsplatser inomhus var det ont om och då blev det gärna att man samlades i handelsbodarna. Kanske till förtret för handlare och kunder. När fisket slog fel fick handlarna lämna kredit och det kunde bli ganska långa listor med borgade livsmedel för en del innan inkomsterna gjorde det möjligt att rätta upp ekonomin igen. Blev någon ohjälpligt efter med matskulder berodde det inte på ovilja att betala utan fastmer på ett misslyckat fiske.

Vi skulle inte ta upp namn på våra bortgångna vänner och anhöriga i Röd om vi inte kunde tillskriva dem både hederlighet och välvilja den ene och den andre. Att låsa för hus eller båtskansar var tämligen onödigt. Kanske behövde årorna tas vara på annars kunde dessa åka runt i småbåtarna, men i övrigt hörde vi sällan att något kom i orätta händer.

Pålitlighet, ärlighet och hederskänsla vill vi gärna tillskriva vårt gamla Röd.

Visste ni att ...

- För länge sedan var en familj med sällskap på väg från Röd till Öckerö med roddbåt för att döpa sin sistfödde. Vid angörandet av bryggan bar det sig inte bättre än att fadern med gossen i famnen råkade ramla i vattnet. Barnet försvann under vattenytan och var borta en god stund. Så småningom fick man upp både fadern och barnet och alla trodde förstås att den lille hade drunknat. Men icke ... Han nös lite, men för övrigt märktes ingenting av den långa vistelsen under vattnet. Sällskapet kunde således efter ett kort uppehåll fortsätta sin avbrutna färd till Öckerö kyrka. Så att det där med babysimning skulle komma från USA eller Ryssland som det påstås är alldeles fel. Röd var först.

- I Rödbergen finns många sällsynta växter för den botaniskt intresserade. Där finns också något så ovanligt som självlysande mossor.

- En sommar för länge sedan gick skärgårdsbåten in till Röds brygga med passagerare. Det var under det s.k. ångbåtskriget. De olika båtbolagen konkurrerade med varandra och biljettpiserna var så låga som 25 öre när det var som billigast.

- Ute vid Ramleberget finns vissa år ett korpbo.

- Längst ute på Törnäs finns en brunn bevarad. Den är kantad med stenar. Brunnen ligger på nordsidan av en bergknalle och kan vara lite svår att finna.

- Sekrogen har troligtvis fått sitt namn från den tid när ett fartyg med säd hade strandat. Säden drev iland och öborna samlade ihop så mycket de kunde. En del drev in i vikarna och även in i "Sekrogen".
- Röd har fått sitt namn efter "röja". Många ortnamn i Sverige som slutar på röd, rud, red, etc. kommer från röja, dvs. där har röjts mark eller skog för att folk ska kunna bosätta sig där.
- En Rödbo satte namn på Jakobs Bratt. Ett ryskt örlogsfartyg som passerade Öckerö var osäkert på vägen ut till öppet vatten. En fiskebåt som passerade prejadades och ryssarna tog med sig ombord Jakob från Röd för att han skulle visa vägen. Han satte emellertid båten på grund och hoppade i vattnet och simmade iland. Ryssarna kom efter och Jakob jagades upp i berget. När han kom till Bratten kastade han sin mössa i vattnet och gömde sig. De efterföljande trodde att han drunknat och gav upp förföljandet. Så fick berget sitt namn Jakobs Bratt.
- Det har funnits en barnkoloni i de numera rivna militärbarackerna i Rävengrav.
- Hönö Skytteförening startades en gång i Röd. Skjutbanan i Rödbergen användes fortfarande.

Dialektord

A

äbrött	åbrodd, luktkvast i kyrkan
äbel	apel
ackera	åkrar
anka	ångra
anneböstat	andfådd
annevessare	annorlunda
antererat	orolig, nervös
antura	klaga, oja sig
andövva	hålla mot vind och sjö
artri	märkvärdig
axer	takstol

B

basse	småvittling
bälä	äta hämningslöst
bannjol	rullband
bäsk	korg
be _l a, be _l verkat	arbeta klumpigt, okunnigt, onödigt grovt
be _l vatta	tovade yllevantar
bärrsman	havssula
betyttat	småbekymrad
bélaw	trängre krets för bjudning
betäta	potatis
bräva	darra
belägga	lägga fast
bregang	brädgång (båtterm)
bejeck seg	klarade sig, blev återställd
bislaw	utrymme under liten utbyggnad
bågdekôrj	korg med båghandtag (fiskekorg)
besättat	besatt, förbannad
bejé	låta bli
blinnlökta	ficklampa
bräskåm	genast
brågga	bruka
bre	kavla bröddämne
brôda	bråka
bynka	övertala, krusa
blisk	blid, vänlig
böl	ärmlös ylleundertröja
bösta	bänka
böstetre	klapträ
bôrja	köpa på krita
bönnlös	omättbar (bottenlös)
bö	bud
böttel	butelj
bröngelebär	hallon
bönnglysa	storögt stirra (lervittling)
böe	undervattensskär

böda
bössarönn
bönneskul
bölt
blöd
blywant
bôörn

laga, lappa
blåblus
bottenskyla
boll, bult
mjuk
blyerts
buren

D

dank
dankepojke
datch
dilpa
dol å dåmme
dräja
dryba, dröbb
dröppja
drösa
dusemang
divla
dångke
dätta
dönn
dörvel
dôrmete
döingehölke
dövva, dövven
drajnhöltare

delförtjänst i ett fiske som gick till någon behövande
en pojke som för hjälp skull fick fiska ombord
enkel våg - lik besman
grop i vägen
kraftuttryck (in i det sista)
gira häftigt vid segling
droppa, dropp
uppstötning
lätt salta, även drösa ikull = falla omkull
slö, febrigt trött
disputera
liten tunna, plåtbehållare
ramla
dundra, dåna
örfil
sömndrucken
död fördjupning i dybotten
duga, duglig
stor hög båt

E

eda
ejert
elof eller båssman
effseter
emm
ena, enaskel
er, eregusse
esing
exter

äta
erat
labb
äfsingar (rester av mattvarp)
fadd i smak
ensam, för sig själv
ejder, åda, guding
reling på öppen båt
konster, påhitt

F

fack
fangelina
fantefer
fang
falléra
faner
feppla
fevört
fille
fillsete
fjer
flanta
flaxa
flesen

fock, försegel
förtöjningsända
råka illa ut på grund av slarv
knä, sköte
fattas
drivor
fumla, tafatt
något gått illa
trasa
sladdrig och tunn
fjäder
göra sig till, utan styrsel
fladdrig, hållningslös
ansiktet

fleba
 fly
 flåmma
 flu
 flywa
 flöw
 flå
 flöwwet
 fnyg
 frack
 frawwa, fräjja
 fönti
 fyga
 fåckter
 fåmmet
 fölltre
 förstörat
 förfötta
 förmartat
 förveddat
 förvedden
 fregete

gråta
 räcka fram, även spadformig topp på ankararm
 störtregn
 överspolat skär
 fluga
 flög, även vindflöjel
 flat
 högre platt berg
 litet grand
 bra, duktig
 fråga
 brunstig
 dugga eller lätt snöfall
 påhitt, upptåg
 tankspridd
 några
 virrig, ur balans
 utöka, förnya
 kraftuttryck = förbannat
 fått sitt lystmäte
 frågvis, nyfiken
 ironisk

G

ganta
 gäle, havgäle
 gäärn, gäärt
 gaw
 gawla
 glana
 glysa
 glånkas
 graggås
 gre
 glätta
 gå i seg
 greeba
 gråmm
 gråfilla

skoja, leka
 mås, trut
 bråkig, galen, fel
 våghalsig, morsk, framfusig
 prata högt och fort
 stirra, glo
 storögt stirra
 hört sägas
 gravand
 reda upp
 klarna
 förstöras, gå under
 ta efter något (negativt)
 inkråm
 ungfågel av trut

H

härsten
 hālän
 hāla seg
 hanka
 harska
 härmelit
 hassöla
 hawe
 hawwen drawen
 hamma
 hawelbärstorn
 heser
 häla

brynsten
 en och en halv (halvannan)
 luta sig, vila en kort stund
 hala in, lätt och fort
 harkla
 försmädligt
 halvsula
 hage, trädgård, även stengårdsgård (hawesten)
 komma plötsligt utan styrsel, även ramla
 måna om, ordna klädsel
 hagtornsbuske
 mängder, högar
 fresta på

(bre över häla)
härssa
hörvete
höv
hövvat
hāl
hebetē
hybetorn
håwwa
hōser, hōsacka
hövve stube
hövve snyra

I

ijaans
i:fali`
illfuli
illty
illbatting
illmuda
iseg (gå iseg)
i bedden
inbäring

J

jaja gu
jamsa
jamnare
jeddebregg
jevt
jyllra
jôôl
jöcken
jawwe
jölmete
jöba
jyba
julp

K

kräbhundret
kaser/kröllestecker
kätträja
kavā
kaww bleg
klamp
kleckmawad
kliteggare
klåckhöna
klåbbalka
klånkemjölck
karvel
klämma
klödder
knevlehänt/knavlång

(bred över ryggen)
härda ut
rufsig, ovårdad
deg som jäser
begåvad
hård
häpen
nyponbuske
komma ihåg
strumpor, strumplästen
omedelbart (huvudstupa)
snöstorm

nyss
utan möjlighet, på grund av skada
elak, stygt beräknande
otyg
ilsken, obändig
ruva på oförrätt
förstörd (gå under)
inbiten
pålandsdyning

förstärkt ja
prat utan mening
frisk vind
ormbunke
tursamt
lägga det bästa på ytan
julle
snarstucken, oberäknelig
hålla igång, jaga
grumlig
ösa stort
ta hem ett drag baklänges
jylf

det sista, slutet
skurna spånor, att tända eld
kryssa utanför en kust i väntan
gå sakta
helt stilla i vind
stekpanna, även kort trästycke
kräsen
närlig, gniden
liggsjuk höna
tordmule
klimpvälling
kräva (fågel)
långsmal bergsskreda
blåstång
valhänt

knäcketjevle
knô
knöлта
knöttepar
knevlete
kradi
krapp, kräppe
kreen
kleckmawad
kråmmkäftad
kwi
kwia
kwarra
krödd
kröllhônä
kulång
kulärte
kwessel
kwällhuge
kåst
köbber
köva
känsa
känselaw
kwass

L

la vära
lerka
lester
ly
lywa
lånket
låmme
låmmeklud
lôdda
lödd
lösska
lösske
löww
lovatta
löwa
lönna
la åver begsöm
lerbleg
lora
lark
lårfer

M

mackel
manneda
maan
maksel
malle

kruskavel
trängas, även knåda deg
tullare
pojkestreck
svåråtkomligt
pigg, duktig
trång, trångt utrymme
kräsen
överkänslig för dåliga smaker
stelmynt
gruva sig
trång dal, ingärde för ungdjur
ligga halvt avsvimmad
krut
nyckelpiga
snäcka
krokryggig
ramen till fiskedörj
kura skymning
kvast
koppar
kväva, även heshet
tafs till långrev
verktyg för tvinning av tafs
båt med sump

låt vara
vrida, vända
söm på nät
lyssna, lugn
ljuga
ljummet
ficka
näsduk
låda
lått, del
undersöka, obestämt leta
gå tomhänt
låg, även ljög
tjocka yllevantar
varmt vatten vid slakt
lägga upp, reda ut (om garn)
svor innerligt
lyrtorsk (bleka)
smeka, tala smeksamt
lealös, glapp
sydda långkalsonger

makrill
manet
månen
form, fason
liten järnkamin

môsomla
moring
morsams ena
musa
månk
mäj
môga
mörregåbbe
möla
môttefiller
mölja
möshawe
möwe
meddvadders
mäle

N

naska
nerantepå
nesåmän
nälj
näljerev
nôônstans
nôôt

O

ohälla
ohötti
omtränt
onali
ottegläfsa
oppdawat
ovörna
okôsti
oregeli

P

patentenål
pent
pella
pibetunna
piskelitre
piksnodi
plekt
plys
ple
plöwa
pregga
påhölja
pôppa
pötta
pött i panna
pôsa
puda

humla
fast ankarplats
helt ensam
tagla
utan fångst
dubbel syftning mot land för fiskeplats
mocka, grov otrevlig rengöring
spöke
äta något utan sovel eller tvärt om
mattrasor
tjockt, grötigt
liten lycka vid mosskant
mås
till havs, mitt mellan land
läte

ro sakta
nedanför
förstärkt nekande
nagel
utskällning
någonstans
något

oturligt eller olyckshändelse
förföljd av otur
omkring, ungefär
klåfingrig
morgontidig
uppdagat
oväder
magbesvär
svårhanterlig

säkerhetsnål
trevligt, fint
plocka
stort koniskt flöte med stång
svordom, kraftuttryck
småberäknande, lurig
liten skans föröver, även böter
blåblus
brukar
plöja
peta, arbeta petigt
förfäktat, påyrkat
juver, även dia
skjuta på
orsak till
bära någon på ryggen
kudde

R

raga	kratta
rante	randigt
remedier	verktyg, hjälpmedel
remetiten	på sluttampen, sista resten
revy	efterfrågan
roddegobbe	kålrot
rossete	blommigt
rössla-igång	greja, skramla - sätta igång med stort väsen
rôbba	rapa
rösk	ryssja
rösslewisla	vässla
råmpedra	grodyngel, även släpa med till besvär
råla	rulla
ramm/se meg ramm	tillfälle till, även korp
rygane gåärn	purilsk, rasande
ränne (räänt)	loft, upp under åsen

S

såbatta	avta, lugnar sig
sattra deg	lugna dig
sawwa	såga
sanka	samla
secket	vilket
sirisôt	går om intet; blir inte av
skåba seg	klä ut, uppträda, agera
skaberack	något anskrämligt fult, även fallfärdigt
skådeblomma	styvmorsblomma
skanka	höften
skälru	havstulpan
skäck	sned, skev, även durk i mindre båt
skålriva	skrapa för upptag av blåmusslor
skeddo	ironiskt eller oförskämt tillmäle
skedden	smutsig
skel	själv
skener	skridskor
skena skål	rensa blåmusslor
skerrete	spräckligt
skrev a	gå osäkert, snubbla
skul	lä, skydd
skölma	titta under lugg
skråbb	hård borste, litet rum under snedtak
skyda	skjuta
skyda åpp töw	rinka upp tågvirke
skywekärre	skottkärre
skåbba-sködda	klia
skånke	förstuga
sköda	förlänga, skarva
skôda	ro genom att skjuta årorna från sig
skönsa	snedda
sköddeslös	ovårdad i klädsel och uppträdande
skel ve de grömma	kraftuttryck
skôdfäste	akterfäste för mindre båt
skôbb	skåp
skölja	skölja

skôd	mellanvägg i båt, även skott
släbat	förkläde
slädörj	ligga still och fiska (motsats rännörj)
slant	trasa
slinka	grönsakssoppa kokt på fläskben
sliner	odon
slesker	plankor som lades på berget där båt skulle sjösättas
slåbba	vått och smutsigt arbete
slåmpetass	någon som är dåligt och smutsigt klädd
slär, slärtorn	slånbär, slånbärsbuske
slöväse	odugling
smäla	prata fort och osammanhängande
smeda	smitta, influensa
smegevôrna	vackert väder
smölt	smält svinister
smött	litet rum, skrubb
snever åtte smeda	släng av influensa
sniban	småskrak
snäckta	nyfiket leta, vädra
snyra	snöyra
snörpen	snarstucken, sårad
snosara	långrev som sattes inpå land
snössla	småsyssla lite i skymundan
soleglain	tid vid solens nedgång
soldalja	stark solvärme
sperre	små makrill
spedda	strumpsticka
splitta backer	göra långrev färdig för agning, även upphängningsspinnen för kroken på backorna och skäddegarnen
	insättning av något material vid lagning
spröns	brödnagg, även stopp på strumpa
stapp	planta
stann	fjäsk, koketteri
stass	man som svarade för transport av fisk till "stan"
stasskar	krusbär
steckelbär	stenröse
stenmal	jäkta tillgjort
stessa	oviktigt jäkta
stredda	sjödrucken ilandfluten fiskelåda
spögesump	gå stapplande
ståmlebente	köra till långt avlägsen fiskeplats, även oväsen
stimma	stjälk
stelk	brödlimpa, även liten bit
ståmp	död, även förstärkning "stört stagande full"
stört	tillrättalägga
stöe	havstrut
swartbag	brusa, susa
swasa	plaska, söla med vatten
swassla	en skvätt, en liten slank
swatt	svettvallning
sweddeby	svimma
swemra	lätt bränna
swerra	stor mager sill
slosill	plugg i ett drickankare
sweck	syll, bottenstock, källare
swill/unner swilla	

swillfod
 swätta
 swätlastat
 sul
 sutta
 syde
 synnavinn å bal
 såbbila
 sågga
 såmp
 sårtänd
 säcka
 sägen
 säjel
 sö - sô
 sôdden
 sôlten
 söw
 sôwwar
 sösters neva

T

teveddeli
 tacka deg
 tera
 tera seg
 til
 tjalk
 tjevlē
 tjurd
 tjyd
 tjyr - tjyröll
 tjilleåtta
 tjynnla
 tjåga
 tjäll
 tjässla
 tjôda
 tjôle
 tjöva
 trasshalī
 truttna
 tryda, trôdd
 tärane
 tyr
 tyda
 trôw
 trôllhoppa
 trôllslôt
 tôga
 tôll
 tôlle
 tôlleklamp
 tôlta
 töw

husgrund
 skvätta
 båt lastad till relingen
 sovel
 kasta, skutta
 besvärligt arbete
 sydlig vind och regn
 söla, slabba
 dyning före storm
 kaffesump, sump för fisk
 ilning i tänder vid bett
 sjunka
 auktoritet, saga
 segel
 får - fisksoppa eller spad
 sådan, -sudd, tuss
 hungrig
 trång, konisk ingång i fiskeredskap
 när långsam dyning slår mot land
 fuskverk

snäll, hjälpsam
 flytta dig
 tårna
 ordna sig, se ut
 tegel
 stormfågel
 brödkavel
 kyla, litet vinddrag
 fiskrom
 tjur, även tjuder - tjuderpinne
 sju-åtta
 göra upp eld
 käken
 strandskata
 när katten får ungar
 tjata
 matporslin
 kväva, även heshet
 obändig, trotsig, envis
 svälla i väta
 ta slut, brist
 tålamodsprövande
 tillräckligt
 gråta
 tråg
 strykdragg
 förtrollat, ständiga misslyckanden
 dimma
 tolv
 årtulle
 underlag och fäste för årtull
 tugga torrt, äta
 tåg, rep

taj still

teg still

U

udanes

ulke

ursken

urskete

såvida inte

musselskrapa att släpa efter båt

frusen

småruggigt

V

va

vaä

valltra

va:länne

vantrevling

värna ijel

vanna

vart

varstö

vase

vasskalt

vassrög

vassken

varpålawen

veda

vedda

(förvedden)

vegga inneva

ve:r

vere

verstinn

vevörn

vraga

vreckhöl

väle

völat

völa seg

vättne

fiskevad, även grunt vatten mellan holmar

vada

rulla, vältra

lämplig plats för landvad

missfoster

frysa ihjäl

önska ("jag vannar ja inte hadde synnat sin ja söb sist")

varmt

reserv

trassel, nät eller lina

rått och dimmigt

sjörök

varken det ena eller det andra

var någonstans

väta, duggregn

veta

(veta sitt lystmäte)

förra veckan

väder

bagge

uppblåst, väderstinn

likgiltig

leta vrakved och annat vid stranden

urtag i akterspegel för vrickåra

vakare för fiskredskap (flytboj)

aktad, respekterad

bry sig om

ängsdamm

W

walmer

wasst

wedding

weba

webeskötte

wem

wegga

wällra

wäcka

wäps

tjockt tyg, vadmal

kvickt, genast, även vass, spetsig

vittling, även ovänligt tillmäle

vimsa

skjuta på allt utan urskillnad

vimsig, yr, även vem eller vilken

vika undan (reflexartat)

prata fort, högljutt och i diskant

häftigt skrämman upp

ilsken, snarstucken

Å

åba, -snyra

åben

åbet narr

åmm

tät snöyra, snöar som om himlen var öppen

åpen = får aldrig nog

öppet narr

ugn

åvantepå

ovanför

Ä

änne

ännevänna

ärne

ärneswen

äxter

ända, repstump

vända upp och ner

ärende

skickebud

påhitt

Ö

ööt

örestreck

örevill

örnely

örsla

ösefad

össla

öde, tomt, slut

örsprång

vimsig

lugn och ro

yrsel

öskar

slösa, ödsla

Teckenförklaring:

l̄ = tjockt l

ā = lång vokal

ă = kort a

ô = öppet ö-ljud

HEMBYGDSPROJEKTET UTGER
FÖLJANDE DELRAPPORTER

- 1 RÖRÖ
- 2 HYPPELN
- 3 KNIPPLA
- 4 BJÖRKÖ
- 5 KALVSUND
- 6 GRÖTÖ
- 7 FOTÖ
- 8 HÖNÖ
- 9 ÖCKERÖ
- 10 HÄLSÖ

UTGIVARE ÖCKERÖ KULTURNÄMND
TEL. 031-96 77 50, 96 62 00